

AZ ELSŐFOKÚ BÍRÓSÁG ÍTÉLETE (harmadik tanács)

2006. szeptember 27.*

A T-59/02. sz. ügyben,

az **Archer Daniels Midland Co.** (székhelye: Decatur, Illinois [Amerikai Egyesült Államok], képviselik: C. O. Lenz ügyvéd, L. Martin Alegi, M. Garcia és E. Batchelor solicitors)

felperesnek

az **Európai Közösségek Bizottsága** (képviselet: P. Oliver, meghatalmazotti minőségben)

alperes ellen

az EK-Szerződés 81. cikkének és az EGT-Megállapodás 53. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/E-1/36.604 citromsav-ügy) 2001. december 5-én hozott 2002/742/EK bizottsági határozat (HL 2002. L 239., 18. o.) 1. cikkének

* Az eljárás nyelve: angol

megsemmisítésére irányuló kérelem, amennyiben e cikk megállapítja, hogy a felperes megsértette az EK-Szerződés 81. cikkét, valamint az EGT-Megállapodás 53. cikkét azáltal, hogy részt vett az érintett piac gyártási kapacitásainak korlátozásában, valamint az említett érintett piac egyes nemzeti szegmenseiben az áremeléseket vezető gyártó kijelölésében, valamint e határozat 3. cikkének a felperest érintő részében történő megsemmisítésére irányuló kérelem, továbbá másodlagosan a felperessel szemben kiszabott bírság csökkentése iránti kérelem tárgyában,

AZ EURÓPAI KÖZÖSSÉGEK ELSŐFOKÚ BÍRÓSÁGA
(harmadik tanács),

tagjai: J. Azizi elnök, M. Jaeger és F. Dehousse bírák,
hivatalvezető: J. Plingers tanácsos,

tekintettel az írásbeli szakaszra és a 2004. június 9-i tárgyalásra,

meghozta a következő

Ítéletet

A jogvita alapjául szolgáló tényállás

- ¹ A felperes az Archer Daniels Midland Co. (a továbbiakban: ADM) a gabonatermék- és olajosmag-feldolgozó ágazatban tevékenykedő vállalkozáscsoport anyavállalkozása. 1991-ben jelent meg a citromsavpiacon.

- 2 A citromsav a világon legtöbbször használt savképző és tartósító anyag. Különböző fajtái léteznek, amelyeket különféle alkalmazásokhoz használnak, többek között az élelmiszeripari termékekben és az italokban, a háztartási mosó- és tisztítószerekben, a gyógyszeripari és kozmetikai termékekben, valamint különböző ipari eljárásokban.

- 3 A citromsav összesített világméretű eladása 1995-ben nagyjából 894,72 millió euro volt, amelyből az Európai Gazdasági Térség (EGT) területén megvalósított eladások nagyjából 323,69 millió eurót tettek ki. 1996-ban a citromsav világpiaconak nagyjából 60%-a a jelen kereset alapjául szolgáló határozat öt címzettje, azaz az ADM, a Jungbunzlauer AG (a továbbiakban: JBL), az F. Hoffmann-La Roche AG (a továbbiakban: HLR), a Haarmann & Reimer Corp. (a továbbiakban: H & R), amely a Bayer AG (a továbbiakban: Bayer) csoporthoz tartozó vállalkozás, és a Cerestar Bioproducts BV (a továbbiakban: Cerestar), együttesen az „érintett felek” kezében összpontosult.

- 4 1995 augusztusában az amerikai igazságügyi minisztérium arról tájékoztatta a Bizottságot, hogy a citromsavpiacon nyomozás folyik. 1996 októbere és 1998 júniusa között az összes érintett fél – beleértve az ADM-et – elismerte, hogy kartellben vett részt. Az amerikai igazságügyi minisztériummal kötött megállapodásukat követően az amerikai hatóságok e vállalkozásokra bírságot szabtak ki. Ezenkívül egyes vádlottakra magánszemélyként szabtak ki bírságot. Egyébként Kanadában is nyomozást folytattak, ahol ugyanezen vállalkozások némelyikére – köztük az ADM-re – bírságot szabtak ki.

- 5 A Bizottság 1997. augusztus 6-án – a Szerződés [81]. és [82]. cikkének végrehajtásáról szóló, 1962. február 6-i 17. (első) tanácsi rendelet (HL 1962. L 13., 204. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 3. o.) 11. cikkének értelmében – információkéréssel fordult a Közösség négy legfőbb citromsavgyártójához. A Bizottság 1998 januárjában információkéréssel fordult a Közösség főbb citromsavvásárlóihoz, majd 1998 júniusában és júliusában ismét információkéréssel fordult a Közösség főbb citromsavgyártóihoz.

- 6 A Cerestar az 1998 júliusában hozzá intézett első információkérést követően felvette a kapcsolatot a Bizottsággal, és az 1998. október 29-én tartott találkozó folyamán kijelentette, hogy a kartellügyek esetében a bírságok alóli mentességről és a bírságok csökkentéséről szóló 1996. július 18-i bizottsági közlemény (HL C 207., 4. o.; a továbbiakban: engedékenységi közlemény) alapján együtt kíván működni a Bizottsággal. Ugyanezen alkalommal a Cerestar szóban jellemezte a kartell tevékenységeit, amelyekben részt vett. 1999. március 25-én írásbeli nyilatkozatot küldött a Bizottságnak, amelyben megerősítette a találkozón elmondottakat.
- 7 A Bizottság az 1998. július 28-i levelében újabb információkéréssel fordult a JBL-hez, amelyre a JBL az 1998. szeptember 28-i levelében válaszolt.
- 8 Az ADM az 1998. december 11-i találkozón bejelentette, hogy együtt kíván működni a Bizottsággal, és szóban jellemezte a versenyellenes tevékenységeket, amelyekben részt vett. Az ADM az 1999. január 15-i levelében megerősítette szóbeli nyilatkozatát.
- 9 A Bizottság 1999. március 3-án kiegészítő információkéréssel fordult a HLR-hez, a JBL-hez és a Cerestarhoz.
- 10 A H & R nevében a Bayer, a JBL, és a HLR 1999. április 28-án, május 21-én és július 28-án az engedékenységi közlemény értelmében hasonló tartalmú nyilatkozatot tett.
- 11 A Bizottság 2000. március 29-én – a számára nyújtott információk alapján – az EK 81. cikk (1) bekezdésének és az EGT-Megállapodás 53. cikke (1) bekezdésének (a továbbiakban: EGT-Megállapodás) megsértése miatt kifogásközlést küldött az ADM-nek, valamint a többi érintett félnek. Az ADM és a többi érintett fél a

Bizottság által felhozott kifogásokra vonatkozó írásbeli észrevételeit megküldte a Bizottságnak. Egyik fél sem kérte meghallgatását, és érdemben nem is vitatta a kifogásközlésben leírt tényeket.

- 12 A Bizottság 2001. július 27-én kiegészítő információkéréssel fordult az ADM-hez és a többi érintett félhez.
- 13 A Bizottság 2001. december 5-én az EK-Szerződés 81. cikke és az EGT-Megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/E-1/36.604 citromsav-ügy) meghozta a 2001/3923/EK határozatot (a továbbiakban: Határozat). A Bizottság 2001. december 17-én kézbesítette a Határozatot az ADM-nek.
- 14 A Határozat többek között a következő rendelkezéseket tartalmazza:

„1. cikk

[Az ADM], [a Cerestar], [a H & R], [a HLR] és [a JBL] megsértették az EK 81. cikkének (1) bekezdését, valamint az EGT-Megállapodás 53. cikkének (1) bekezdését azzal, hogy a citromsavpiacon megállapodásban és/vagy összehangolt magatartásban vettek folyamatosan részt.

A jogsértés időtartama a következő volt:

- [az ADM], [a H & R], [a HLR] és [a JBL] esetében az 1991 márciusától 1995 májusáig terjedő időszak;

- [a Cerestar] esetében az 1992 májusától 1995 májusáig terjedő időszak.

[...]

3. cikk

Az 1. cikkben megállapított jogsértés miatt az említett cikkben meghatározott vállalkozásokra kiszabott bírságok a következők:

a) [az ADM]: 39,69 millió euro összegű bírság,

b) [a Cerestar]: 170 000 euró összegű bírság,

c) [a HLR]: 63,5 millió euro összegű bírság,

d) [a H & R]: 14,22 millió euro összegű bírság,

e) [a JBL]: 17,64 millió euro összegű bírság”.

¹⁵ A Bizottság a Határozat (80)–(84) preambulumbekkezdésében kifejtette, hogy a kartell a tagoknak meghatározott értékesítési kvóta rögzítésére, e kvóták tiszteletben tartására, a célárak és/vagy alapárak rögzítésére, az árengedmények megszüntetésére és bizonyos, a vevőkre vonatkozó információk cseréjére vonatkozott.

- 16 A Bizottság a Határozatban a bírságok összegének kiszámításához a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése és az ESZAK-Szerződés 65. cikkének (5) bekezdése alapján kiszabott bírság megállapításának módszeréről szóló iránymutatásban (HL 1998. C 9., 3. o.; magyar nyelvű különkiadás 8. fejezet, 1. kötet, 171. o.; a továbbiakban: iránymutatás) meghatározott módszert, valamint az engedékenységi közleményt alkalmazta.
- 17 A Bizottság először a bírságnak a jogsértés súlya és időtartama függvényében kiszámított alapösszegét határozta meg.
- 18 A Bizottság a jogsértés súlyával kapcsolatban először is azt vette figyelembe, hogy az érintett vállalkozások a jogsértés jellegére, az EGT citromsav piacára gyakorolt közvetlen hatására és az érintett földrajzi piac kiterjedésére tekintettel különösen súlyos jogsértést követtek el (a Határozat [230] preambulumbekkezdése).
- 19 Ezután a Bizottság úgy értékelte, hogy figyelembe kell venni, hogy az érintett vállalkozások milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy a versenyt korlátozzák, és a bírságot olyan nagyságrendű összegben kell megállapítani, amely kellően elrettentő hatást biztosít. Következésképpen a Bizottság az érintett vállalkozások által a jogsértés időszakának utolsó évében, azaz 1995-ben a citromsaveladásokkal megvalósított világméretű forgalom alapján az érintett vállalkozásokat három csoportba osztotta: az első csoportba a H & R-t, amelynek a világpiacon részesedése 22%, a második csoportba az ADM-et és a JBL, amelyek világpiacon részesedése [bizalmas]¹, valamint a HLR-t, amelynek világpiacon részesedése 9%, a harmadik csoportba pedig a Cerestart, amelynek világpiacon részesedése 2,5%. Ennek alapján a Bizottság az alapösszeget az első csoportba tartozó vállalkozás esetében 35 millió euróban, a második csoportba tartozó vállalkozások esetében 21 millió euróban, a harmadik csoportba tartozó vállalkozás esetében pedig 3,5 millió euróban állapította meg (a Határozat [239] preambulumbekkezdése).

1 – Bizalmas adatok törölve.

- 20 Ezen túlmenően a Bizottság ezen alapösszeget kiigazította, hogy biztosítsa a bírság kellően elrettentő hatását. Következésképpen a Bizottság az érintett vállalkozások világméretű forgalma teljes összegével kifejezett méretének és összesített forrásainak figyelembevételével, az ADM és a HLR vonatkozásában meghatározott alapösszeg esetében kétszeres, a H & R esetében pedig 2,5-szeres szorzótényezőt alkalmazott (a Határozat [50] és [246] preambulumbekendése).
- 21 A Bizottság az egyes vállalkozások által elkövetett jogsértések időtartamára tekintettel az így meghatározott alapösszeget évente 10%-kal, azaz az ADM, a H & R, a HLR és a JBL vonatkozásában 40%-kal, a Cerestar vonatkozásában pedig 30%-kal (a Határozat [249]–[250] preambulumbekendése) növelte.
- 22 A Bizottság így a bírságok alapösszegét az ADM esetében 58,8 millió euróban rögzítette. A Cerestar, a HLR, a H & R és a JBL tekintetében az alapösszeget egyenként 4,55 millió, 58,8 millió, 122,5 millió és 29,4 millió euróban állapította meg (a Határozat [254] preambulumbekendése).
- 23 A Bizottság másodsorban súlyosító körülmények címén az ADM-mel és a HLR-el szemben kiszabott bírság alapösszegét 35%-kal növelte azzal az indokkal, hogy e vállalkozások irányító szerepet töltek be a kartellben (a Határozat [273] preambulumbekendése).
- 24 A Bizottság harmadsorban megvizsgálta és elutasította bizonyos vállalkozások érveit, amelyek szerint e vállalkozásokra nézve enyhítő körülményeket kell megállapítani (a Határozat [274]–[291] preambulumbekendése).

- 25 A Bizottság negyedsorban a 17. rendelet 15. cikke (2) bekezdésének alkalmazásában az így meghatározott összegeket a Cerestar és a H & R esetében úgy módosította, hogy azok ne haladják meg az érintett vállalkozások teljes forgalmának 10%-át (a Határozat [293] preambulumbekkezdése).
- 26 A Bizottság ötödsorban az engedékenységi közlemény B. szakaszának alkalmazásában a Cerestar részére „különösen jelentős mértékű csökkentést” (azaz 90%-osat) engedélyezett a bírság azon összegéhez képest, amelyet az együttműködés hiányában szabtak volna ki rá. A közlemény D. szakaszának alkalmazásában a Bizottság „nagymértékű csökkentést” engedélyezett az ADM (azaz 50%-osat), a JBL (40%), a H & R (30%) és a HLR (20%) részére ([326] preambulumbekkezdés).

Az eljárás és a felek kérelmei

- 27 Az ADM az Elsőfokú Bíróság Hivatalához 2002. február 28-án benyújtott keresetlevelével a jelen keresetet terjesztette elő.
- 28 Az ADM az Elsőfokú Bíróság Hivatalához 2002. február 28-án benyújtott külön iratában a beadványaiban és bizonyos melléletekben feltüntetett meghatározott adatok bizalmas kezelését kérte.
- 29 Az Elsőfokú Bíróság (harmadik tanács) az előadó bíró jelentésére tekintettel úgy döntött, hogy megnyitja a szóbeli szakaszt, és az Elsőfokú Bíróság eljárási szabályzatának 64. cikkében előírt pervezető intézkedések keretében írásbeli kérdéseket tett fel a feleknek, akik e kérdésekre az erre meghatározott határidőn belül választ adtak.

30 Az Elsőfokú Bíróság a 2004. június 9-i tárgyaláson meghallgatta a felek szóbeli előadásait és az Elsőfokú Bíróság kérdéseire adott válaszaikat.

31 Az ADM azt kéri, hogy az Elsőfokú Bíróság:

- semmisítse meg a Határozat 1. cikkét, amennyiben e cikk megállapítja, hogy az ADM megsértette az EK 81. cikket, valamint az EGT-Megállapodás 53. cikkét azáltal, hogy részt vett az érintett piac gyártási kapacitásainak korlátozásában, valamint az említett érintett piac egyes nemzeti szegmenseiben az áremeléseket vezető gyártó kijelölésében;
- semmisítse meg a Határozat 3. cikkét, amennyiben e cikk az ADM-et érinti;
- másodlagosan csökkentse a vele szembeni bírság összegét;
- a Bizottságot kötelezze a költségek viselésére;

32 A Bizottság azt kéri, hogy az Elsőfokú Bíróság:

- utasítsa el a keresetet;
- az ADM-et kötelezze a költségek viselésére.

Indokolás

I – Az iránymutatás alkalmazhatóságáról

A – A felek érvei

- 33 Az ADM egyrészt azzal érvel, hogy az iránymutatásban meghatározott bírság-kiszámítási módszer radikálisan eltér a Bizottság e területen korábban kialakított gyakorlatától, amely – amint azt a Bizottság a Határozatban el is ismeri ([253] preambulumbekzdés) – abból állt, hogy a bírság összegét az érintett közösségi piaci eladások bizonyos százalékának megfelelő alapmérték függvényében kellett kiszámítani. Ezzel szemben az iránymutatás ezt követően olyan rögzített bírságösszeget vezet be – amely például a különösen súlyos jogsértések esetében 20 millió euro –, amely az érintett termék eladási mennyiségétől független.
- 34 Az ADM megjegyzi, hogy a jelen ügygel érintett időszakban (1991-től 1995-ig), a Bizottság ezen állandó gyakorlat alkalmazása során olyan bírságokat szabott ki, amelyek összege általában az érintett termék közösségi piaci eladásaiból származó forgalmának 2,5% és 9%-a között volt. Ezzel szemben az iránymutatásból eredő új politika alkalmazása olyan bírságok rögzítéséhez vezet, amelyek az előző gyakorlat alapján kiszabható bírságok mértékének 10–34-szeresét is elérhetik.
- 35 Az ADM elismeri, hogy a Bizottság olyan mérlegelési jogkörrel rendelkezik, amely – amennyiben a versenyjogi politika megkívánja – lehetővé teszi számára a bírságok mértékének emelését annak érdekében, hogy magasabb mértékű elrettentő bírságokat szabhasson ki. Mindemellett azzal, hogy a Bizottság olyan bírságot szab ki, amelynek mértéke az előző gyakorlat alapján kiszabható bírságok 10–34-szeresét is elérheti, nyilvánvalóan túllépné ezen mérlegelési jogkörét. A Bizottság állításával ellentétben ezt a megállapítást támasztja alá az Elsőfokú Bíróság T-16/99. sz.,

Lögstör Rör kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének (EBHT 2002., II-1633. o.) 237. pontja. Egyfelől hangsúlyozza, hogy az Elsőfokú Bíróság ebben az ítéletben a Bizottság azon lehetőségét, hogy a 17. rendelet korlátai között megemelje a bírságok mértékét, abban az esetben ismerte el, amennyiben ez a versenyjogi közösségi politika végrehajtásának biztosítása érdekében szükséges. A Bizottság viszont sem határozatában, sem beadványában nem igazolta, illetve nem terjesztett elő bizonyítékokat annak bizonyítására, hogy e politika végrehajtása szükségessé teszi, hogy az előző gyakorlatból eredő mérték 10–34-szeresét elérő bírságokat szabjon ki. Másfelől felhívja a figyelmet arra, hogy a hivatkozott ítéletnek alapot adó ügyben, illetve az előszigeteltcső-kartellel kapcsolatos többi ügyben – az ABB társaságra vonatkozó ügy (az Elsőfokú Bíróság T-31/99. sz., ABB Asea Brown Boveri kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítélete [EBHT 1999., II-1881. o.]) kivételével – a Bizottság olyan mértékű bírságokat szabott ki, amelyek megfeleltek annak a mértéknek, amely a Bizottság korábbi gyakorlata alkalmazásának idején meghatározó volt. Tulajdonképpen az ADM érvelése szerint a Bizottság a hivatkozott kartellben részt vevő vállalkozásokat csupán az érintett eladások 3-14%-ának megfelelő bírság megfizetésére kötelezte, és még az ABB-vel szemben is csupán az érintett forgalma 44%-ának megfelelő bírságot szabott ki.

- 36 Az ADM előadja, hogy a vállalkozásoknak lehetőséget kell biztosítani arra, hogy előre látható feltételek között működhessenek. Amint azt az iránymutatás is kifejti (első bekezdés), a Bizottságnak a bírságok meghatározása során egységes és megkülönböztetésmentes politikát kell követnie. Az ADM értelmezése szerint a jogbiztonság hiánya a bírságok meghatározásánál ellentétes a bírság elrettentő jellegének hatékony végrehajtása gondolatával. Ahhoz, hogy a bírság egyedi elrettentő ereje hatékony legyen, elengedhetetlen, hogy a vállalkozások előre ismerjék az alkalmazandó szankciókat. Az ADM azzal érvel, hogy a teljes amnesztia, illetve a hatékony engedékenységi politika megköveteli, hogy az együttműködés megtagadása esetén alkalmazandó szankciók világosan meghatározottak legyenek. Ugyanígy ésszerűtlen a versenyjogi szabályok megsértésekor kiszabható bírságok szintjével kapcsolatosan állandó bizonytalanságot fenntartani, különös tekintettel arra a hosszú időre, amely az ilyen jogsértések vizsgálatához szükséges. A jogbiztonság elve megköveteli, hogy a Bizottság által a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése értelmében kiszabott bírság kiszámításával kapcsolatosan elfogadott megközelítés kellő bizonyossággal előre látható legyen.

- 37 Az ADM hozzáteszi, hogy az egyesült államokbeli Sentencing Commission iránymutatásához készített kézikönyvből (1B1.11(b)(1) pont, a továbbiakban: amerikai iránymutatás), valamint az egyik szövetségi fellebbezési bíróság ítélkezési gyakorlatából (United States kontra Kimler ügyben hozott ítélet, 167 F. 3d 889 [5th Circ. 1999]) kiderül, hogy az Egyesült Államok alkotmánya *ex post facto* szabálya tiltja a bírságokra vonatkozó új iránymutatás visszaható hatályú alkalmazását, amennyiben ennek alkalmazása a jogsértés elkövetésének idejében hatályban lévőnél súlyosabb büntetés kiszabásához vezet.
- 38 Következésképpen az ADM szerint az iránymutatásban meghatározott új politika visszaható hatályú alkalmazása olyan jogsértés tekintetében, amelyet – mint a jelen ügyben is – az iránymutatás közzététele előtt követtek el, és amelynek következtében a Bizottság az ADM-mel szemben olyan bírságot szab ki, amelynek mértéke az előző gyakorlat értelmében kiszabott bírságoknál jóval magasabb, anélkül, hogy e különbség a versenyjogi politika tiszteletben tartásának biztosítása érdekében szükséges lenne, sérti a jogbiztonság elvét, és jogellenes.
- 39 Az ADM másrésztől fenntartja, hogy az iránymutatás alkalmazása sérti az egyenlő bánásmód elvét, mivel az érvényben lévő versenyjogi szabályokkal szembeni jogsértést elkövető vállalkozások között nem a jogsértés elkövetésének időpontjától, hanem a határozatnak a Bizottság által önkényes módon rögzített elfogadása időpontjától függő különbségtételhez vezet. Példaképpen az ADM azt hozza fel, hogy az EK-Szerződés [82.] cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (IV/34.621, 35.059/F-3 Irish Sugar plc-ügy) 1997. május 14-én hozott 1997/624/EK bizottsági határozat (HL L 258., 1. o.) és az EK-Szerződés [81.] és [82.] cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (IV/33.941 HOV-SVZ/MCN ügy) 1994. március 29-én hozott 1994/210/EK bizottsági határozat (HL L 104., 34. o.) által érintett vállalkozásokkal szemben kiszabott bírságok csupán az érintett piacon megvalósított eladások összegének 6,8%-át és 5%-át tették ki, miközben a kérdéses jogsértések a citromsavkattellel egy időben történtek.
- 40 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól a jogalapok elutasítását kéri.

B – Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- 41 Az Elsőfokú Bíróság először is emlékeztet arra, hogy az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló, Rómában 1950. november 4-én kelt európai egyezmény (a továbbiakban: Egyezmény) 7. cikkében megfogalmazott, a büntető jogszabályok visszaható hatályának tilalmára vonatkozó elv a közösségi jog egyik alapelvét képezi, amelynek tiszteletben tartása a versenyjogi szabályok megsértése miatti bírság kiszabása során is kötelező, és hogy ezen elv megköveteli, hogy a kiszabott szankciók megfeleljenek a jogsértés elkövetése idején hatályban lévő szankcióknak (a Bíróság C-189/02. P., C-202/02. P., C-205/02. P.–C-208/02. P. és C-213/02. P. sz., Dansk Rørindustri kontra Bizottság egyesített ügyekben 2005. június 28-án hozott ítéletének [EBHT 2005., I-5425. o.] 202. pontja; az Elsőfokú Bíróság T-23/99. sz., LR AF kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1705. o.] 218–221. pontja, és a T-224/00. sz., Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben 2003. július 9-án hozott ítéletének [EBHT 2003., II-2597. o.] 39. pontja).
- 42 Továbbá az Elsőfokú Bíróság úgy ítéli meg, hogy a Bizottság bírságokkal kapcsolatos általános versenypolitikáját módosító iránymutatás elfogadása elvileg érintheti a visszaható hatály tilalmának a hatályát.
- 43 Egyrészt az iránymutatás joghatásokat válthat ki. E joghatások nem kifejezetten az iránymutatás normatív erejéből erednek, hanem abból, hogy a Bizottság elfogadta és közzétette azt. Az iránymutatás elfogadása és közzététele a Bizottság mérlegelési jogkörének önkorlátozását idézi elő, mivel a Bizottság az iránymutatástól nem térhet el anélkül, hogy ne tenné ki magát annak, hogy egyes esetekben az általános jogelvek – mint az egyenlő bánásmód, a bizalomvédelem és a jogbiztonság elve – megsértése címén felelősségre vonható legyen (lásd e tekintetben a fenti 41. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 209–212. pontját).

44 Másrészt az iránymutatások mint versenypolitikai eszközök az Emberi Jogok Európai Bíróságának az emberi jogok és az alapvető szabadságok védelméről szóló egyezmény 7. cikke (1) bekezdésére vonatkozó ítélkezési gyakorlata szerinti, valamely jogsértést megállapító jogszabály új bírói értelmezéséhez hasonlóan a visszaható hatály tilalmának alkalmazása alá esnek (lásd különösen az EJEB 1995. november 22-i S. W. és C. R. kontra Egyesült Királyság ügyben hozott ítéletét, A. sorozat 335-B. és 335 C. szám, 34–36. §§. és 32–34. §§.; az 1996. november 15-i *Cantoni kontra Franciaország* ügyben hozott ítéletet [Ítéletek és Határozatok Tára 1996-V, 29–32. §§.]; és a 2000. június 22-i *Coëme és társai kontra Belgium* ügyben hozott ítéletet [Ítéletek és Határozatok Tára 2000-VII, 145. §.]), amelyek értelmében e rendelkezéssel ellentétes valamely jogsértést megállapító jogszabály új értelmezésének visszaható hatállyal történő alkalmazása. Ezen ítélkezési gyakorlat szerint ez az eset főképpen akkor áll fenn, amennyiben olyan ítélkezési gyakorlat értelmezéséről van szó, amelynek következménye a jogsértés elkövetésének időpontjában – különösképpen a kérdéses jogszabályra vonatkozó ítélkezési gyakorlat által elfogadott értelmezésre tekintettel – nem volt ésszerűen előre látható. Mindemellett meg kell jegyezni, hogy ugyanebből az ítélkezési gyakorlatból az is következik, hogy az előreláthatóság fogalmának hatálya nagymértékben a kérdéses szöveg tartalmától, a vonatkozó jogterülettől, valamint a címzettek számától és minőségétől függ. Vagyis a jogszabályok előreláthatóságával nem ellentétes, hogy az érintett személynek világos jogi tanácsokért kelljen folyamodnia annak ésszerű szinten történő felmérése érdekében, hogy az adott ügy körülményei között bizonyos jogi cselekménynek milyen következményei lehetnek. Különösen a *Cantoni kontra Franciaország* ügyben hozott ítélet értelmében (lásd fent, 35. §.) ez különösképpen így van a szakmai tevékenységet végző személyek esetében, akiknek munkájuk gyakorlása során nagyfokú gondosságról kell tanúbizonyságot tenniük. Ugyanígy elvárható, hogy különös gondot fordítsanak annak felmérésére, hogy ez milyen kockázattal járhat (a fenti 41. pontban hivatkozott *Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság* ítélet 215–223. pontja).

45 A fentiekre tekintettel meg kell vizsgálni, hogy az iránymutatás elfogadásával végrehajtott módosítás ésszerűen előre látható volt-e a kérdéses jogsértés elkövetésének időpontjában.

46 Ezzel kapcsolatban meg kell állapítani, hogy az iránymutatással bevezetett fő újítás abból áll, hogy a Bizottság az irányelvvel előírt sávok alapján meghatározott alapösszeget vesz a bírságszámítás alapjául, amely sávok a jogsértések súlyának

eltérő fokát tükrözik, ám amelyek önmagukban nem állnak összefüggésben az érintett forgalommal. Ez a módszer lényegében a bírságok tételes kiszabásán alapul, még ha e tételes jelleg viszonylagos és rugalmas is (a fenti 41. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 225. pontja).

- 47 Továbbá emlékeztetni kell arra, hogy az a tény, hogy a Bizottság a múltban bizonyos típusú jogsértésekre bizonyos szintű bírságokat alkalmazott, nem jelenti azt, hogy a 17. rendeletben megjelölt határokon belül ne lenne jogosult e mértéket növelni, amennyiben ez a versenyjogi közösségi politika végrehajtásának biztosítása érdekében szükséges, hanem éppen ellenkezőleg, a versenyjogi közösségi szabályok hatékony alkalmazása megkívánja, hogy a Bizottság a bírságok mértékét bármikor e politika igényeihez tudja igazítani (lásd e tekintetben a Bíróság fenti 41. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének a 227. pontját, a 100/80–103/80. sz., Musique diffusion française és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1983. június 7-én hozott ítéletének [EBHT 1983., 1825. o.] 109. pontját és a C-196/99. P. sz., Aristrain kontra Bizottság 2003. október 2-án hozott ítéletének [EBHT 2003., I-11005. o.] 81. pontját; az Elsőfokú Bíróság T-12/89. sz., Solvay kontra Bizottság ügyben 1992. március 10-én hozott ítéletének [EBHT 1992., II-907. o.] 309. pontját és a T-304/94. sz., Europa Carton kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-869. o.] 89. pontját, valamint a fenti 41. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 56. pontját).
- 48 Ebből következően az olyan közigazgatási eljárásban érintett vállalkozások, amelynek következményeképpen bírság kiszabására is sor kerülhet, nem alapozhatnak jogos bizalmat arra a tényre, hogy a Bizottság a korábban kiszabottakhoz képest nem fogja növelni a bírságok összegét, illetve nem fogja módosítani e bírságok kiszámításának módszerét (a fenti 41. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 228. pontja).
- 49 Következésképpen e vállalkozásoknak tekintetbe kell venniük azt a lehetőséget, hogy a Bizottság bármikor úgy dönthet, hogy a korábban alkalmazott mértékhez képest megemeli a bírságok szintjét. Ez nemcsak arra az esetre érvényes, amikor a Bizottság a bírságok kiszabásakor az egyes határozatokban megemeli a bírság mértékét, hanem arra is, ha ez az emelés egyes esetekben olyan általános hatályú magatartási szabályok alkalmazásával történik, mint az iránymutatás (a fenti 41. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 229. és 230. pontja).

- 50 Ennélfogva az ADM helytelenül hivatkozik lényegében arra, hogy az a tény, miszerint a Bizottság a bírságok mértékét a kartellel kapcsolatosan megemeli, a politika végrehajtása biztosításának célkitűzéséhez képest nyilvánvalóan aránytalan.
- 51 Ezenfelül az ADM által felhozott azon körülmény – még ha feltesszük is, hogy az megalapozott –, hogy az új politika alkalmazása olyan bírságok rögzítéséhez vezethet, amelyek az előző gyakorlat alapján kiszabható bírságok mértékének 10–34-szorosát is elérhetik, nem sérti meg a visszaható hatály tilalmának elvét. Különös tekintettel a jelen ítélet 44. pontjában hivatkozott ítélkezési gyakorlatra, az ADM számára ésszerűen előre láthatónak kellett lennie annak, hogy a Bizottság a bírságok mértékét valamely más versenyjogi politika végrehajtásának keretében bármikor újraértékelheti. Így az ADM-nek ésszerűen előre kellett látnia a – feltehetően megalapozott – emelést a kérdéses jogsértések elkövetésének időpontjában.
- 52 Végül azzal kapcsolatban, hogy az ADM úgy véli, miszerint a bírságok elrettentő jellegének biztosítása érdekében elengedhetetlen, hogy a vállalkozások – amennyiben megsértik a közösségi versenyjogi szabályokat – előre ismerjék a velük szemben kiszabható bírságok mértékét, elegendő hangsúlyozni, hogy a bírságok elrettentő jellege semmiképpen sem előfeltételezi, hogy a vállalkozásoknak előre kell ismerniük azon bírság mértékét, amely velük szemben az adott versenyellenes magatartásért kiszabható.
- 53 Ami az ADM által felhívott egyenlő bánásmód elvének a megsértését illeti, ki kell emelni, hogy az ítélkezési gyakorlat szerint az a tény, hogy az ADM-mel szembeni bírság kiszámítására az iránymutatásban megfogalmazott módszer szerint került sor, nem minősül hátrányosan megkülönböztető bánásmódnak azon vállalkozásokhoz képest, amelyek a közösségi versenyjogi szabályok megsértését ugyanabban az időszakban követték el, ám amelyeket a Bizottság – a jogsértés feltárásának időpontjával vagy az őket érintő közigazgatási eljárás lefolytatásával kapcsolatos okok miatt – az iránymutatás elfogadását és közzétételét megelőzően vonta

felelősségre (lásd e tekintetben a fenti 41. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 69–73. pontját; az Elsőfokú Bíróság T-202/98., T-204/98. és T-207/98. sz., Tate & Lyle és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2001. július 12-én hozott ítéletének [EBHT 2001., II-2035. o.] 118–119. pontját).

- 54 Következésképpen az egyenlő bánásmód elvének megsértésére vonatkozó kifogást el kell utasítani.

II – *A másik államokban kiszabott bírságok következményéről*

A – *A felek érvei*

- 55 Az ADM érvelése szerint a Bizottság azáltal, hogy az ADM-mel szemben az Egyesült Államokban és Kanadában már kiszabott bírságokat nem vette figyelembe, és nem csökkentette a Határozatban foglalt bírság összegét, megsértette az ugyanazon jogsértés miatti szankciók halmozása tilalmának elvét. Ahogy az a Bíróság 7/72. sz., Boehringer kontra Bizottság ügyben 1972. december 14-én hozott ítéletéből (EBHT 1972., 1281. o.) következik, a Bizottságnak kötelessége figyelembe vennie a valamely harmadik állam hatóságai által már kiszabott szankciót abban az esetben, ha egyrészlől a Bizottság, másrészlől az említett hatóságok által a felperes vállalkozás ellen felhozott tények azonosak. Jelen ügyben pontosan ez a helyzet, mivel – a fent hivatkozott Boehringer kontra Bizottság ügyben hozott ítéletben foglaltakkal szemben – a felperes állítása szerint az amerikai és kanadai hatóságok által szankcionált kartell mind céljában, mind kiterjedésében, mind pedig tartamában ugyanaz, mint amit a Bizottság szankcionált, amely egyébként az amerikai hatóságok által összegyűjtött bizonyítékok alapján járt el.

- 56 E tekintetben az ADM vitatja a Határozatban foglalt mérlegelést, amely szerint az egyesült államokbeli és a kanadai hatóságok által kiszabott bírságok a kartell versenyellenes hatásait kizárólag saját joghatósági területükre nézve vették figyelembe (a Határozat [333] preambulumbekézése). Ezzel szemben az ADM-mel szemben az Egyesült Államokban 1996. október 15-én hozott ítéletből az tűnik ki, hogy a szankcionált kartell világméretű volt, és hatással volt a kereskedelemre „az Egyesült Államokban és máshol”. A kiszabott bírság egyébként különösen magas a jogsértő magatartás földrajzi kiterjedésére figyelemmel. A Kanadában lefolytatott eljárás során ugyancsak figyelembe vették azt a tényt, hogy világméretű kartellről volt szó.
- 57 Mindenesetre még ha feltesszük is, hogy a Bizottság állítása helytálló, az a tény, hogy más hatóságok a szankció kiszabása során csupán annak helyi hatásait vették figyelembe, nem releváns a szankciók halmozásának tilalma alapelv alkalmazása szempontjából. Ugyanis a fent hivatkozott Boehringer kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 55. pontja szerint ebből a szempontból egyedül a kifogásolt magatartások azonossága a meghatározó. Ezt az értelmezést egyébként a Bizottság saját gyakorlata is megerősíti egy 1983. évi határozatában, amelyben a kartellben részt vevő vállalkozásokra kiszabott bírság összegét a német hatóságok által már meghatározott bírság összegének figyelembevételével állapította meg, noha csak a kartell Németországon kívüli szempontjainak figyelembevételével határozott (lásd az 1983. október 17-én hozott, az Európai Gazdasági Közösséget létrehozó szerződés [81] cikkének alkalmazási eljárásáról szóló 1983/546/EGK bizottsági határozat [IV/30.064 öntött vas- és acélhenger-ügy, HL L 317., 1. o.]).
- 58 Az ADM úgy véli, hogy a bírság összegének meghatározásakor a Bizottság figyelmen kívül hagyta azt a tényt, hogy az ADM-et harmadik államokban már olyan mértékű bírságok és kártérítések megfizetésére kötelezték, amelyek összege megfelelő arra, hogy elrettentse a versenyjogi szabályok ismételt megsértésétől. Az ADM így megfelelően szankcionálnak tekinthető.
- 59 Ezenfelül az ADM álláspontja szerint a Bizottság tévesen jutott arra a következtetésre, hogy az ADM által az Egyesült Államokban és Kanadában indított eljárások

keretében megfizetett kártérítések tisztán kompenzációs jellegűek voltak. Az ADM ugyanis hangsúlyozza, hogy az egyezség címén megfizetett e kártérítések az érintett vevők által követelt kártérítések háromszorosát („triple damages”) vették figyelembe. Ezért az említett kártérítés már túllépte a tisztán kompenzációs összeg határát, és már büntető jellegű volt. Következésképpen a Bizottságnak figyelembe kellett volna vennie ezeket a büntető jellegű összegeket azon alapelvnek megfelelően, miszerint nem lehet kétszer szankciót alkalmazni ugyanazon jogsértés miatt.

60 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól a jogalap elutasítását kéri.

B – Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- 61 Először is emlékeztetni kell arra, hogy a *ne bis in idem* elve tiltja, hogy ugyanazt a személyt ugyanazon jogsértő magatartás miatt azonos jogtárgy védelmében többször szankcionálják. Ezen elv alkalmazása három konjunktív feltétel teljesüléséhez kötött: a tények azonossága, a jogsértés elkövetőjének azonossága és a védett jogtárgy azonossága (lásd e tekintetben a Bíróság C-204/00. P., C-205/00. P., C-211/00. P., C-213/00. P., C-217/00. P., és C-219/00. P. sz., Aalborg Portland és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. január 7-én hozott ítéletének [EBHT 2004., I-123. o.] 338. pontját).
- 62 A közösségi ítélkezési gyakorlat így elismerte, hogy valamely vállalkozás ellen lehet jogszerűen ugyanazért a jogsértő magatartásért két párhuzamos eljárást folytatni, és két külön szankciót kiszabni, egyrészt az érintett tagállami, másrészt a közösségi illetékes hatóság által, amennyiben ezen említett eljárások különböző célokat követnek, és a megsértett normák nem azonosak (a Bíróság 14/68. sz., Wilhelm és társai ügyben 1969. február 13-án hozott ítéletének [EBHT 1969., 1. o.] 11. pontja; az Elsőfokú Bíróság T-141/89. sz., Tréfileurope kontra Bizottság ügyben 1995. április 6-án hozott ítéletének [EBHT 1995., II-791. o.] 191. pontja, és a T-149/89. sz. Sotralentz kontra Bizottság ügyben 1995. április 6-án hozott ítéletének [EBHT 1995., II-1127. o.] 29. pontja).

- 63 Ennélfogva a *ne bis in idem* elve még kevésbé alkalmazható olyan ügyben, mint ez a jelen ügy, ahol az egyrésztől a Bizottság, másrésztől az amerikai és kanadai hatóságok által indított eljárások és kiszabott szankciók nyilvánvalóan nem ugyanazokat a célokat követik. Míg az első esetben az Európai Unió, illetve az EGT területén a torzulásmentes verseny megőrzése, addig a második esetben az amerikai, illetve a kanadai piac védelme a cél (lásd e tekintetben az Elsőfokú Bíróság T-236/01., T-239/01., T-244/01., T-246/01., T-251/01. és T-252/01. sz., Tokai Carbon és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2004. április 29-én hozott ítéletének [EBHT 2004. II-1181. o.] 134. pontját és az ott hivatkozott ítélkezési gyakorlatot). A védett jogtárgy azonosságának feltétele, amely a *ne bis in idem* elvének alkalmazásához szükséges, így nem teljesül.
- 64 Következésképpen az ADM a jelen ügyben megalapozatlanul hivatkozik a *ne bis in idem* elvére.
- 65 Ezt a következtetést nem vonja kétségbe az ADM által a fentiekben hivatkozott Boehringer kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 55. pontja. Mivel abban az ügyben a Bíróság nem azt mondta ki, hogy a Bizottság köteles figyelembe venni a valamely harmadik állam hatóságai által kiszabott szankciót abban az esetben, ha a Bizottság és az említett hatóságok által valamely vállalkozás ellen felhozott tények azonosak, hanem annak jelzésére szorítkozott, hogy erről a kérdésről annak felmerülésekor kell döntenie (a fenti 55. pontban hivatkozott Boehringer kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 3. pont).
- 66 Mindenesetre a Bizottság bizonyos különös esetekben – a méltányosság elve alapján – figyelembe veheti a harmadik államok hatóságai által kiszabott szankciókat, amennyiben e szankciók szintén a Közösség területét érintő magatartást szankcionálnak, le kell azonban szögezni, hogy az ADM elmulasztotta annak bizonyítását, hogy jelen ügyben ez a körülmény fennáll, illetve hogy az amerikai és a kanadai hatóságok a kartellt szankcionálták volna a Közösség vagy az EGT területére gyakorolt hatásai tekintetében.

- 67 Pusztán az arra való hivatkozás, hogy az amerikai hatóságokkal kötött egyezség értelmében a kartell „az Egyesült Államokban és máshol” fejtett ki hatást, nem bizonyítja, hogy a bírság összegének megállapításakor az amerikai hatóságok figyelembe vették a kartell alkalmazását vagy annak hatásait az Egyesült Államok területén kívül is, különösen az EGT tekintetében (lásd e tekintetben a fenti 63. pontban hivatkozott Tokai Carbon és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 143. pontját).
- 68 Hasonlóképpen, ami a jogsértés földrajzi kiterjedése miatti magas bírságösszeget illeti, le kell szögezni, hogy ez a megállapítás nem elegendő annak bizonyítására, hogy a kartellnek az EGT területét érintő hatását figyelembe vették.
- 69 Ami a kanadai hatóságokkal kötött egyezséget illeti, az ADM elmulasztotta annak a ténynek a bizonyítását, hogy a bírság összegének meghatározása során e hatóságok figyelembe vették, a kartell alkalmazását vagy annak hatásait az Egyesült Államok területén kívül is, különösen az EGT tekintetében. Az ADM által felhívott azon érv, hogy a kanadai hatóságok a kartell világméretű jellegére hivatkoztak, kizárólag a kartellnek a kanadai piac egészére vonatkozó jelentősége meghatározására szolgált.
- 70 Az Elsőfokú Bíróság a már kiszabott bírságok és kártérítések – köztük a nem kompenzációs jellegű háromszoros kártérítés – elrettentő hatását illetően felhívja a figyelmet arra, hogy a Bizottság hatásköre arra, hogy bírságot szabjon ki az EK 81. cikk (1) bekezdésébe vagy az EK 82. cikkbe ütköző jogsértést szándékosan vagy gondatlanul elkövető vállalkozásokkal szemben, az abból a célból a Bizottság rendelkezésére bocsátott eszközök közé tartozik, hogy az elláthassa a közösségi jog által ráruházott felügyeleti feladatot. Ez a feladat magában foglalja a Szerződésben lefektetett elvek versenyügyekben való alkalmazására és a vállalkozások magatartásának ebbe az irányba történő befolyásolására irányuló általános politika követését (a fenti 47. pontban hivatkozott Musique diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 105. pontja).

- 71 Ebből következőleg a Bizottság hatáskörébe tartozik, hogy az elrettentő hatásuk megerősítése céljából a bírságok összegének szintjéről döntsön, amikor meghatározott fajta jogsértések – a belőlük az egyes érdekelt vállalkozások által nyerhető haszon miatt – még viszonylag gyakoriak, noha jogellenességük a közösségi versenypolitika kezdetétől fogva megállapítást nyert (a fenti 47. pontban hivatkozott *Musique diffusion française* és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 108. pontja).
- 72 Az ADM nem érvelhet jogszerűen akként, hogy nem érvényesült elrettentő hatás rá nézve annak következtében, hogy ugyanazon tények miatt harmadik állam hatóságai már elítélték. Hiszen a Bizottság által követett elrettentési cél az EGT-n, vagy a Közösségen belüli vállalkozások magatartására irányul. Következésképpen az ADM-mel szemben a közösségi versenyjogi szabályok megsértése miatt kiszabott bírság elrettentő jellege nem függhet sem az ADM sajátos helyzetétől, sem az EGT területén kívüli harmadik államokban meghatározott versenyjogi szabályok ADM általi tiszteletben tartásától (lásd e tekintetben a fenti 63. pontban hivatkozott *Tokai Carbon* és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 146. és 147. pontját).
- 73 Mindezek alapján a másik államokban kiszabott bírságok figyelembevételének elmulasztására vonatkozó jogalapot el kell utasítani.

III – *A jogsértés súlyáról*

A – *Bevezetés*

- 74 Az ADM úgy véli, hogy a Bizottság a bírság összegének kiszámítása során tévesen értékelte a jogsértés súlyát. Az e tárgyban felhozott jogalapok elsődlegesen az érintett termék eladásából származó forgalom figyelembevételének hiányára, illetve elégtelenségére, másodlagosan a kiinduló összeg tekintetében történt növelő szorzó alkalmazására, harmadsorban a kartellnek a piacra gyakorolt közvetlen hatására vonatkoznak.

- 75 Mielőtt a jelen jogi környezetben felhozott jogalapok érdeméről határoznánk, érdemes összegezni a Bizottság által – amint az a Határozat preambulumbekendéseiből következik – a jelen ügyben a jogsértés súlyának mérlegelése és figyelembevétele kapcsán használt módszert.
- 76 A Határozatból kitűnik, hogy a Bizottság a jogsértés súlyának értékelésével kapcsolatban először is megállapította, hogy az érintett felek a jogsértés jellegére, az EGT citromsav piacára gyakorolt közvetlen hatására és az érintett földrajzi piac – vagyis az EGT egésze – kiterjedésére tekintettel különösen súlyos jogsértést követtek el (a Határozat [204]–[232] preambulumbekendése).
- 77 Ezt követően a Bizottság úgy ítélte meg, hogy az érintett vállalkozásokat eltérően kell kezelni „annak mérlegelése érdekében, hogy milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy a versenyben kárt okozzanak, és [...] a bírságot olyan nagyságrendű összegben kell megállapítani, amely biztosan kellően elrettentő hatással bír”. Ezzel kapcsolatban a Bizottság jelezte, hogy figyelembe fogja venni az egyes vállalkozások különleges súlyát, és így jogellenes magatartásuknak a versenyre gyakorolt tényleges hatását is (a Határozat [233] és [234] preambulumbekendése).
- 78 A Bizottság e tényezők figyelembevételének érdekében úgy határozott, hogy a citromsavveladásokkal 1995-ben, azaz a jogsértés időszakának utolsó évében az érintett felek által megvalósított világméretű forgalmat veszi alapul. A Bizottság ezzel kapcsolatban úgy ítélte meg, hogy „mivel a citromsav „piaca világméretű, ennek számszerű mutatói [...] szolgáltatják a lehető legmegfelelőbb jelzést arra nézve, hogy a részt vevő vállalkozások milyen lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy a jelentős kárt okozzanak a többi piaci szereplőnek a közös piacon és/vagy az EGT-piacon” (a Határozat [236] preambulumbekendése). A Bizottság hozzátette, hogy véleménye szerint ezt a módszert alátámasztja az a tény, hogy világméretű kartellról volt szó, amelynek célja többek között a piacok világméretű felosztása volt. Ezenfelül úgy ítélte meg, hogy a kartell valamelyik felének világméretű forgalma alapján ugyancsak fogalmat alkothatunk e vállalkozásnak a kartell egésze hatékonyságához való hozzájárulásáról, vagy éppen fordítva, a kartell instabilitásáról abban az esetben, ha e fél abban nem vett volna részt (a Határozat [236] preambulumbekendése).

79 Ez alapján a Bizottság a vállalkozásokat három csoportba osztotta: az első csoportba a H & R-t helyezte annál a ténynél fogva, hogy „22%-os részesedésével a legjelentősebb piaci szereplő”. A második csoportba az ADM-et, a JBL-t és a HLR-t osztotta be megállapítva, hogy az első kettő „piaci részesedése megközelítőleg [bizalmas]”, és hogy az utóbbi piaci részesedése 9%. Végezetül a Cerestart a harmadik csoportba osztotta be, mivel 1995-ben 2,5%-os piaci részesedésével „messze a legkisebb versenytárs” volt. Ennek alapján a Bizottság a kiindulási összeget a H & R esetében 35 millió euróban, az ADM, a JBL, valamint a HLR esetében 21 millió euróban, míg a Cerestar esetében 3,5 millió euróban állapította meg (a Határozat [237]–[239] preambulumbekzdése).

80 Végül a Bizottság az érintett felek méretének és világszintű forrásainak figyelembevételével ezen kiindulási összeget kiigazította, hogy biztosítsa a bírság kellően elrettentő jellegét. Következésképpen a Bizottság az ADM vonatkozásában a kiindulási összeg tekintetében 2-szeres szorzótényezőt alkalmazott (ami 100%-os emelést jelent), és így a bírság összegét az ADM esetében 42 millió euróra, a HLR vonatkozásában a kiindulási összeg tekintetében 2,5-szeres szorzótényezőt alkalmazott (ami 150%-os emelést jelent), és így a bírság összegét a HLR esetében 87,5 millió euróra emelte (a Határozat (240)–(246) preambulumbekzdése).

B – Az érintett termék eladásából származó forgalom figyelembevételének hiányáról

1. A felek érvei

81 Az ADM azt kifogásolja, hogy a Bizottság a bírság alapösszegének kiszámításánál egyáltalán nem, illetve nem elégséges mértékben vette figyelembe az ADM-nek az érintett termék eladásából származó forgalmát.

- 82 Az ADM egyrészt azzal érvel, hogy az Elsőfokú Bíróság ítélkezési gyakorlatából következik, miszerint a bírságok kiszámítása során az érintett termék eladásából származó forgalom jelentős tényező (az Elsőfokú Bíróság T-77/92. sz., Parker Pen kontra Bizottság ügyben 1994. július 14-én hozott ítéletének [EBHT 1994., II-549. o.] 92–95. pontja; a T-24/93–T-26/93. és T-28/93. sz., Compagnie maritime belge transports és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1996. október 8-án hozott ítéletének [EBHT 1996., II-1201. o.] 233. pontja; a T-229/94. sz., Deutsche Bahn kontra Bizottság ügyben 1997. október 21-én hozott ítéletének [EBHT 1997., II-1689. o.] 127. pontja, valamint a T-327/94. sz., SCA Holding kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1373. o.] 176. pontja).
- 83 Az ADM úgy véli, hogy az érintett termék eladásából származó EGT-beli forgalom megfelelő alapul szolgál az érintett termék Közösségen belüli piacon fennálló verseny veszélyeztetésének, valamint a kartell résztvevőinek az érintett termékekhez viszonyított jelentőségének felmérésére. Ezt a következtetést az Elsőfokú Bíróság ítélkezési gyakorlata is alátámasztja (az Elsőfokú Bíróság fenti 47. pontban hivatkozott Europa Carton kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 126. pontja, valamint az Elsőfokú Bíróság T-309/94. sz., KNP BT kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1007. o.] a 108. pontja, amelyet a Bíróság az ezen ítélet elleni fellebbezés tárgyában a C-248/98. P. sz., KNP BT kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletében [EBHT 2000., I-9641. o.] megerősített).
- 84 Ezen túlmenően az ADM véleménye szerint a fenti 41. pontban hivatkozott LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott ítélet megerősíti, hogy valamely vállalkozás teljes méretének a bírság rögzítésekor való aránytalan figyelembevétele jogellenes.
- 85 Ezenfelül az ADM fenntartja, hogy a Bizottság az utóbbi években folytatott, a jelen üggyhöz hasonló ügyekkel kapcsolatos határozathozatali gyakorlatában (az EK-Szerződés 85. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban [IV/C/33.833 kartonpapír-ügy] 1994. július 13-án hozott 94/601/EK bizottsági határozat [HL L 243., 1. o.]; az EK-Szerződés 85. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban [IV/33.126 és 33.322 cement-ügy] 1994. november 30-án hozott 94/815/EK bizottsági határozat [HL L 343., 1. o.]; az EK-Szerződés 85. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban [IV/31.149 polipropilén-ügy] 1986. április 23-án hozott 86/398/EGK bizottsági határozat [HL L 230., 1. o.]; az EK-Szerződés 85. cikkének alkalmazására vonatkozó

eljárásban [IV/31.553 hegesztett acélháló-ügy] 1989. augusztus 2-án hozott 89/515/EGK határozat [HL L 260., 1. o.], az ESZAK-Szerződés 65. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban az európai gerendagyártók közötti megállapodásokkal és összehangolt magatartással kapcsolatos, 1994. február 16-án hozott 94/215/ESZAK bizottsági határozat [HL L 116., 1. o.] az érintett termék közösségi piacon megvalósított eladásainak mennyiségeit vette alapul, amint azt egyébként a Határozatban is elismerte ([253] preambulumbekzdés). Arra hivatkozik, hogy a Bizottság e számítási szempontot alapul véve olyan bírságokat állapított meg, amelyeknek összege az érintett vállalkozások a kérdéses termék eladásából származó forgalmának 2–9%-át tette ki. Az ADM hangsúlyozza, hogy amennyiben a Bizottság e számítási szempontot alkalmazta volna a jelen ügyben is, a bírság összegét vele szemben 1,15 és 4,14 millió euro közötti összegben kellett volna megállapítania. Ezzel szemben az ADM érvelése szerint, mivel a Bizottság nem e számítási szempontot alkalmazta, a jelen ügyben kiszabott bírságok összege a fenti ismerv alapul vételével kiszabható bírságok 10–34-szeresét teszi ki.

⁸⁶ Az ADM úgy véli, hogy ennek megfelelően a Bizottság tévesen hangsúlyozza azt, hogy figyelembe vette az érintett felek forgalmát, amikor a citromsav világpiacán fennálló részesedéseik nagysága alapján három csoportba osztotta azokat ([236] preambulumbekzdés). Az ADM szerint a Bizottságnak figyelembe kellett volna vennie emellett az ADM 1995-ös citromsav értékesítéseinek korlátozott értékét az EGT-ben.

⁸⁷ Elsőként, miként azt a Bizottság maga is elismeri, kötelessége meghatároznia a jogsértés súlyát, ebből következően az EGT-t érintő hatásaira tekintettel a bírság összegét. Márpedig ebből a szempontból a Bizottság által a Határozat (236) preambulumbekzdésében felhívott azon érv, miszerint ebben az összefüggésben a világméretű forgalmat kellett alkalmaznia – figyelemmel arra, hogy a kartell „a versenytartalékoknak az EGT piacáról való kiiktatására” irányult – minden alapot nélkülöz. A Határozat nem állítja, hogy a felek megegyeztek volna abban, hogy a kínálatot visszafogják az EGT piacának tekintetében. Az ADM hangsúlyozza, hogy a kartell világméretű alapon határozott meg kvótákat (a Határozat [97]–[101] pream-

bulumbekezdése), és nem alkalmaztak külön kvótákat Európára. Az EGT fogyasztóit érintő kartell esetén a fogyasztóknak okozott kár ugyanakkora, függetlenül attól, hogy a kartell kiterjed-e az EGT területén kívülre. Ebből a szempontból nincs különbség a jogsértés súlyának mérlegelése, és a kiszabott bírság meghatározása között.

⁸⁸ Másodszor, a Bizottság vonatkozó határozati gyakorlata nem következetes. Az ún. „hegesztetlen acélcsövek ügyben” (az EK-Szerződés 81. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban [IV/E-1/35.860-B varrat nélküli acélcsövek-ügy] 1999. december 8-án hozott 2003/382/EK bizottsági határozat [HL 2003. L 140., 1. o.]), és az ún. „nátrium-glükonát-ügyben” (az EK-Szerződés 81. cikke és az EGT-megállapodás 53. cikke alkalmazására vonatkozó eljárásban [COMP/E-1/36.756 nátrium-glükonát-ügy] 2001. október 2-án hozott bizottsági határozat) a Bizottság kizárólag az EGT-n belüli eladásokat vette figyelembe.

⁸⁹ Harmadsorban a világméretű forgalom figyelembevételének nem kívánt hatásai jól láthatóak jelen ügyben, hiszen az ADM eladásait az Egyesült Államokban és Kanadában – amelyek világviszonylatban citromsaveladásaik 50%-át jelentik – már ezen államok hatóságai figyelembe vették az ADM-mel szembeni szankciók alkalmazása során. A világméretű forgalmat alapul véve a Bizottság aránytalan bírságot szabna ki az ADM – már szankcionált – eladásaira vonatkozóan.

⁹⁰ Az ADM negyedsorban úgy véli, hogy még ha feltesszük is, hogy a citromsaveladásaiból származó világméretű forgalom releváns tényező lehet a bírság meghatározása során, a Bizottság azt nem a megfelelő módon vette figyelembe. Hiszen az ADM-mel szemben kiszabott bírság összege (az engedékenységi közlemény alkalmazását megelőzően) a citromsaveladásából származó világméretű forgalom 66%-a lenne. Ez a szankció messze túllépné az ADM által a kartellben történő részvételével a fogyasztóknak vagy a versenyben okozott összes kárt, hiszen a kartell

végül is csak a világpiacon megvalósult forgalom részét képezi. Pontosabban a Bizottság kizárólag a vállalkozás teljes forgalmát és forrásait vette alapul. Márpedig az ADM álláspontja szerint a teljes forgalom aránytalan alapul vétele jogellenes bírság kiszabásához vezet.

91 Következésképpen az ADM úgy véli, hogy a Bizottság nemcsak az ítélkezési gyakorlatból eredő elveket hagyta figyelmen kívül, de az arányosság elvét is megsértette.

92 Másrészről az ADM úgy érvel, hogy az iránymutatás megállapítja, hogy „[f]igyelembe kell [...] venni, a jogsértők milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy más piaci szereplőknek, különösen a fogyasztóknak kárt okozzanak”, és hogy ezenkívül a kartellek esetében esetleges mérlegelést ír elő, amelynek célja, hogy tükrözze, milyen „tényleges hatást gyakorol a versenyre az egyes vállalkozások jogsértő magatartása [...]”.

93 Az ADM szerint a versenyre, illetve más piaci szereplőkre gyakorolt gazdasági hatást csupán az érintett termék eladásaihoz viszonyítva lehet értékelni. Kizárólag ezen eladások figyelembevétele teszi lehetővé a versenyellenes előny vagy jogellenes haszon tekintetében a fogyasztókkal szembeni vagy a versenyre gyakorolt potenciális kár felbecsülését.

94 Következésképpen az ADM szerint a Bizottság azzal, hogy figyelmen kívül hagyta az érintett termékből származó forgalmat, helytelenül alkalmazta saját iránymutatását.

- 95 Végül az ADM úgy véli, hogy a Bizottság azzal, hogy nem adta kellő indokát annak, hogy miért nem vette figyelembe döntése során az ADM által az érintett termék EGT-beli piacán megvalósított eladásokat, megsértette az indokolási kötelezettségét.
- 96 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól a hivatkozott jogalapok elutasítását kéri.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- 97 Az ADM egyrészt az arányosság elve és az iránymutatás, másrészt az indokolási kötelezettség megsértésére hivatkozik.

a) Az arányosság elvének megsértéséről

- 98 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a jogsértések súlyát sok tényező – többek között az adott ügy sajátos körülményei és jogi háttere – függvényében kell megállapítani, anélkül, hogy létezne azon tényezőket felsoroló kötelező és kimerítő lista, amelyet figyelembe kell venni (a Bíróság C-137/95. P. sz., SPO és társai kontra Bizottság ügyben 1996. március 25-én hozott végzésének [EBHT 1996., I-1611 o.] 54. pontja; a Bíróság C-219/95. P. sz., Ferriere Nord kontra Bizottság ügyben 1997. július 17-én hozott ítéletének [EBHT 1997., I-4411. o.] 33. pontja; az Elsőfokú Bíróság T-9/99. sz. HFB és társai kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1487. o.] 443. pontja).

99 Ezenfelül az állandó ítélkezési gyakorlat alapján esettől függően a jogsértés súlyának mérlegelési tényezői közé tartozhat a jogsértés tárgyát képező termék mennyisége és értéke, valamint a vállalkozás mérete és gazdasági ereje, és következésképpen az a hatás, amelyet az érintett piacra gyakorolhatott. Egyrészt ebből következően a bírság összegének megállapítása érdekében figyelembe vehető a vállalkozás teljes forgalma, amely annak méretére, valamint gazdasági erejére nézve – bár hozzávetőlegesen vagy tökéletlenül – jelzésértékű lehet, csakúgy, mint az érintett vállalkozásoknak az érintett piacon való piaci részesedése, amely jelzésértékű lehet a jogsértés terjedelmére nézve. Másrészt ebből az következik, hogy e számok egyikének sem szabad aránytalan jelentőséget tulajdonítani az egyéb mérlegelési tényezőkhöz képest, ezért a bírság megfelelő összegének megállapítása nem származhat kizárólagosan a teljes forgalomra alapozott számításból (lásd e tekintetben a fenti 47. pontban hivatkozott *Musique diffusion française* és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 120. és 121. pontját; a fenti 82. pontban hivatkozott *Parker Pen* kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 94. pontját; a fenti 82. pontban hivatkozott *SCA Holding* kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 176. pontját; a fenti 41. pontban hivatkozott *Archer Daniels Midland* és *Archer Daniels Midland Ingredients* kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 188. pontját és a fenti 98. pontban hivatkozott *HFB* és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 444. pontját).

100 Ebből következik, hogy bár tagadhatatlan, hogy – miként az ADM hangsúlyozza – az érintett termék forgalma megfelelő kiindulópontként szolgál az érintett termék Közösségen belüli piacán fennálló verseny veszélyeztetésének, valamint a kartell résztvevői érintett termékhez viszonyított jelentőségének értékelésére, mégis ettől e tényező nem az a kizárólagos tényező, amely alapján a Bizottságnak a jogsértés súlyát értékelnie kell.

101 Következésképpen, az ADM érvelésével ellentétben, amennyiben a bírság arányosságának értékelése a kiszabott bírság és az érintett termék forgalma közötti kapcsolatra korlátozódna – amint azt az ADM sugalmazza –, ez aránytalan jelentőséget tulajdonítana e tényezőnek. A bírság mértékének arányos jellegét a Bizottság által a jogsértés súlyának értékelésénél figyelembe veendő tényezők összességéhez – nevezetesen a jogsértés sajátos jellegéhez, piacra gyakorolt közvetlen hatásához és a földrajzi piac kiterjedéséhez – viszonyítva kell értékelni.

- 102 A Határozat megalapozottságának vizsgálatára – szemben e bizonyos feltételekkel – az ADM azon négy érve alapján kerül sor, amelyek lényegében arra irányulnak, hogy jelen ügyben a Bizottságnak ebben az összefüggésben az érintett vállalkozások EGT-n belüli, és nem a világméretű forgalmát kellett volna alapul vennie.
- 103 Az ADM első érvével lényegében azt a tényt kifogásolja, hogy a Határozat (236) preambulumbekkezdésében a Bizottság a világméretű forgalmat vette alapul az érintett felek három csoportba történő beosztásánál, figyelemmel arra, hogy a kartell „a versenytartalékoknak az EGT piacáról való kiiktatására” irányult. Márpedig az ADM álláspontja szerint a Határozat nem állítja, hogy a felek megegyeztek volna abban, hogy a kínálatot visszafogják az EGT piacának tekintetében.
- 104 Az Elsőfokú Bíróság szerint meg kell állapítani, hogy az ADM a Határozat ezen részét az összefüggéseiből kiragadva idézi. A Határozat (236) preambulumbekkezdésének az összefüggéseiben való olvasatából egyértelműen kitűnik, hogy a Bizottság véleménye szerint világméretű kartell esetén – mint amilyen a jelen ügy tárgyát képezi – kizárólag a világméretű forgalom alapján lehet megállapítani az érintett feleknek a tekintetben fennálló tényleges gazdasági lehetőségét, hogy az érintett piacon kárt okozzanak. Következésképpen, az ezen első érv megalapozatlan.
- 105 Második érvével az ADM azt kívánja bemutatni, hogy a Bizottság a jelenlegi határozathozatali gyakorlatában maga is az EGT-n belüli forgalmat veszi figyelembe.
- 106 Az Elsőfokú Bíróság azonban rámutat, hogy jelen ügyben az ADM által az említett érvének alátámasztására felhívott két határozat nem irányadó. Ugyanis az ún. „varrat nélküli acélcsővek ügyben” (lásd a fenti 88. pontot) a Bizottság nem osztotta be csoportokba az érintett feleket (lásd a határozat [159]–[162] preambulumbekkezdését az említett ügyben). Ami az ún. „nátrium-glükonát-ügyet” illeti (lásd a fenti 88. pontot) a jelen ügghöz hasonlóan Bizottság a vállalkozások csoportokba osztásához a világméretű forgalmat vette alapul. Az ADM érvelése így nélkülözi a ténybeli alapot.

- 107 Harmadik érvével az ADM lényegében arra hivatkozik, hogy a Kanadában és az Egyesült Államokban történt citromsaveladásait – amelyek világgpiaci citromsaveladásainak mintegy 50%-át képezik – már figyelembe vették ezen államok hatóságai az ADM-mel szembeni szankciók kiszabásakor. Ezzel az érvelésével az ADM lényegében megismétli a szankciók halmozására vonatkozó tilalom alapelveinek megsértésére alapított kifogást, amelyet az Elsőfokú Bíróság korábban – mint megalapozatlant – már elutasított (lásd a fenti 61–73. pontot). Az ADM azon érvelése, amely szerint a Bizottság nem határozhat meg bírságot közösségi területen kívüli magatartás alapján, nélkülöz minden alapot. A Bizottság a világméretű forgalmat ugyanis nem a bírság kiszámításának alapjául használta, hanem az egyes vállalkozásoknak a versenyben való károkozás tekintetében fennálló tényleges gazdasági lehetősége felmérésére, hogy ezáltal olyan szinten határozhassa meg a bírságot, amely kellően elrettentő hatással bír az adott vállalkozással szemben, ami a kartell világméretű jellege szempontjából indokolt.
- 108 Negyedik érvével az ADM lényegében azt kívánja alátámasztani, hogy a világméretű citromsaveladással elért forgalom figyelembevétele a fogyasztóknak és a versenyben okozott kárhoz viszonyítva aránytalan bírságkiszabáshoz vezet.
- 109 Márpedig emlékeztetni kell arra, hogy jelen ügyben világméretű vállalkozásokat tömörítő kartellról van szó, amely vállalkozások világszinten az érintett termékpiac 60%-át birtokolják, és különösen, hogy e kartell az árrögzítésen kívül – többek között – az értékesítési kvóták rögzítésével a piac felosztására jött létre. Ebben az esetben a Bizottság az érintett vállalkozások eltérő kezelése során jogszerűen veheti alapul – miként azt tette jelen ügyben is – a kartellben részt vevő tagoknak a citromsav világméretű eladásával elért forgalmát. Tulajdonképpen az eltérő bánásmód célja a jogsértők tényleges gazdasági lehetőségeinek értékelése a versenyben való károkozásra, és azoknak a kartellben fennálló egyéni jelentőségének figyelembevétele. Következésképpen a Bizottság nem lépte túl az őt megillető mérlegelési keret széles határait azzal, hogy úgy ítélte meg, hogy a kartell egyes tagjainak világméretű piaci részesedése megfelelő jelzőértékkel rendelkezett.

110 Következésképpen az arányosság elvének megsértésére vonatkozó jogalapokat el kell utasítani.

b) Az iránymutatás megsértéséről

111 Az Elsőfokú Bíróság az iránymutatás megsértése kapcsán rámutat arra, hogy az iránymutatás nem írja elő, hogy a bírságok összegét a teljes forgalom, illetve a vállalkozások által az érintett piacon megvalósított forgalom függvényében kellene kiszámítani. Mindemellett az iránymutatással az sem ellentétes, hogy a Bizottság a bírság összegének meghatározásakor a forgalomra vonatkozó mutatószámokat a közösségi jog általános elveinek tiszteletben tartása érdekében figyelembe vegye, amennyiben a körülmények ezt megkívánják (lásd e tekintetben a fenti 41. pontban hivatkozott LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 283. pontját, amelyet a Bíróság az ezen ítélet elleni fellebbezés tárgyában a fenti 41. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri ügyben hozott ítéletének 258. pontjában megerősített, és a fenti 41. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 187. pontját).

112 Következésképpen az iránymutatás nem írja elő, hogy az érintett vállalkozások forgalma – akár a teljes forgalomról, akár az érintett termékből származó forgalomról legyen szó – a bírságok kiszámításának kiindulási pontját képezné, még kevésbé azt, hogy kizárólag a forgalom lenne releváns szempont a jogsértés súlyának meghatározásához.

113 Ezzel szemben a Bizottság a forgalmat – mint releváns tényezőt – más tényezők mellett ugyancsak figyelembe veheti. Különösen ez az eset áll fenn, amennyiben az iránymutatás 1.A. pontjának (3)–(6) bekezdése szerint a bírságot olyan nagyságrendű összegben állapítja meg, amely biztosan kellően elrettentő erővel bír. Ennek keretében a Bizottság figyelembe veszi, hogy a jogsértők milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy más piaci szereplőknek kárt okozzanak,

valamint a bírság kellően elrettentő ereje biztosításának követelményét (az 1.A. pont [4] bekezdése), majd attól függően, hogy milyen az egyes vállalkozások magatartása versenyre gyakorolt hatásának különleges súlya, vagyis tényleges hatása, a meghatározott összegeket súlyozza, különösen, ha az azonos típusú jogsértéseket elkövető vállalkozások mérete között jelentős különbség áll fenn (az 1.A. pont [6] bekezdése).

- 114 Jelen ügyben a Bizottság a beadványaiban kifejtette, hogy az érintett termék piacán megvalósult forgalmat vette alapul az egyes vállalkozások jelentőségének értékeléséhez. Amint az a Határozat (236) preambulumbekendéséből következik a Bizottság valóban az érintett termék világméretű forgalmát vette alapul annak érdekében, hogy a kérdéses piacon az egyes vállalkozások jelentőségét értékelje. Ugyanis, miként az korábban, a fenti 77. és 78. pontban kifejtésre került, a Bizottság megállapította, hogy annak érdekében, hogy az érintett vállalkozásokat eltérően tudja kezelni annak figyelembevételével, hogy milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy a versenyben kárt okozzanak, valamint hogy a bírság olyan nagyságrendű összegben kerüljön megállapításra, amely biztosan kellően elrettentő erővel bír, a Bizottság az érintett felek által a citromsav-eladásokkal 1995-ben, azaz a jogsértés időszakának utolsó évében elért világméretű forgalmát vette alapul.
- 115 A jelen ügyben az érintett termék világméretű termelésének majdnem egészét kezükben tartó vállalkozásokat tömörítő kartellról van szó. Ezen túlmenően a kartell az árak meghatározására, valamint az értékesítési kvóták rögzítésével a piac felosztására jött létre. Ebben az esetben a Bizottság az érintett vállalkozások eltérő kezelése során jogszerűen veheti alapul a kartell tagjai által a citromsav világméretű eladásával megvalósított forgalmat. Tulajdonképpen, mivel ezen eltérő bánásmód célja a jogsértők a jogsértés által a versenyben való károkozásra való tényleges gazdasági lehetőségének értékelése, és így a kartellben fennálló sajátos jelentőségének figyelembevételével, a Bizottság mérlegelési keretének széles határait nem lépte túl azzal, hogy úgy ítélte meg, hogy a kartell egyes tagjainak világméretű piaci részesedése megfelelő jelzőértékkel bír.
- 116 Következésképpen az iránymutatás megsértésére vonatkozó jogalapot el kell utasítani.

c) Az indokolási kötelezettség megsértéséről

- 117 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az EK 253. cikk által megkövetelt indokolásnak világosan és félreérthetetlenül fel kell tüntetnie a kifogásolt jogi aktust elfogadó közösségi hatóság érvelését úgy, hogy az érdekelt megismerhessék a meghozott intézkedés indokait, a hatáskörrel rendelkező bíróság pedig gyakorolhassa felülvizsgálatát. Az indokolási kötelezettséget az adott esetben fennálló körülmények alapján kell értékelni, többek között a jogi aktus tartalma, a felhozott indokok jellege, valamint a címzetteknek vagy egyéb, a jogi aktus által közvetlenül és személyükben érintett személyeknek a magyarázatokhoz fűződő érdekei alapján. Az indokolásnak nem kell megjelölnie az összes vonatkozó ténybeli és jogi elemet, mivel azt, hogy a jogi aktus indokolása megfelel-e az EK 253. cikkben felsorolt követelményeknek, nemcsak a szövege, hanem a háttere, valamint az érintett témára vonatkozó jogszabályok összessége alapján kell megítélni (a Bíróság C-367/95. P. sz., a Bizottság kontra Sytraval és Brink's France ügyben 1998. április 2-án hozott ítéletének [EBHT 1998., I-1719. o.] 63. pontja és a C-301/96. sz., Németország kontra Bizottság ügyben 2003. szeptember 30-án hozott ítéletének [EBHT 2003., I-9919. o.] 87. pontja).
- 118 A közösségi versenyjogi jogsértés elkövetéséért különböző vállalkozásokkal szemben bírságokat kiszabó határozatban az indokolási kötelezettséget különösen annak a ténynek a tükrében kell megállapítani, hogy a jogsértések súlyát sok tényező függvényében kell megállapítani, többek között az adott ügy sajátos körülményei és annak jogi háttere tekintetbevételével, anélkül, hogy létezne olyan ismérveket felsoroló kötelező és kimerítő lista, amelyet figyelembe kell venni (a fenti 98. pontban hivatkozott SPO kontra Bizottság ügyben hozott végzés 54. pontja).
- 119 A jelen ügyben a Bizottság a valamely vállalkozással szemben kiszabott bírság összegét az érintett termék forgalma alapján számította ki, ugyanakkor nem az érintett termék EGT-beli, hanem világméretű forgalmát vette figyelembe (lásd a fenti 114. pontot). Az ADM által állítottakkal ellentétben a Bizottság nem volt köteles figyelembe venni az érintett termék EGT-beli forgalmát (lásd a fenti 111. pontot). Következésképpen nem róható fel a Bizottságnak, hogy nem tüntette fel azon

indokokat, amelyek miatt az ADM-mel szemben kiszabott bírság kiszámításakor e tényezőt nem vette figyelembe.

- 120 Következésképpen az indokolási kötelezettség megsértésére vonatkozó jogalapot ugyancsak el kell utasítani.

C – A kiindulási összeg tekintetében történt szorzó alkalmazásáról

1. A felek érvei

- 121 Az ADM úgy véli, hogy 2-szeres szorzó alkalmazása a kiindulási összeg tekintetében (a Határozat [246] preambulumbekzdése) nyilvánvalóan aránytalan intézkedésnek minősül, amelyet a Bizottság egyébként helytelen érvelésre alapított, és amely sérti az egyenlő bánásmód elvét.
- 122 Az ADM először is felhívja a figyelmet arra, hogy az Egyesült Államokban és Kanadában folyamatban volt eljárások keretében a versenyjogi szabályok megsértése miatt már fizetett bírságokat (30 millió amerikai dollár [USD] az Egyesült Államok, és 2 millió kanadai dollár [CAD] Kanada részére), megtérítette a fogyasztóknak okozott kárt (83 millió USD), mintegy 34 millió USD-t utalt át a részvényesek által az ellene indított perben kötött egyezség keretében, továbbá – miként azt láttuk – egyik munkavállalóját már szabadságvesztés-büntetésre ítélték az Egyesült Államokban, és világviszonylatban a versenyjogi szabályokat tiszteletben tartó politikát fogadott el. Mindezen szankciók és intézkedések szükségtelenné és aránytalanná teszik a Bizottság által kiszabott új, elrettentő jelleggel bíró szankciót.

- 123 Az ADM másodsorban azzal érvel, hogy a vállalkozások ésszerű gazdasági működésére tekintettel a bírság ténylegesen elrettentő jellegének biztosításához csupán az szükséges, hogy olyan összegben rögzítsék, hogy annak várható összege meghaladja a jogsértésből származó hasznot. Az ADM úgy véli, hogy amennyiben a vállalkozások felismerik, hogy a szankcióhoz viszonyított veszteség kiiktatja a kartellből származó hasznot, a bírság máris elrettentő hatással fog bírni. A Bíróság ezt az álláspontot a fenti 47. pontban hivatkozott *Musique française* kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 108. pontjában megerősítette. Ez a megközelítés az iránymutatásnak is megfelel, amely (az 1.A. pont [4] bekezdésében) előírja, hogy az elrettentő hatást ahhoz viszonyítva kell megítélni, hogy a kartell résztvevői milyen lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy a fogyasztóknak kárt okozzanak, és következésképpen megköveteli, hogy a Bizottság a megfelelő elrettentő hatás meghatározásakor a kartellből származó összes jogellenes előnyt figyelembe vegye. Végül ez az álláspont az egyéb közösségi szabályozásokkal is összhangban van.
- 124 Az ADM nem vitatja, hogy a világméretű forgalom figyelembe vehető a bírság kiszámításánál. Mindemellett, ha ennek a tényezőnek túlzott jelentőséget tulajdonítunk, az aránytalan összegű bírságot eredményez. A Bizottság ezzel kapcsolatban arra szorítkozik, hogy helyben hagyja az ADM forgalmára hivatkozó összehasonlítás alapján alkalmazott növelést. Márpedig nem nyújtható ésszerű magyarázat arra, hogy miért az ADM világméretű forgalmán alapult az elrettentő hatású növelés kiszámítása. A Bizottság megközelítése egyáltalán nem ad magyarázatot arra, miért kellett az ADM-nek a kérdéses jogsértéssel kapcsolatban nem lévő más termékekkel elért hasznot kiiktatni azon célból, hogy az érintett vállalkozásokat elrettentse a citromsav-kartellben kifejtett tevékenységük folytatásától.
- 125 Az ADM harmadsorban megismétli azon állítását, amely szerint a hatékony elrettentő szankciónak a kartellből származó haszon semmissé tételére kellene szorítkoznia (lásd a fenti 123. pontot). Jelen ügyben az ADM álláspontja szerint a JBL éves eladásai voltak a legmagasabb összegűek az EGT-ben (77 millió euró), és így a JBL részesült a legtöbb haszomból a kartell révén. Márpedig az ADM hangsúlyozza, hogy a JBL-lel szemben nem érvényesült az elrettentő növelés a bírságok kiszámításának e szakaszában. Ezzel szemben az ADM EGT-beli 46 millió eurós nagyságrendű éves eladása mellett rá kétszeresen szabtak ki bírságot, amelynek összegét elrettentés címén 21 millió euróval növelték. Az ADM mindebből arra következtet, hogy a Bizottság megsértette az egyenlő bánásmód elvét.

- 126 Az ADM negyedsorban előadja, hogy a Bizottság az ellenkérelmében nem hivatkozhat jogszerűen arra, hogy a citromsav piacára vonatkozó kartellen kívül az ADM párhuzamosan két másik kartellben is részt vett. Ez a tényező ugyanis nem került említésre a Határozatban. Egyébként a Bizottság valamennyi, e kartellekre vonatkozó határozatában szorzótényezőt alkalmazott, hogy a bírságnak kellően elrettentő hatást biztosítson.
- 127 Az ADM ötödsorban úgy véli, hogy a Határozat e pontot illetően indokolási hibában szenved. Az ADM állítása szerint a Bizottság elmulasztotta annak megjelölését, hogy milyen alapon találta szükségesnek e növelést az elrettentő hatás biztosításához. A Bizottság csupán annak kijelentésére szorítkozott, hogy a legnagyobb társaságokat kell a legmagasabb bírságokkal sújtani, azonban nem jelölte meg azokat az indokokat, amelyek alapján jelen ügyben a bírság megkétszerezése az ADM-mel szemben megfelelőnek minősült, sem azt, hogy figyelembe vette-e az olyan tényezőket, mint amilyenek a vállalkozást a kartellből származó haszontól elrettentő már kiszabott szankciók. Márpedig az ADM szerint a Bizottság a jelen ügyben köteles lett volna egyértelmű módon kifejezni a kérdéses intézkedés elfogadása alapjául szolgáló indokokat. Az ADM hozzáteszi, hogy nincsenek olyan közzétett ügyek, amelyekben a Bizottság a bírságkiszabás során „kellően elrettentő” növelést alkalmazott volna kiegészítő intézkedésként. E növelés egyébként jelentős részét képezi az ADM-mel szemben kiszabott bírságnak.
- 128 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól a hivatkozott jogalapok elutasítását kéri.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

a) Az arányosság elvének megsértéséről

- 129 Az ADM lényegében azzal érvel, hogy figyelemmel arra, hogy a vállalkozások ésszerű gazdasági működése vonatkozásában a bírság ténylegesen elrettentő jellegének

biztosításához csupán az szükséges, hogy olyan összegben rögzítsék, hogy annak várható összege meghaladja a jogsértésből származó hasznot, emlékeztetve arra, hogy az elrettentés az egyik legfőbb megfontolás, amelynek a Bizottságot a bíróságok megállapítása során vezérelnie kell (a Bíróság 41/69. sz., Chemiefarma kontra Bizottság ügyben 1970. július 15-én hozott ítéletének [EBHT 1970., 661. o.] 173. pontja és a 49/69. sz., BASF kontra Bizottság ügyben 1972. július 14-én hozott ítéletének [EBHT 1972., 713. o.] a 38. pontja).

130 Amennyiben a bíróságot olyan szinten kellene rögzíteni, amely a kartellből származó haszon kiiktatására korlátozódna, nem lenne elrettentő hatása. Ésszerűen vélemezhető, hogy a vállalkozások pénzügyi számításai és üzleti döntései során ésszerűen nem csupán azon bíróságok szintjét veszik figyelembe, amelyeket jogsértés esetén kiszabhatnak velük szemben, hanem a kartell felfedezésének kockázatát is. Ezen túlmenően, amennyiben a bíróság szerepét csupán a várható nyereség vagy haszon elvonására csökkentenénk, nem vennénk kellően figyelembe a kérdéses magatartásnak az EK 81. cikk értelmében fennálló jogellenes jellegét. Tulajdonképpen, ha a bíróságot a bekövetkezett kár egyszerű kompenzációjára korlátoznánk, úgy figyelmen kívül hagynánk – az elrettentő hatáson kívül, ami csak a jövőbeli magatartásokra vonatkozhat – ezen intézkedésnek a ténylegesen elkövetett jogsértéssel szembeni megtorló jellegét.

131 Ugyanígy az olyan vállalkozás esetén – mint amilyen az ADM –, amely sok piacon van jelen, és amely különösen jelentős pénzügyi teljesítőképességgel rendelkezik, a kérdéses piacon megvalósított forgalom figyelembevétele nem lehet elegendő a bíróság elrettentő jellegének biztosításához. Minél nagyobb vállalkozásról van ugyanis szó, és minél nagyobb olyan összesített forrással rendelkezik, amely lehetővé teszi számára, hogy magatartása a többi piaci szereplőtől független legyen, annál inkább tisztában kell lennie a verseny megfelelő működésében betöltött szerepével. Következésképpen azon vállalkozás esetében, amelynek valamely jogsértés elkövetése felróható, a jogsértés súlyának a vizsgálatok a bíróság összegének – az elrettentő hatása biztosítása érdekében való – rögzítésekor figyelembe kell venni a gazdasági erejére utaló ténybeli körülményeket. Következésképpen az ADM teljes forgalmának a figyelembevétele a bíróság összegének kiszámításakor jelen ügyben nem vezet aránytalan bíróság kiszabásához.

132 Következésképpen az arányosság elvének megsértésére vonatkozó jogalapot el kell utasítani.

b) Az egyenlő bánásmód elvének a megsértéséről

133 Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az egyenlő bánásmód elvéből következően a Bizottság nem kezelhet eltérően hasonló helyzeteket, vagy eltérő helyzeteket ugyanolyan módon, kivéve, ha e bánásmód objektíve indokolt (a Bíróság 106/83. sz., Sermide-ügyben 1984. december 13-án hozott ítéletének [EBHT 1984., 4209. o.] 28. pontja és az Elsőfokú Bíróság T-311/94. sz., BPB de Eendracht kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1129. o.] 309. pontja).

134 Az ADM lényegében arra hivatkozik, hogy a Bizottság az ADM-mel szemben alkalmazott bírságnövelést a JBL-lel szemben nem alkalmazta annak ellenére, hogy a JBL éves citromsaveladásainak mennyisége (77 millió euró) meghaladta az ADM által megvalósított mennyiséget (43 millió euró).

135 Ennek kapcsán hangsúlyozni kell, hogy a szorzótényező rendeltetése annak biztosítása, hogy jelen bírság még a nagyobb méretű vállalkozásokkal szemben is elrettentő hatással bírjon. Míg a JBL által lebonyolított forgalom 2000-ben éppen hogy elérte a 314 millió eurót, addig az ADM által elért forgalom 13 936 millió euro volt. Ugyancsak figyelembe kell venni, hogy az olyan nagyobb vállalkozások, mint az ADM, kiemelt felelősséggel tartoznak a szabad verseny megtartásáért azon a piacon, ahol tevékenykednek, és rendszerint olyan jogi és gazdasági ismeretekkel, valamint infrastruktúrával rendelkeznek, amelyek lehetővé teszik számukra annak könnyebb felismerését, hogy a közösségi versenyjogot sértő magatartást folytatnak.

136 Következésképpen az egyenlő bánásmód elvének megsértésére vonatkozó jogalapot el kell utasítani.

c) Az indokolási kötelezettség megsértéséről

137 Ami az ADM lényegében arra irányuló érvelését illeti, hogy a Bizottság nem jelölte meg azokat az indokokat, amelyek alapján a bírság megkétszerezése az ADM-mel szemben megfelelőnek minősül, sem azt, hogy figyelembe vette-e az olyan tényezőket, mint amilyenek a kartellből származó haszonra elretentő hatással bíró, már kiszabott szankciók, vissza kell utalni a fenti 117. és 118. pontban hivatkozott ítélkezési gyakorlatra. Ezt követően emlékeztetni kell arra, hogy a Bizottság az ADM-mel szemben kiszabott bírság kiszámításánál figyelembe vett szorzótényező alkalmazását többek között a bírság kellően elretentő jellege biztosításának szükségességével indokolta. A Bizottság ebből a szempontból az érintett felek világméretű forgalmát vette alapul (a Határozat [50] és [241] preambulumbekzdése). Végezetül, a Bizottság a Határozat (246) preambulumbekzdésében jelezte, hogy az ADM-mel szemben kiszabandó bírság elretentő jellegének biztosítása érdekében 2-szeres szorzótényező alkalmazását tartotta megfelelőnek.

138 Az ADM-mel szemben alkalmazott szorzótényező jelentőségét tekintve a Bizottság joggal szorítkozhatott e vállalkozás méretére – ami az ADM által megvalósított világméretű forgalomból hozzávetőlegesen kirajzolódik – való utalásra, és a bírság elretentő jellege biztosítása szükségességének hangsúlyozására. A Bizottság az indokolási kötelezettség címén e döntését alátámasztó számítási móddal kapcsolatosan nem volt köteles számszerű tényezőket feltüntetni (lásd e tekintetben a Bíróság C-291/98. P. sz., Sarrió kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-9991. o.] 80. pontját).

- 139 Mivel a Bizottság a Határozatot e tekintetben kellően megindokolta, ezért az indokolási kötelezettség megsértésére vonatkozó jogalapot ugyancsak el kell utasítani.

D – A kartellpiacra gyakorolt tényleges hatásának értékelése során vétett hibákról

1. Bevezetés

- 140 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a jogsértések súlyát sok tényező – többek között az adott ügy sajátos körülményei és jogi háttere – függvényében kell megállapítani, anélkül, hogy létezne azon tényezőket felsoroló kötelező és kimerítő lista, amelyet figyelembe kell venni (lásd a fenti 98. pontban hivatkozott SPO és társai kontra Bizottság ügyben hozott végzés 54. pontját; a fenti 98. pontban hivatkozott Ferriere Nord kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 33. pontját és a fenti 98. pontban hivatkozott HFB és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 443. pontját). Ebben az összefüggésben a kartellnek a piacra gyakorolt tényleges hatását kell az egyik releváns tényezőnek tekinteni.
- 141 Az iránymutatásban (az 1.A. pont [1] bekezdése) a Bizottság jelezte, hogy valamely jogsértés súlyának felméréséhez a jogsértés jellegén, valamint az érintett földrajzi piac méretén túl „a [jogsértés] piacra gyakorolt tényleges hatását [is figyelembe veszi], ha ez a hatás mérhető”.
- 142 A jelen ügyben a Határozat (210)–(230) preambulumbekzdéséből kitűnik, hogy a Bizottság a jogsértés súlyának függvényében meghatározott bírság összegét e három ismérv figyelembevételével rögzítette. Ezzel kapcsolatosan különösképpen figyelembe vette, hogy a kartell „tényleges hatást” gyakorolt a citromsavpiacra (a Határozat [230] preambulumbekzdése).

143 Az ADM szerint a Bizottság több értékelési hibát is vétett a kartell citromsavpiacra gyakorolt közvetlen hatásának felméréseivel kapcsolatosan. Az ADM véleménye szerint ezek a hibák kihatással vannak a bírságok összegének kiszámítására.

2. b) Arról, hogy a Bizottság helytelen megközelítést alkalmazott annak bizonyítására, hogy a kartellnek közvetlen hatása volt a piacra

a) A felek érvei

144 Az ADM lényegében arra hivatkozik, hogy a Bizottság helytelen megközelítést alkalmazott annak bizonyítására, hogy a jogsértésnek közvetlen hatása volt a piacra.

145 Az ADM kifogásolja, hogy a Bizottság nem állapította meg a kartellnek a citromsavpiacra gyakorolt tényleges hatását. Arra hivatkozik, hogy a Határozat (211) preambulumbekzdésében maga a Bizottság is elismeri, hogy a ténylegesen érvényesített árak, és azon árak közötti különbséget, amelyek a kartell hiányában kerültek volna alkalmazásra, nem lehetett teljes bizonyossággal meghatározni. Mindenesetre ebben a helyzetben a Bizottság ahelyett, hogy legalább egy közgazdasági szempontból védhető elméletre hivatkozott volna, mindössze azon feltételezésekre támaszkodott, miszerint a kartellt létrehozó megállapodások végrehajtásának szükségképpen hatást kellett gyakorolnia az érintett piacra.

146 Az ADM előadja, hogy azon tény ellenére, hogy a közigazgatási eljárás folyamán az ADM benyújtott a Bizottság részére egy – különösen a Határozat (222) és (223) preambulumbekzdésében említett – 2000. június 30-i szakvéleményt, amelyre az ADM a kifogásközlésre adott válaszában hivatkozott, és amelyben bemutatásra

került, hogy a kartellnek nem volt hatása az érintett piacra (a továbbiakban: szakvélemény), a Bizottság nem végzett gazdasági elemzést a szolgáltatott adatokra vonatkozóan. Az ADM utal rá, hogy a szakvélemény a következőket jegyzi meg:

„Következésképpen, a kapacitás korlátozása és a túlkereslet, amelyet a kínai citromsavimportból származó, egyre inkább versenyképes kínálat követett a különböző vállalkozások kapacitásának növelése mellett, meggyőző indokul szolgálnak az árak mozgására 1991 és 1995 között [...]. Az a tény, hogy a túlkereslet ellenére a jogsértés időszakában az árak nem érték el az 1980-as évek szintjét, kapcsolódva ahhoz a körülményhez, hogy a kartellben részt vevő termelőknek nem állt módjukban ellenőrizni a az új versenytársak kapacitását vagy piacra való belépését, azt jelzi, hogy helytelen az arra vonatkozó következtetés, miszerint a termelők a citromsav árait ténylegesen a felügyeletük alatt tartották ebben az időszakban”.

¹⁴⁷ Az ADM rámutat, hogy a Határozat (226) preambulumbekzdésében maga a Bizottság is elismerte, hogy az 1991. és 1992. években történt áremelkedések többek között az ADM által nyújtott magyarázata „valamelyest érvényes [lehet]”. Ugyanakkor az ADM kifogásolja, hogy a Bizottság csak annak megállapítására szorítkozott, hogy nem lehet kizárni azt, hogy a kartell hatással volt a piacra.

¹⁴⁸ Az ADM szerint ebből először is az következik, hogy a Bizottság nem bizonyította, hogy a kartell az iránymutatás értelmében tényleges, mérhető hatást gyakorolt a piacra, hanem éppen ellenkezőleg, a bizonyítási terhet jogellenesen megfordította.

¹⁴⁹ Másodsorban az ADM álláspontja szerint mindebből következően a Bizottság tévesen alkalmazta a jogot annak megállapításával, hogy az áringadozások szükségszerűen összeegyeztethetőek egy hatékony kartellel. Ugyanis azzal, hogy e

tisztán absztrakt megállapításra támaszkodott, a Bizottság nem vette figyelembe sem az iparág háttérét, sem az azon következtetést alátámasztó tényeket, amely szerint a szakvéleményben részletesen kifejtett indokok miatt az árak nem emelkedtek a kartell által meghatározott szint fölé.

150 Az ADM harmadsorban úgy véli, hogy a Bizottság tévesen állította, hogy az árak rövid távú növekedése szükségszerűen egy hatékony kartell eredménye. A számos olyan versenyző termék ágazat van, amelyekben – hasonló kapacitáshiány és túlkereslet esetén – rövid időn belül 40%-os vagy azt meghaladó áremelés következett be.

151 Ezenkívül az ADM előadja, hogy annak bizonyítására, hogy a kartell tényleges hatást gyakorolt az érintett piacra, a Bizottság nem támaszkodhat jogszerűen azon körülményekre, amelyek szerint a kartell tagjai a citromsav világpiacának 60%-át, az európai piacának pedig 70%-át képviselik, valamint hogy hosszú időtartamú és összetett kartellben vettek részt.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

152 Az ADM által a Bizottságnak az annak bizonyítására választott megközelítésével szembeni kifogásaival kapcsolatban, hogy a kartell tényleges hatást gyakorolt a citromsavpiacra, mielőtt az ADM által felhozott érvek érdeméről határoznánk, először össze kell foglalni a Bizottságnak a Határozat (210)–(228) preambulumbekzdésében szereplő elemzését.

– A Bizottság elemzésének összefoglalása

- 153 Mindenekelőtt a Bizottság megállapította, hogy „[a] jogsértést azon vállalkozások követték el, amelyek a vizsgált időszakban a citromsav világpiacának 60%-át, európai piacának pedig 70%-át képviselték” (a Határozat [210] preambulumbekzdése).
- 154 Ezt követően a Bizottság megerősítette, hogy „mivel ezeket a megállapodásokat valóban végrehajtották, tényleges hatásuk volt a piacra” (a Határozat [210] preambulumbekzdése). A Határozat (212) preambulumbekzdésében a Bizottság a Határozatnak a tényállást megállapító részére vonatkozóan megismételte azt az érvet, amely szerint a kartellmegállapodásokat „gondosan végrehajtották”, és hozzátette, hogy „a résztvevők egyike kijelentette, hogy »meglepődött azon, hogy a résztvevők a formalitás és szervezettség milyen szintjére jutottak el e megállapodás elérése érdekében«”. Ezen túlmenően a Bizottság a Határozat (216) preambulumbekzdésében megjegyezte, hogy „a korábbi megállapításokra, és a kartell összetett szervezetében a résztvevők által kifejtett erőfeszítésekre figyelemmel, a kartell végrehajtásának eredményességéhez nem férhet kétség”.
- 155 Ezenkívül a Bizottság megítélése szerint nem volt szükséges „ezen árak és azon árak közötti eltérés pontos meghatározása, amelyek e megállapodások hiányában kerültek volna alkalmazásra” (a Határozat [211] preambulumbekzdése). Ugyanis a Bizottság fenntartotta, hogy „ezt az eltérést ebből a szempontból nem mindig lehet teljes bizonyossággal megállapítani, mivel bizonyos számú tényezők egy időben befolyásolhatják a termék árának alakulását, ami különösen nehezzé teszi bármiféle következtetés levonását minden lehetséges ok jelentőségét illetően” (ugyanott). Ugyanakkor a Bizottság a Határozat (213) preambulumbekzdésében bemutatta a citromsav árának az alakulását 1991 márciusától 1995-ig, lényegében megállapítva, hogy 1991 márciusa, és 1993 közepe között a citromsav ára 40%-kal nőtt, és ezt követően lényegében ezen a szinten maradt. Továbbá a határozat (214) és (215) preambulumbekzdésében megjegyezte, hogy a kartell tagja értékesítési kvótákat állapítottak meg, továbbá információs, felügyeleti és kompenzációs rendszert hoztak létre és működtettek a kvóták betartásának biztosítása érdekében.

156 Végezetül a Határozat (217)–(228) preambulumbekkezdésében a Bizottság összefoglalta, elemezte, és elutasította az érintett felek által a közigazgatási eljárás során felhívott bizonyos érveket. Különösen azon szakvéleményt foglalta össze, amely szerint az árak megfigyelt alakulására mindenképpen, még a kartell hiányában is sor került volna. A Bizottság a Határozat (226) preambulumbekkezdésében azonban úgy ítélte meg az alábbiak szerint, hogy az ADM által kifejtett, a szakvélemény által alátámasztott, valamint az egyéb felek által felhívott érvek elfogadhatatlanok:

„Az ADM, [a H & R és a JBL] által az 1991–1992-es áremelkedésre vonatkozóan nyújtott magyarázat bizonyos mértékben érvényes lehet, azonban azt nem bizonyítja meggyőző módon, hogy a kartell létrejötte nem játszhatott semmilyen szerepet az árak ingadozásában. Habár a leírt jelenségek kartell hiányában is bekövetkezhetnek, akkor is tökéletesen összeegyeztethetőek a kartell fennállásával. A citromsav árának tizennégy hónap alatt bekövetkezett 40%-os emelkedése nem magyarázható kizárólag pusztán versenyreakcióval, hanem a résztvevőknek az áremelés összehangolása, a piaci részesedések felosztása, valamint az információs és felügyeleti rendszer létrehozása céljából kötött megállapodásai fényében kell értelmezni. E tényezők mind hozzájárultak az áremelés sikeréhez.”

– Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

157 Először is emlékeztetni kell arra, hogy az iránymutatás 1.A. pontja (1) bekezdésének értelmében a Bizottság a bírságoknak a jogsértés súlya függvényében végzett számításakor különösen figyelembe veszi „a [jogsértés] piacra gyakorolt tényleges hatását, ha ez a hatás mérhető”.

- 158 E tekintetben elemezni kell a „ha ez a [ti. tényleges] hatás mérhető” kitétel pontos értelmét. Különösképpen e kitétel értelmében azt kell meghatározni, hogy a Bizottság csak akkor veheti-e figyelembe a bírságok kiszámítása során a jogsértés tényleges hatását, amennyiben e hatást mérni tudja.
- 159 Amint azt a Bizottság helyesen állította, valamely kartell érintett piacra gyakorolt hatásának vizsgálata szükségszerűen bizonyos feltételezések kialakítását vonja maga után. Ezzel kapcsolatosan a Bizottságnak különösen azt kell megvizsgálnia, hogy mi lett volna az érintett termék ára a kartell hiányában. Az árak tényleges alakulása okainak vizsgálata során kockázatos ugyanakkor ezen okok mindegyike egyedi szerepének kiszámítása. Figyelembe kell venni azon objektív körülményt, hogy az árkartell miatt a felek pontosan az árversenyhez kapcsolódó szabadságukról mondtak le. Azon befolyás felmérése, amely a kartell résztvevőinek ezen önkéntes tartózkodásán kívüli tényezőkből ered, szükségszerűen megfelelő mértékben valószínűsíthető és pontosan nem számszerűsíthető következtetéseken alapul.
- 160 Ennélfogva, hacsak nem akarjuk megfosztani az iránymutatás 1.A. pontja (1) bekezdésében meghatározott szempontot annak hatékony érvényesülésétől, nem kifogásolható, hogy a Bizottság a versenyellenes célú kartellnek az érintett piacra gyakorolt tényleges hatását vette alapul anélkül, hogy e hatást mennyiségileg meghatározta volna, vagy arról számszerű értékelést adott volna.
- 161 Következésképpen a kartellnek az érintett piacra gyakorolt tényleges hatását kellően bizonyítottnak kell tekinteni, amennyiben a Bizottság konkrét és megbízható bizonyítékkal szolgál, amely megfelelő fokú valószínűséggel támasztja alá azt, hogy a kartell hatást gyakorolt a piacra.
- 162 A jelen ügyben a Bizottság elemzésének összefoglalásából az következik (lásd a fenti 153–156. pontot), hogy a kartellpiacra gyakorolt „tényleges hatása” létezésének

megállapítása érdekében két mutatót vett alapul. Egyrészt arra a tényre hivatkozott, hogy a kartell tagjai a kartellmegállapodásokat gondosan végrehajtották (lásd többek között a [210], [212], [214] és [215] preambulumbekendést), valamint arra, hogy az érintett időszakban e tagok a citromsavtermelés világpiacának több mint 60%-át, az európai piacának pedig 70%-át képviselték (a Határozat [210] preambulumbekendése). Másrészt úgy ítélte meg, hogy a felek által a közigazgatási eljárás során szolgáltatott adatok bizonyos egybeesést mutattak a kartell által rögzített árak, valamint a kartell tagjai által ténylegesen alkalmazott árak között (a Határozat [213] preambulumbekendése).

163 Igaz ugyan, hogy a Határozat (210)–(216) preambulumbekendése által használt kifejezéseket önmagukban lehetne úgy értelmezni, hogy a Bizottság a kartell végrehajtása és a piacra gyakorolt tényleges hatása közötti okozati összefüggésre támaszkodik, azonban a Bizottság elemzésének összességében való olvasata azt mutatja – szemben az ADM állításával –, hogy a Bizottság a kartellpiacra gyakorolt tényleges hatását nem csupán a kartell végrehajtásából vezette le.

164 A kartellmegállapodások „aprólékos” végrehajtása mellett a Bizottság a citromsav árának a kartell által érintett időszakban történt alakulására támaszkodott. A Határozat (213) preambulumbekendése ugyanis úgy mutatta be a citromsav árának 1991. és 1995. közötti alakulását, hogy azokat a kartell tagjai egymás között meghatározták, a vevőknek bejelentették, és az érintett felek nagymértékben alkalmazták. Az alábbiakban azt vizsgáljuk meg, hogy – amint azt az ADM állítja – a Bizottság vétett-e hibát azon ténybeli elemek mérlegelése során, amelyeken következtetései alapultak. Mindenesetre, miként az a fenti 160. pontban szerepel, nem kifogásolható, hogy a Bizottság nem törekedett a kartellpiacra gyakorolt hatása mértékének meghatározására, és számszerű értékelést sem adott e tárgy körben.

165 Ebben az összefüggésben a Bizottság azon megállapítása sem kifogásolható, miszerint az a körülmény, hogy a kartell tagjai különösen jelentős részét képviselték a citromsav piacának (a világpiac 60%-át és az európai piac 70%-át), olyan jelentős

tényező, amelyet figyelembe kellett vennie a kartellpiacra gyakorolt tényleges hatásának vizsgálatakor. Nem tagadható továbbá, hogy az árak és értékesítési kvóták rögzítésére létrejött kartell hatékonyságának valószínűsége az e kartell tagjai által birtokolt piaci részesedések nagyságának függvényében növekszik. Az igaz, hogy ez a körülmény önmagában nem eredményez tényleges hatást, azonban a Bizottság a határozatban nem is okozati összefüggésként említette, hanem kizárólag más tényezők mellett vette figyelembe.

166 Egyébként a Bizottság jogszerűen ítéltette úgy, hogy e bizonyíték jelentősége a kartell időtartamának függvényében növekszik. Valójában a jelen ügyben tárgyalthoz hasonló, bonyolult – az árak rögzítésére, a piacok felosztására és információk megosztására irányuló – kartell megfelelő működéséhez szükséges jelentős igazgatási és irányítási költségek alapján, figyelemmel az ehhez hasonló jogellenes tevékenységekből eredő kockázatokra, a Bizottság ésszerűen ítéltette úgy, hogy az a tény, hogy a vállalkozások hosszú időn át tartották fenn a jogsértést, azt mutatja, hogy a kartell tagjai ebből előnyhöz jutottak, és ennél fogva annak tényleges hatása volt az érintett piacra.

167 Végezetül az a körülmény, hogy a Bizottság a Határozat (226) preambulumbekkezdésében elfogadta, hogy a szakvéleményben foglalt elemzés „valamilyest érvényes” lehet azzal a megjegyzéssel, hogy nem bizonyította meggyőzően, hogy a kartell végrehajtása semmilyen szerepet sem játszott a citromsav árának ingadozásában, nem jelenti a bizonyítási teher megfordítását. Ez az elemzés inkább azt tükrözi, hogy a Bizottság gondosan mérlegelte az annak megállapítása mellett és ellen szóló különböző érveket, hogy a kartellnek tényleges hatása volt.

168 Az előzőek összességéből következően a Bizottság nem alkalmazott helytelen megközelítést a kartellnek a citromsavpiacra gyakorolt tényleges hatásának értékelése során.

3. A citromsav ára alakulásának értékeléséről

a) A felek érvei

- 169 Az ADM érvelése szerint a Bizottság által a kartell végrehajtására vonatkozóan előterjesztett bizonyítékok nem meggyőzőek, és nem támasztják alá a tényleges hatás fennállását.
- 170 Az ADM először is a Bizottság elemzésének a citromsav árának alakulására vonatkozó bizonyító erejét vitatja. Az ADM ugyanis azt a tényt kifogásolja, hogy a Bizottság az elemzését a bejelentett árakra korlátozta, és elmulasztotta a ténylegesen számlázott árak vizsgálatát. Az ADM hangsúlyozza, hogy az általa a gyakorlatban a vevőivel szemben alkalmazott árak többsége az érintett időszakban alatta maradt a kartell által meghatározott árak. Hasonlóképpen mind a Cerestar, mind a JBL kijelentette a megállapított árak alkalmazásának a figyelmen kívül hagyását (a Határozat [217] preambulumbekzdése). Az ADM hozzáteszi, hogy az ADM, a H & R, és a JBL által a Bizottság számára nyújtott, az átlagos havi európai eladásokra vonatkozó adatok (lásd a Határozat [95] preambulumbekzdését, valamint a JBL 1998. szeptember 28-i, a H & R (Bayer) 1997. szeptember 23-i, és az ADM 1997. december 5-i levelét) ugyancsak azt a következtetést támasztják alá, amely szerint a ténylegesen alkalmazott árak általában a megállapított árak alatt maradtak.
- 171 Ezenfelül az ADM felhívja a figyelmet a H & R által az 1991 márciusa és 1994 szeptembere között lebonyolított eladásokról készített jelentés több részletére, amelyből álláspontja szerint kitűnik, hogy az árak az egész vizsgált időszakban folyamatos nyomás alatt álltak.
- 172 Az ADM kiemeli, hogy ezt a következtetést erősítik meg a vevők által az árverseny-nyel kapcsolatban előadottak.

- 173 Az ADM előadja, hogy a Bizottság a Határozat (91), (116), és (217)–(226) preambulumbekzdésében elfogadta, hogy a legalább 1993 közepétől 1995 májusáig terjedő időszakban a kartellből származó kötelezettségekkel kapcsolatban széles körű csalások történtek, ami közvetlen hatással volt a kartell által megállapított árakra, és a kínai importtal szemben lehetetlen volt ezen árak további fenntartása.
- 174 Az ADM másodsorban vitatja a Bizottság elemzésének az értékesítési kvótákra vonatkozó bizonyító erejét. Az ADM azt a tényt kifogásolja, hogy a Bizottság az elemzését a megállapított kvótákra, valamint a létrehozott felügyeleti és kompenzációs rendszerre korlátozta, és nem vizsgálta a különböző érintett felek által tényleges eladott citromsav mennyiségét.
- 175 E körben az ADM előadja, hogy a Határozat (97) preambulumbekzdéséből először is kitűnik, amit a szakvélemény is megerősít, hogy a kereslet gyors növekedése különösen az 1991–1992-es években működésképtelenné tette a kvóták tonnaforgalom alapján történő rögzítését, hogy a felek két hónap múlva megszüntették a tonnaforgalom alapján rögzített kvótarendszert – amelyben az 1991. március 6-i megbeszélésükön állapodtak meg –, amelyet az eladások százalékára alapított kvótarendszerrel helyettesítettek, és amely rendszer lehetővé tette, hogy az egyes résztvevők a megelőző évek tonnaforgalmát jelentősen meghaladó volument értékesítsen annak érdekében, hogy a megnövekedett keresletből származó haszonhoz juthassanak.
- 176 Az ADM másodlagosan előadja, hogy a Határozat (106) és (107) preambulumbekzdéséből, valamint a szakvéleményből ([35]–[40] bekezdés) kitűnik, hogy a felek által lebonyolított eladások minden évben meghaladták a kvótáikat, vagy alattuk maradtak, ami állandó vitákat eredményezett. A JBL maga is kijelentette – amit a Bizottság sem vitatott –, hogy „a gyakorlatban sohasem tartotta tiszteletben az eredetileg megállapított piaci részesedéseket”. Az a tény, hogy a kartellben részt vevő felek nem vették figyelembe a feltételeket, összhangban van az ADM, a JBL, és a HLR által az érintett időszakban kötöttség nélkül elért kapacitásnövekedéssel.

- 177 Az ADM harmadsorban hangsúlyozza, hogy a Határozat (106) preambulumbekendéséből kitűnik, hogy a felügyeleti és kompenzációs rendszer nem volt kellően hatékony, hogy a feleket a kvóták tiszteletben tartására kötelezze, és jelentős oka volt a kartellen belüli vitáknak.
- 178 Az ADM úgy érvel a hasonló jellegű ügyekben, hogy a Bizottság megítélése szerint a kartellt létrehozó megállapodás be nem tartása korlátozott hatást eredményezett. A Bizottság például a „görög komphajók”-ügyben hozott határozatában elismerte, hogy a kartell megállapodás szerinti árból adott engedmény alapján arra a következtetésre jutott, hogy a piacra kifejtett tényleges hatás korlátozott volt, és az ún. „Komptársaságok – valutafelárak”-ügyben hozott határozatában a vevők ellenállása az áremelések ellen arra a következtetésre vezették, hogy az adott piacra gyakorolt hatás korlátozott volt. Az ADM szerint jelen ügyben hasonló jelentőséget kellene tulajdonítani a kartell által rögzített árhoz képest történt csökkentésre, és a megállapított kvóták tiszteletben tartásának hiányára vonatkozó bizonyítékoknak.
- 179 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól az ADM érvelésének az elutasítását kéri.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- 180 Az állandó ítélkezési gyakorlat szerint a Bizottság a piacra gyakorolt tényleges hatásra vonatkozó értékelésének felülvizsgálata során ezen értékelést elsősorban a kartellnek az árakra gyakorolt hatására nézve kell megvizsgálni (a fenti 41. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 148. pontját, és e tekintetben az Elsőfokú Bíróság T-308/94. sz., Cascades kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-925. o.] 173. pontját, valamint a T-347/94. sz., Mayr-Melnhof kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1751. o.] 225. pontját).

- 181 Ezen túlmenően az ítélezési gyakorlatból kitűnik, hogy a jogsértés súlyának meghatározása során figyelembe kell venni – többek között – a kifogásolt magatartás jogszabályi és gazdasági háttérét (a Bíróság 40/73–48/73., 50/73., 54/73–56/73., 111/73., 113/73. és 114/73. sz., Suiker Unie és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1975. december 16-án hozott ítéletének [EBHT 1975., 1663. o.] a 612. pontját, valamint a fenti 98. pontban hivatkozott Ferriere Nord kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének a 38. pontját), továbbá hogy a jogsértésnek a piacra gyakorolt tényleges hatása értékelése során a Bizottságnak figyelembe kell vennie, hogy milyen lett volna a verseny a jogsértés nélkül (lásd e tekintetben a fent hivatkozott Suiker Unie és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 619. és 620. pontját; a fenti 180. pontban hivatkozott Mayr-Melnhof kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 235. pontját, valamint az Elsőfokú Bíróság T-141/94. sz., Thyssen StaHL kontra Bizottság ügyben 1999. március 11-én hozott ítéletének [EBHT 1999., II-347. o.] a 645. pontját).
- 182 Egyrészt ebből az következik, hogy az árakra vonatkozó kartellek esetében meg kell állapítani – megfelelő fokú valószínűséggel (lásd a fenti 161. pontot) –, hogy a megállapodások ténylegesen lehetővé tették-e az érintett vállalkozások számára, hogy magasabb árakat érjenek el, mint amilyen árak a kartell hiányában érvényesültek volna. Másrészt ebből az következik, hogy mérlegelése során a Bizottságnak – tekintettel a fennálló gazdasági és esetleges jogszabályi háttérre – az érintett piac összes objektív körülményét figyelembe kell vennie. Az Elsőfokú Bíróság által a kartonpapírkartell-üggyel kapcsolatosan hozott ítéletekből kitűnik (lásd különösen a fenti 180. pontban hivatkozott Mayr-Melnhof kontra Bizottság ítélet 234. és 235. pontját), hogy adott esetben figyelembe kell venni az „objektív gazdasági tényezők” fennállását, amiből az derül ki, hogy a „szabad verseny” keretében az árszintek nem ugyanúgy alakultak volna, mint ahogy az alkalmazott árak alakultak (lásd még a fenti 41. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 151. és 152. pontját és a fenti 180. pontban hivatkozott Cascades kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 183. és 184. pontját).
- 183 Jelen ügyben az ADM és a JBL által szolgáltatott okiratok alapján a közigazgatási eljárás folyamán a Bizottság a citromsav árának 1991 márciusa és 1995 közötti alakulását, valamint – mint az áremelési nyomás kifejtését célzó kapcsolódó intézkedéseket – az értékesítési kvóták rögzítését és a kompenzációs rendszer bevezetését vizsgálta.

184 A Bizottság a Határozat (213) preambulumbekzdésében a következésképpen mutatta be a citromsavnak a – kartell tagjai által megállapított és alkalmazott – árai alakulását:

„1991 márciusától 1993 közepéig a kartell tagjai által megállapított ákról tájékoztatták a vevéket, és igen széles körben alkalmazták, különösen a kartell első éveiben. 1991 áprilisában könnyen bevezették a kilogrammonkénti 2,25 (német márkás [DEM]) árat, amelyben az 1991. márciusi kartelltalálkozón állapodtak meg. Ezt követte a telefonon egyeztetett júliusi határozat arról, hogy augusztusra kilónkénti 2,70 DEM-re emeljék az árat. Ezt az áremelést is sikerrel véghez vitték. Az árak kilogrammonkénti 2,80 DEM-re emeléséről szóló végső határozatot az 1991. májusi találkozó hozták meg, és 1992 júniusában hajtották végre. Ettől az időponttól fogva az árat nem emelték tovább, a kartell ezen árak fenntartásának szükségességére összpontosított.”

185 A Bizottság emlékeztetett arra, hogy az 1991–1994-es évek folyamán a kartell tagjai meghatározott és pontos – a kartell minden, a felügyeleti rendszernek alávetett tagjához eljuttatott – tonnaforgalom szerinti értékesítési kvótákat rögzítettek. A Bizottság megjegyezte, hogy ezeket a kvótákat hatékonyan alkalmazták, és hogy az iránymutatások tiszteletben tartását folyamatosan ellenőrizték. A Bizottság felhívta a figyelmet arra, hogy a kartell tagjai arra irányuló és hatékonyan működtetett kompenzációs rendszer létesítésében állapodtak meg, amelynek célja a kartell azon tagjainak szankcionálása volt, akik a korábban számukra juttatott értékesítési kvótákat meghaladó tonnaforgalmat értékesítettek, illetve kompenzáció nyújtása a kartell azon tagjai számára, akik ezt a kvótát nem érték el (a Határozat [214] és [215] preambulumbekzdése, a Határozat „tényállás” részére való utalással).

186 Az ADM nem vitatja a Bizottság által az árak alakulására, és az értékesítési kvóták rögzítésére vonatkozóan tett ténybeli megállapításokat, és lényegében annak hangsúlyozására szorítkozik, hogy az árat és a kvótákat nem tartották be teljes mértékben.

- 187 Így ami a citromsav árának az alakulását illeti, az ADM megjegyzi, hogy a közigazgatási eljárás során a Bizottsághoz eljuttatott több dokumentum, valamint a szakvélemény szerint a ténylegesen alkalmazott árak többsége a megállapodás szerinti árak alatt maradt.
- 188 Ugyanakkor az ADM által szolgáltatott számokból kitűnik, hogy állandó párhuzamosság volt felfedezhető a rögzített és a ténylegesen alkalmazott árak között. Különösen e számok szerint 1991 márciusa és 1992 májusa között, amikor a kartell tagjai elhatározták, hogy az élelmezési ágazatban használt citromsav kilogrammonkénti árát 2,25 DEM-ről megközelítőleg 2,8 DEM-re emelik, a vevőkkel szemben ténylegesen alkalmazott árak – amelyek 1991 áprilisában kilogrammonként 1,9 és 2,1 DEM között voltak – kilogrammonként 2,3 és 2,7 DEM közötti összegre emelkedtek. A számokból az is kitűnik, hogy végig az alatt az időszak alatt, amikor a kartell tagjai a kilogrammonkénti árszintet 2,8 DEM-ben határozták meg, a vevőkkel szemben ténylegesen alkalmazott ár állandó jelleggel az 1991-es és 1992-es árak emelése előtt alkalmazott árak felett maradt.
- 189 Az a tény, hogy a felek nem tartották tiszteletben a megállapodásukat, és nem alkalmazták teljes mértékben a megállapított árakat, nem jelenti azt, hogy olyan árakat alkalmaztak, amelyeket a kartell létezésének hiányában alkalmaztak volna. Miként arra a Bizottság helyesen mutatott rá a Határozat (219) preambulumbekézdésében, az Elsőfokú Bíróság korábban már kimondta az enyhítő körülmények mérlegelésével összefüggésben, hogy valamely vállalkozás, amely a versenytársakkal való megállapodás ellenére többé-kevésbé független üzletpolitikát folytat a piacon, lehet, hogy egyszerűen csak a saját előnyére próbálja felhasználni a kartellt (lásd a fenti 180. pontban hivatkozott, Cascades kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 230. pontját). Miként azt a Bizottság is jelezte a Határozat (226) preambulumbekézdésében, a kartell lehetővé tette tagjai számára a piaci árak alakulásának összehangolását.
- 190 Ugyanaz a helyzet az értékesítési kvóták rendszerének állítólagos hatékonyságát illetően. Ezzel kapcsolatban az ADM azzal érvel, hogy a kartell időtartama alatt a rendszert úgy módosították, hogy az a kereslet növekedéséből származó nyereségszerzés céljából a kartell egyes tagjai számára jelentősebb tonnaforgalom eladását tette lehetővé, mint amelyre egyébként lehetőségük lett volna. Márpedig ez az

érvelés nem vezethet eredményre. Nem alkalmas annak bizonyítására, hogy a kartell tagjai által ténylegesen értékesített tonnaforgalom megfelelt annak, amelyet a kartell hiánya esetén értékesítettek volna, és hogy a rendszer – még ha a felek által remélnél kevésbé hatékonyan működött is – nem gyakorolt nyomást az árakra. Egyébként nem zárható ki, hogy az árak a feleket az árversenyben megakadályozó kartell hiányában még feltűnőbb módon változtak volna.

191 Az előzőekre figyelemmel a Bizottság jogosan ítéltette meg úgy, hogy tényleges és hiteles tényezők támasztják alá, hogy a kartell keretében alkalmazott citromsavárak – ésszerű valószínűség szerint – magasabbak voltak, mint amelyek a kartell hiányában érvényesültek volna.

192 Még ha feltesszük is – miként arra az ADM hivatkozik a szakvéleményben foglalt gazdasági elemzés tartalmára figyelemmel –, hogy a kartell tagjai által alkalmazott árak nagymértékben megfelelnek azoknak az áraknak, amelyek a kartell hiányában érvényesültek volna, ebben az esetben a Bizottság jogosan állapította meg a határozat (226) preambulumbekzdésében, hogy a kartell lehetővé tette a tagjai számára az árak alakulásának összehangolását. Ennélfogva még ha az árak alakulását a piaci erők nagymértékben befolyásolták is oly módon, hogy nem állítható, hogy a megállapodás szerinti árszint pontosan az alkalmazott áraknak megfelelően alakult, az mindenesetre tény, hogy a felek legalábbis összehangolhatták az árak alakulását.

193 Következésképpen az ADM érvelése nem fogadható el.

4. Az érintett piac meghatározásáról

a) A felek érvei

194 Az ADM úgy véli, hogy a Bizottság hibákat vétett az érintett piac meghatározásában. Hangsúlyozza, hogy az érintett piac meghatározására a kartell hatásának méréséhez

van szükség, és így e hibáknak hatása volt a bírság kiszámítására is. Az ADM előadja, hogy az érintett piac meghatározása a Bizottság által kötelezően elvégzendő elemzés lényeges részét képezi, amennyiben az magában foglalja a kartellnek az érintett piacra gyakorolt mérhető gazdasági hatása figyelembevételét a bírság összegének meghatározása során. Ezen elemzés hiányában a Bizottságnak a hatás létezésére való következtetése csupán a potenciálisan a megszorító intézkedésekhez kötött versenyre gyakorolt hatás elméleti megítélésére korlátozódna, ami nem jelentené a tényleges intézkedésekkel alátámasztott jogsértés következtében vizsgált versenyellenes hatások elemzését (az Elsőfokú Bíróság a T-25/95., T-26/95., T-30/95–T-32/95., T-34/95–T-39/95., T-42/95–T-46/95., T-48/95., T-50/95–T-65/95., T-68/95–T-71/95., T-87/95., T-88/95, T-103/95 és T-104/95. sz., Cimenteries CBR és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2000. március 15-én hozott ítéletének [EBHT 2000., II-491. o.] 4866. pontja).

195 Az ADM előadja, hogy a Határozat (8)–(14) preambulumbekkezdéséből kitűnik, hogy a citromsav felhasználásának 90%-a tekintetében léteznek helyettesítő termékek. Az ADM akként érvel, hogy a szakvéleményből kitűnik, hogy az „antitrösztellenzéssel érintett piac a citromsavpiaca a foszfátokkal, valamint nagy valószínűség szerint az ásványi savakkal együtt”. Ezenfelül más citromsavtermelők e körben hasonlóképp nyilatkoztak a közigazgatási eljárás során. Végül az ADM úgy érvel, hogy a citromsav helyettesíthetősége más termékekkel ugyancsak megerősítést nyert R. Bradley, H. Janshekar és Y. Yoshikawa „CEH Marketing Research Report, Citric Acid” című, 1996-ban a „Chemical Economics Handbook – SRI International” című kiadványban közzétett jelentésében (a továbbiakban: CEH-jelentés), amely jelentésre maga a Bizottság is támaszkodott a Határozatában (lásd többek között a [72] preambulumbekkezdést).

196 Ugyanakkor az ADM hangsúlyozza, hogy ezen tények ellenére a Bizottság nem vizsgálta meg, hogy lehetett-e a citromsavpiacot az érintett termékpiacnak minősíteni, vagy azt egy szélesebb piac részének kellett volna tekinteni, amely magában foglalja az említett helyettesítő termékeket.

197 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól az ADM érvelésének az elutasítását kéri.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- 198 Előzetesen le kell szögezni, hogy a Bizottság a Határozatban nem tette elemzés tárgyává, hogy az érintett piacot a citromsav piacára kell-e korlátozni, vagy azt – az ADM állításának megfelelően – szélesebbnek kell tekinteni, mint amely magában foglalja a citromsav helyettesítő termékeit is. Az „Érintett termék” (a Határozat [4]–[14] preambulumbekzdése) és a „Citromsavpiac” (a Határozat [38]–[53] preambulumbekzdése) címekben a Bizottság a citromsav különböző felhasználásainak, valamint a citromsavpiac volumenének a leírására szorítkozott.
- 199 Márpedig az ADM által a közigazgatási eljárás során a Bizottság rendelkezésére bocsátott szakvéleményben az érintett piac meghatározására és elemzésére szélesebb, a helyettesítő termékeket – többek között a foszfátokat és az ásványi savakat – is magában foglaló piacként került sor. Ugyanakkor a Bizottság a Határozatban nem vizsgálta az ADM arra vonatkozó érvét, amely szerint az érintett piacnak szélesebb meghatározása szükséges.
- 200 Ebben az esetben meg kell állapítani, hogy az ADM érvelése kizárólag akkor lehetne sikeres, amennyiben bizonyítaná, hogy ha a Bizottság az érintett piacot az ADM megállapításainak megfelelően határozta volna meg, akkor a Bizottságnak azt kellett volna megállapítania, hogy a jogsértés nem gyakorolt hatást az így meghatározott citromsav és helyettesítő termékei piacára. Miként a fenti 161. pontban megállapításra került, a Bizottság kizárólag ezen körülmény fennforgása esetén nem vehette volna alapul a kartellpiacra gyakorolt tényleges hatásának szempontját a bírságoknak a jogsértés súlya függvényében végzett számításakor.
- 201 Márpedig szemben az árak alakulásával és az értékesítési kvótákkal, a Bizottság által a Határozat (213) és az azt követő preambulumbekzdésekben kifejtettek szerint, az ADM nem tudta bizonyítani, illetve nem tudott legalább olyan bizonyítékokat

felsorakoztatni, amelyek olyan összefüggő mutatók együttesét képeznék, amelyek megfelelő fokú valószínűséggel azt jeleznék, hogy a citromsavval kapcsolatos kartell egyáltalán nem, vagy legalábbis elhanyagolható hatást gyakorolt a citromsav és helyettesítő termékei szélesebb piacára. Még a szakvélemény is – amely a piac szélesebb meghatározását javasolja – a kartellnek az árak alakulására gyakorolt hatása állítólagos hiányára vonatkozó elemzést kizárólag a citromsavpiacra korlátozza.

- 202 Végezetül az ADM eredménytelenül támaszkodik a fenti, 194. pontban hivatkozott Cimenteries CBR és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 4866. pontjára. Az igaz, hogy az Elsőfokú Bíróság az ítéletének ezen részében úgy ítélte meg, hogy a Bizottságnak tényleges mutatókra alapított elemzést kellett elvégeznie, és nem szorítkozhatott pusztán elméleti értékelésre, ugyanakkor tény, hogy az ítélet ezen része nem az érintett piac meghatározását, hanem a jogsértésnek a piacra gyakorolt tényleges hatását érintette.
- 203 Következésképpen az érintett piacnak a Bizottság általi hibás meghatározására vonatkozó kifogást el kell utasítani.
- 204 Figyelemmel a fentiek összességére azt a következtetést kell levonni, hogy az ADM nem támasztotta alá, hogy a Bizottság nyilvánvaló mérlegelési hibát vétett a kartellpiacra gyakorolt tényleges hatásának meghatározásakor.

IV – A jogsértés időtartamáról

- 205 Az ADM emlékeztet arra, hogy a Határozat (91), (116), és (217)–(226) preambulumbekezdésében a Bizottság elfogadta, hogy a legalább 1993 közepétől 1995 máju-

ság terjedő időszakban a kötelezettségekkel kapcsolatban széles körű csalások történtek, ami közvetlen hatással volt a kartell által megállapított árakra, és a kínai importtal szemben lehetetlen volt ezen árak további fenntartása (lásd a fenti 173.pontot).

206 Ebben az összefüggésben az ADM akként érvel, hogy a Bizottság nem alkalmazhatott volna a jogsértés minden évére 10%-os növelést az ADM-mel szemben (a Határozat [249] preambulumbekzdése). Az ADM szerint ezzel a Bizottság megsértette az arányosság és az egyenlő bánásmód elvét, mivel a Bizottság ezzel eltért határozathozatali gyakorlatától (az EK-Szerződés 85. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban [IV/35.733 – VW-ügy] 1998. január 28-án hozott 1998/273/EK bizottsági határozat [HL 2000. L 124., 60. o.]) miszerint csekélyebb növekedést állapított meg arra az időszakra, amely alatt a megállapodást nem tartották tiszteletben, vagy nem hajtották végre.

207 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól a jogalap elutasítását kéri.

208 Az Elsőfokú Bíróság emlékeztet rá, hogy az iránymutatás B pontjában a Bizottság jelzi, hogy ami a közepes időtartamú jogsértéseket illeti – ami általában olyan jogsértéseket jelent, amelyek 1–5 évig tartanak – a Bizottság az alkalmazott bírság összegét a jogsértés súlyára tekintettel legfeljebb 50%-kal emelheti.

209 Jelen ügyben a Bizottság megállapította a Határozat (249) preambulumbekzdésében, hogy az ADM négy éven át követte el a jogsértést – amely az iránymutatás értelmében közepes időtartamnak minősül – és a Bizottság erre az időtartamra figyelemmel a bírságot 40%-kal emelte. Ebből kitűnik, hogy a Bizottság tiszteletben tartotta a saját maga számára az iránymutatásban előírt szabályokat. Továbbá az Elsőfokú Bíróság úgy ítéli meg, hogy ez a 40%-os növelés a jogsértés időtartamára figyelemmel nem tekinthető nyilvánvalóan aránytalannak.

- 210 Az ADM a Bizottság VW-ügyben hozott határozatára (lásd a fenti 206. pontot) való hivatkozását illetően, meg kell állapítani, hogy azon ügy tényállása eltér a jelen ügyétől. Elegendő megjegyezni, hogy abban az ügyben több mint tíz éven át tartó kartellról volt szó, és, hogy – az iránymutatásának megfelelően – a Bizottság évek szerint meghatározott százalékkal emelte a bírság összegét, szemben a jelen ügyvel, ahol egységes növelést alkalmazott. Azt is meg kell állapítani, hogy – szemben az ADM állításával – e másik ügyben hozott határozat preambulumbekendéseiből nem következik, hogy azzal a határozattal a Bizottság állandó gyakorlatot kívánt volna bevezetni, amelyet minden soron következő ügyben tiszteletben kellene tartania.
- 211 Következésképpen a jogalapot el kell utasítani.

V – A súlyosító körülményekről

A – Bevezetés

- 212 A Határozat (267) és (273) preambulumbekendésében a Bizottság úgy ítélte meg, hogy a HLR-rel egyetemben az ADM irányító szerepet töltött be a kartellben, és ebből következően a bírság összegét 35%-kal növelte e két vállalkozással szemben.
- 213 Az ADM vitatja a kartellben betöltött irányító szerepét, és úgy véli, hogy a Bizottságnak nem állt módjában jogszerűen emelni a bírság összegét, miként azt tette. Ebben az összefüggésben az ADM lényegében a súlyosító körülményekre tekintettel növelt bírságra vonatkozóan négy jogalapra hivatkozik. Az ADM elsősorban arra hivatkozik, hogy a Bizottság helytelenül minősítette a kartell irányítójának. Az ADM másodlagosan úgy véli, hogy a Bizottság megsértette az egyenlő bánásmód elvét azzal, hogy az ADM-mel szemben ugyanazt a növelési mértéket alkalmazta, mint a HLR-rel szemben. Az ADM megítélése szerint

harmadsorban a Bizottság megsértette az egyenlő bánásmód és az arányosság elvét azzal, hogy az ADM-mel szemben alkalmazott növelés mértéke eltért a Bizottság határozathozatali gyakorlatától. Az ADM álláspontja szerint negyedsorban a Határozat sérti az indokolási kötelezettséget.

B – Az ADM-nek a kartell irányítójaként való minősítéséről

1. Bevezetés

- 214 A határozat (263)–(266) preambulumbekzdéséből kitűnik, hogy a Bizottság lényegében arra hivatkozott annak alátámasztására, hogy az ADM a HLR-rel egyetemben irányító szerepet töltött be a kartellben, hogy az ADM meghatározó szerepet töltött be a kartell létrehozatalában, valamint kezdeményező szerepet töltött be a kartell különböző találkozóin. Ezzel kapcsolatban a Bizottság három különböző tényezőre hivatkozott.
- 215 A Bizottság először is a Határozat (263) és (264) preambulumbekzdésében azt a tényt állapította meg, hogy az ADM – az 1990. decemberi piacra lépését követően – 1991 januárjában több kétoldalú találkozót szervezett a főbb citromsavgyártókkal, így a H & R-rel, a HLR-rel, és a JBL-lel (a továbbiakban: az ADM által szervezett, 1991. januári kétoldalú találkozók). Másodszor a Bizottság a Határozat (265) preambulumbekzdését az ADM egyik előző képviselőjének az amerikai hatóságok előtt zajló antitröszt eljárás során az FBI előtt tett nyilatkozatára alapította, aki részt vett a kartell találkozóin (a továbbiakban: az ADM korábbi képviselője), miként az az FBI által - többek között az ADM másik, a kartell találkozóin szintén rész vevő képviselőjének (a továbbiakban: az ADM másik képviselője) magatartása vonatkozásában - készített jelentésből kitűnik (a továbbiakban: FBI-jelentés). A Bizottság harmadszor a Határozat (266) preambulumbekzdésében a Cerestar által a közigazgatási eljárás során tett nyilatkozatát veszi alapul (a továbbiakban: Cerestar nyilatkozata).

216 Az ADM kifogásolja, hogy a Bizottság mindhárom tényezőt hibásan mérlegelte, valamint nem indokolta meg kellőképpen a Határozatot. E három tényezőre vonatkozó három kifogás vizsgálatára külön-külön kerül sor. Az ADM érvelése szerint e tényezők egyébként sem teszik lehetővé annak megállapítását, hogy az ADM irányító szerepet töltött be a kartell keretében.

2. A Bizottság által az ADM irányító szerepének megítélésével kapcsolatosan elkövetett állítólagos hibákról

a) Az ADM által 1991 januárjában szervezett kétoldalú találkozóról

A felek érvei

217 Az ADM úgy ítéli meg, hogy az 1991 januárjában lezajlott találkozókat – amelyeken rajta kívül a H & R, a HLR, és a JBL vett részt – nem lehet a kartellben betöltött irányító szerepét alátámasztó tényezőnek tekinteni. Az ADM e körben idézi a Határozat (264) preambulumbekzdésének azon részletét, amelyben a Bizottság kijelentette: „az ADM és a versenytársai között, a többoldalú találkozókat kevéssel megelőzően lezajlott kétoldalú találkozóorozat létrejötte önmagában nem [volt] elegendő annak bizonyítására, hogy az ADM kezdeményező szerepet töltött be a kartellben”.

218 Mindenesetre az ADM álláspontja szerint a Határozat ugyancsak megsértette az indokolási kötelezettséget. A Bizottság azon kijelentése, hogy e kétoldalú találkozók létrejötte önmagában nem elegendő annak megállapítására, hogy az ADM kezdeményező szerepet töltött be a kartellben, ellentmondana az említett találkozókra vonatkozó, a (263) preambulumbekzdésben szereplő saját elemzésének.

219 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól az ADM érvelésének elutasítását kéri.

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- 220 Meg kell állapítani, hogy a Bizottság a Határozat (263) preambulumbekzdésében jelezte, hogy az ADM által 1991 januárjában szervezett kétoldalú találkozók tekintetében két okiratot vett alapul. A Bizottság elsősorban az ADM által szolgáltatott, az ADM korábbi képviselője és a Bizottság szolgálatai között 1998. december 11-én lezajlott találkozóról készült, 1999. január 15-én kelt feljegyzést vette alapul. A Bizottság másodlagosan az FBI-jelentést vette alapul.
- 221 A Bizottság az ADM által 1991 januárjában a főbb citromsavgyártókkal – nevezetesen a H & R-rel, a HLR-rel, és a JBL-lel – szervezett kétoldalú találkozók vonatkozásában úgy ítélte meg, hogy azon tény ellenére, hogy ezen találkozókat az ADM úgy minősítette, mint a többi versenytárs felé irányuló bemutatkozás, „igen valószínű, hogy ezen találkozók 1991 márciusában meghatározó szerepet töltek be a citromsavkartell létrehozásában (vagy visszaállításában)”. A Bizottság megítélése szerint „figyelemmel a találkozásorozatok között eltelt igen rövid időtartamra és az 1991. március 6-i első többoldalú kartelltalálkozóra, igen valószínű, hogy az intézményesített kartell létrehozása vagy az erre irányuló szándék megvitatásra került, miként azt különösen jelzi az ezen találkozókról az ADM egyik alkalmazottja által készített beszámoló: jóllehet a viták leírása homályos marad, ezen alkalmazott jelzi, hogy legalább két alkalommal valamely versenytársat »becsméreltek« [...] a citromsavágazatban tanúsított tevékenységei miatt”. A Bizottság úgy ítélte meg, hogy „a megvádolt versenytárral szemben kifejezett neheztelés amiatt, hogy nem megfelelően tevékenykedett a piacon, nyilvánvalóan nagyobb piaci fegyelem bevezetésére irányuló versenyellenes célra utal[t]” (a Határozat [74], [75] és [263] preambulumbekzdése).

- 222 Ezenfelül a Bizottság a Határozat (264) preambulumbekézdésében hozzátette, hogy „az ADM és a versenytársai között, a többoldalú találkozókát kevésel megelőzően lezajlott kétoldalú találkozóorozat létrejötte önmagában nem [volt] elegendő annak bizonyítására, hogy az ADM kezdeményező szerepet töltött be a kartellben, habár nyomatékosan valószínűsít[ette] ezt”.
- 223 Azzal kapcsolatban, hogy az ADM e kétoldalú találkozóok kapcsán mérlegelési hibákra hivatkozik, mindenekelőtt le kell szögezni, hogy az ADM nem vitatja ezen találkozóok megszervezését. Az ADM azt sem kifogásolja, hogy a Bizottság helytelenül foglalta volna össze azokat az okiratokat, amelyekre ezzel kapcsolatban támaszkodott. Ellenben az ADM előadja, hogy e kétoldalú találkozóok célja kizárólag a kartell többi tagjai számára való bemutatkozás volt.
- 224 Márpedig ha igaz az – miként azt a Bizottság a Határozat (264) preambulumbekézdésében hangsúlyozta –, hogy a Bizottság által a kétoldalú találkozóok kapcsán birtokolt információk önmagukban nem voltak elegendőek annak megállapítására, hogy az ADM ezen találkozóok révén kezdeményező szerepet töltött be a kartellben, akkor ebből az következik, hogy a Bizottság helyesen ítélte meg, hogy az ADM által közvetlenül az első többoldalú találkozóat megelőzően szervezett kétoldalú találkozóok tartása „nyomatékosan valószínűsítette” azt, hogy az ADM kezdeményező szerepet töltött be a kartellben.
- 225 Pusztán az a tény, hogy a Bizottság a Határozat (264) preambulumbekézdésében relativizálta e kétoldalú találkozóok létének arra vonatkozó bizonyító erejét, hogy az ADM kezdeményező szerepet töltött be a kartellben, nem jelenti azt, hogy a Bizottság tévesen elemezte volna az említett találkozóok szerepét. Ellenkezőleg, a Bizottság által választott megközelítés épp azt mutatja, hogy gondosan elemezte a hivatkozott okiratokat annak megállapítása végett, hogy a kétoldalú találkozóok létrejötte csupán annak „nyomatékosan valószínűsítette”, hogy az ADM irányító szerepet töltött be a kartellben, és nem teszi lehetővé végleges következtetések levonását.

- 226 Következésképpen a Bizottság nem vétett nyilvánvaló értékelési hibát azzal, hogy e találkozók létrejöttére mint kiegészítő elemre hivatkozott a másik két tényező mellett, amelyeket szintén alapul vett annak megállapítása végett, hogy az ADM irányító szerepet töltött be a kartellben.
- 227 Azzal kapcsolatban, hogy az ADM az indokolási kötelezettség megsértésére hivatkozik, meg kell állapítani, hogy a Határozat (263) és (264) preambulumbekendései nyilvánvalóan és egyértelműen tükrözték az intézmény érvelését. Ugyanis, míg a Bizottság a Határozat (263) preambulumbekendésében úgy ítélte meg, hogy az ADM, és a H & R, a HLR, valamint a JBL között 1991 januárjában létrejött találkozóorozat nagy valószínűség szerint meghatározó szerepet töltött be a citromsavkartell létrehozásában 1991 márciusában, addig a Bizottság a Határozat (264) preambulumbekendésében meghatározta e megállapítás ADM-re vonatkozó következményeit, jelezve, hogy az ADM és a versenytársai között kevéssel a kartell első többoldalú találkozója előtt lezajlott találkozóorozat léte önmagában nem elegendő annak megállapítására, hogy az ADM volt a kezdeményező, de azt erősen valószínűsíti. Ez a pontosítás nem ellentmondásos, és nem érinti a Bizottság érvelésének következetességét. E tekintetben nem lehet indokolási hibát felróni a Bizottságnak.
- 228 Következésképpen a Bizottság e körben nem vétett nyilvánvaló mérlegelési hibát, és az indokolási kötelezettséget sem szegte meg.

b) Az ADM korábbi képviselője által az FBI előtt tett nyilatkozatról

Tényállás és a Határozat szövegezése

- 229 Az ADM korábbi képviselőjének az 1996. október 11-én és 12-én, az Egyesült Államokban lezajlott antitröszteljárás keretében a „grand jury” előtti kihallgatása

során tett nyilatkozata vádalku (plea agreement) megkötéséhez vezetett. Ez a kihallgatás – amely alatt az ADM korábbi képviselőjét ügyvédei segítették – a későbbiek folyamán meghagyás (compulsion order) elfogadásához vezetett. E kihallgatás alapján került sor az 1996. november 5-i FBI-jelentés elfogadására.

- 230 Az Egyesült Államok hatáskörrel rendelkező hatóságai által az ADM korábbi képviselőjének címzett 1996. október 11-i levélből kitűnik, hogy ezen kihallgatásra az ADM kérésére került sor, aki azzal a feltétellel vetette alá magát e kihallgatásnak, hogy gyakorolhatja az Egyesült Államok alkotmánya által biztosított azon jogot, hogy megtagadhatja a válaszadást, ha azzal magát bűncselekmény elkövetésével vádolná (ötödik kiegészítés). Ez a levél ugyancsak megemlíti, hogy e kihallgatást megelőzően, az Egyesült Államok hatáskörrel rendelkező hatóságai az ADM korábbi képviselőjének büntetőjogi mentességet biztosítottak a nyilatkozatában foglalt tények vonatkozásában avégett, hogy a feltett kérdésekre őszintén és az igazságnak megfelelően válaszoljon, és hogy minden általa birtokolt információt rendelkezésre bocsásson. Az Egyesült Államok hatáskörrel rendelkező hatóságai jelezték, hogy az ADM korábbi képviselője által a kihallgatás során tett nyilatkozat nem használható fel közvetlenül vagy közvetve az ADM, vagy az alkalmazottai, leányvállalkozásai, vagy kapcsolt vállalkozásai elleni büntetőeljárás keretében.
- 231 Az ADM korábbi képviselője az 1996. október 11. és 12-i kihallgatása során részletes leírást adott a kartell működéséről és a részt vevő felekről. Jellemezte – többek között – a legmagasabb szintű, rendszeres találkozókat („masters”, „G-4/5”-ök találkozói), valamint a szakmai jellegű találkozókat („sherpas” [serpák] találkozói), amely találkozók nagy részén maga is részt vett. Nagyrészt az FBI-jelentés 21. és 22. oldalán található az ADM korábbi képviselője nyilatkozatának azon részei, amelyek részleteit a Bizottság idézte a Határozat (265) preambulumbekzdésében.
- 232 A Bayer a Bizottság előtt indított közigazgatási eljárás keretében a Bizottság rendelkezésére bocsátotta az FBI-jelentést. Ezen túlmenően a Bizottság, az ADM képviselői, és a Bizottság szolgálatai között 1998. december 11-én lezajlott

találkozón (lásd a Határozat [57] preambulumbekzdését) meghallgatta az ADM korábbi képviselójét. Az ADM ezen találkozót követően „Az [ADM korábbi képviselójével a kartellben] 1998. december 11-én lefolytatott megbeszélésről készült emlékeztető” című, keltezés nélküli emlékeztetőt jutatott el a Bizottság részére.

233 Ezt követően a Bizottság a kifogásközlésben – többek között – az ADM korábbi képviselőjének az FBI-jelentésben foglalt nyilatkozatát vette alapul. Továbbá e jelentést mellékelte a kifogásközléshez.

234 Végül az ADM a kifogásközlésre adott válaszában hivatkozott a korábbi képviselőjének az FBI előtti nyilatkozatára, hogy ezzel is hangsúlyozza annak jelentőségét, hogy az ADM nemcsak a Bizottsággal működött együtt az eljárás során, hanem az amerikai hatóságokkal is. Az ADM egyébként maga is hivatkozott az FBI-jelentés több kitételére annak alátámasztása érdekében, hogy teljes mértékben együttműködött a Bizottság előtti eljárás során, hogy a kartellnek csupán korlátozott hatása volt a citromsavpiacra, és hogy a bírság kiszámítása során enyhítő körülményeket kellett volna figyelembe venni vele kapcsolatban. Az ADM ebben az összefüggésben különösen az FBI-jelentésre támaszkodott annak bizonyítása érdekében, hogy álláspontja szerint nem töltött be irányító szerepet a kartellben, noha ezzel az érveléssel azt kívánta bizonyítani a Bizottság felé, hogy enyhítő körülményt kellett volna figyelembe venni vele kapcsolatban.

235 A Bizottság a Határozat (265) preambulumbekzdésében az alábbiak szerint hivatkozott az FBI-jelentésre:

„Az ADM korábbi képviselője a kartell találkozóin az 1996-os FBI általi kihallgatásán célzást tett az ADM egy másik, ugyanazon a találkozón szintén jelen lévő képviselőjére, hogy »a G-4/5 egység szerkezete az [ADM ezen másik képviselője] ötletének tünt, és hogy az 1991. március 6-i bázeli találkozón, ahol megfogalmazták

a [citromsav] egyezséget, [az ADM ezen másik képviselője] igen aktív szerepet töltött be«. Még mindig ugyanezen kolléga kapcsán hozzátette, hogy [az ADM ezen másik képviselőjét] úgy tekintették, hogy ő a »Bölcs«, és [a JBL képviselőjének a neve] úgy is nevezte, hogy a »Prédikátor«.”

A felek érvei

- 236 Az ADM előadja, hogy a Bizottság tévedett azzal, hogy az FBI-jelentésre hivatkozott, mint az ADM általi vezető szerepet [„leadership”] bizonyító okiratra.
- 237 Az ADM elsősorban azzal érvel, hogy a Bizottság nem vehette alapul jogszerűen az FBI-jelentést, mivel e jelentést valamely harmadik állam nyomozást végző hatóságai által összegyűjtött bizonyítékok részét képezte, amely hatóságok nem alkalmazták a közösségi jog által biztosított eljárási garanciákat. Az ADM hangsúlyozza, hogy sem az ADM korábbi képviselőjének, sem az ügyvédjének nem állt módjában átolvasni, jóváhagyni vagy aláírni a nyilatkozatot.
- 238 Hasonló nyilatkozatok az Egyesült Államok bíróságai előtt önmagukban kevésbé hitelt érdemlőnek minősültek. Továbbá az ADM felhívja a figyelmet, hogy a Bíróság a C-60/92. sz., Otto ügyben 1993. november 10-én hozott ítéletének (EBHT 1993., I-5683 o.) 20. pontjában elfogadta, hogy valamely olyan nemzeti eljárás keretében megszerzett információk, amely során nem volt biztosított a Közösség által elismert önvádra kötelezés tilalma, a Bizottságnak átadhatóak, különösen valamely érdekelt fél által. Mindamellet a Bíróság kimondta – ahogy az a 374/87. sz., Orkem kontra Bizottság ügyben 1989. október 18-án hozott ítéletéből (EBHT 1989., 3283. o.) következik –, hogy a Bizottság – vagy egyébként bármely nemzeti hatóság – nem használhatja fel ezeket az információkat a versenyjogi szabályok megsértésének bizonyítékaiként olyan eljárás során, amely szankciók kiszabásával is végződhet, vagy olyan gyanújelekként, amelyek az ehhez hasonló eljárásra irányuló előzetes vizsgálat megindítását eredményezhetik.

- 239 Az ADM kiemeli, hogy nem állítja, hogy az Egyesült Államok hatóságai nem alkalmazták az eljárási garanciákat. Jelzi, hogy az ADM korábbi képviselőjét elkísérte az ügyvédje, és a büntetőeljárás alóli mentességet kapott. Ugyanakkor az ADM kiemeli, hogy ezek olyan, valamely harmadik állam hatóságai által lefolytatott eljárás keretében összegyűjtött bizonyítékok, amely során nem érvényesültek a közösségi jog által biztosított garanciák. A Bizottság nyilvánvalóan nem határozhatta meg valamely irat bizonyító erejét, ha nem állapíthatta meg, hogyan keletkezett, sem azt, hogy érvényesültek-e az eljárási garanciák az elkészítésük során, ideértve az olyan meghatározó tényezőket, hogy az említett okirat eskü alatt született-e meg, átolvasta-e azt a tanú vagy az ügyvédje.
- 240 Az ADM másodsorban előadja, hogy a Bizottság nem vehette alapul az FBI-jelentést, mivel az ADM nem hivatkozhatott az önvádra kötelezés tilalmára, amely a fenti 238. pontban idézett Orkem kontra Bizottság ügyben hozott ítéletben elismerésre kerül. Az ADM hozzáteszi, hogy nem releváns az, hogy az ADM elleni eljárásokról való lemondás csak a büntetőeljárásra vonatkozott.
- 241 Az ADM emlékeztet arra, hogy a kérdéses nyilatkozatot az ADM korábbi képviselője tette, és az önvádra kötelezés tilalmáról való lemondás tárgyát képezte azzal a feltétellel, hogy az említett nyilatkozat nem használható fel az amerikai hatóságok által, többek között az ADM korábbi képviselőjével, vagy magával az ADM-mel szemben. Ugyanakkor az Egyesült Államok hatóságaival ellentétben a Bizottság az általa indított eljárás során nem biztosította az ADM számára – az ADM korábbi képviselője által tett nyilatkozatot érintően – az önváddal szembeni ellentmondás jogát. Az ADM nem vitatja, hogy a Bizottság hivatkozhatott az FBI-jelentés részleteire, amelyek egybevágnak az ADM korábbi képviselője által közvetlenül a Bizottság előtt tett nyilatkozattal. Ugyanakkor – amint azt az ADM hangsúlyozza – az ADM korábbi képviselője által közvetlenül a Bizottság előtt tett nyilatkozat nincs összefüggésben a vezető szerepre [„leadership”] vonatkozó pontokkal, amelyekre a Bizottság támaszkodott az FBI-jelentésre való hivatkozás során. Az ADM kifogásolja, hogy habár a Bizottság személyesen hallgatta meg az ADM korábbi képviselőjét, és minden lehetősége megvolt arra, hogy személyesen vagy a későbbiekben írásban kérdéseket intézzon hozzá, a Bizottság nem vetette fel azt, hogy az ADM vezető szerepet töltött-e be a kartellben, és ezt a vizsgálat egyetlen szakaszában sem tette meg.

242 Az ADM harmadsorban úgy érvel, hogy az FBI-jelentés három oknál fogva természetéből kifolyólag is megbízhatatlan.

243 Az ADM először is megjegyzi, hogy a jelentést az FBI alkalmazottai és az amerikai minisztérium tisztviselői készítették, az előttük folyó ügy előmozdítása érdekében. Hasonló jelentéseket az amerikai bíróságok előtti eljárásban hallomásból származó [hearsay] bizonyítékoknak, és mint ilyeneket elfogadhatatlannak minősítettek tekintettel arra, hogy a vizsgálatot végzők – akik a vád szilárd megalapozására törekednek – nem feltétlenül készítenek a kihallgatott személy nyilatkozatát teljes mértékben tükröző jelentést.

244 Az ADM másodlagosan megismétli arra vonatkozó állítását, amely szerint sem az ADM korábbi képviselőjének, sem az ügyvédjének nem volt lehetősége a nyilatkozat elolvasására, jóváhagyására vagy aláírására, valamint hogy két évvel később, a tárgyaláson tett tanúvallomására vonatkozó kontradiktórius meghallgatás során, amelynek során az ADM korábbi képviselőjét tanúként idézték meg az Egyesült Államok hatóságai, az ADM korábbi képviselője kijelentette, hogy korábban nem látta az FBI-jelentést. Ezen túlmenően az ADM megjegyzi, hogy ezen kontradiktórius meghallgatás alatt az ADM korábbi képviselője kételyeit fejezte ki a jelentés azon részleteinek pontosságával kapcsolatban, amelyeket ez alkalommal eléártak.

245 Az ADM harmadsorban úgy ítéli meg, hogy az FBI-jelentés belső ellentmondást tartalmaz az ADM által betöltött irányító szerep kapcsán. Az ADM szerint ugyanis, míg a Bizottság a jelentés azon részét vette alapul – idézve e jelentés 22. oldalát –, amely szerint az ADM korábbi képviselőjének felettese fogalmazta meg az egyezséget, és aktív szerepet töltött be az 1991. március 6-i kezdeti találkozón, ugyanakkor a jelentés 7. oldalán pontosításra kerül – ugyanezen, 1991. március 6-i találkozó kapcsán –, hogy „a találkozót »nyilvánvalóan [a HLR képviselője] vezette le«, akit az ADM korábbi képviselője »főszereplőként« határozott meg”.

- 246 Az ADM hozzáteszi, hogy az 1998. december 11-i emlékeztetőből kitűnik, hogy „[a HLR képviselője] [...] látta el ezen informális csoport elnökségét”, hogy „az ADM alig működött közre”, és hogy „[az ADM képviselőinek] tevékenysége csupán a figyelésre korlátozódott”.
- 247 Az ADM negyedsorban hivatkozik az ADM korábbi képviselőjének és ügyvédjének a 2002. február 26-án, jelen eljárás során tett nyilatkozataira.
- 248 Ami az ADM korábbi képviselője ügyvédjének a nyilatkozatát illeti, az ADM rámutat, hogy ebből a nyilatkozatból kitűnik, hogy az általa az ADM korábbi képviselőjének az FBI általi kihallgatása során adott válaszokról készített jegyzetek megmutatják, hogy az FBI-jelentés finoman, de jelentősen eltér az ADM korábbi képviselője által adott válaszok tényleges tartalmától, különösen a vezető szerep [„leadership”] kérdését illetően. Az ADM megjegyzi, hogy az ADM korábbi képviselője ügyvédjének jegyzetei az ügyfelének nyilatkozataival egy időben készültek, míg az FBI-jelentés utólag átfogalmazta az ADM korábbi képviselőjének szavait.
- 249 Az ADM korábbi képviselőjének ügyvédje által készített jegyzeteből kitűnik, hogy az ügyfele állítása szerint az ADM másik képviselőjének a szerepe az 1991. március 6-i találkozón „meglehetősen aktív” volt, azonban sohasem „törekedett vezetésre”. Az FBI-jelentés e részvételre „aktív szerepként” hivatkozott, de elhagyta a fent említett határozószó – meglehetősen – révén annak pontosítását.
- 250 Másodlagosan az ADM korábbi képviselője ügyvédjének a jegyzeteiből kitűnik, hogy az FBI nem kérdezte arról, hogy a „G-4/G-5” megállapodás működése az ADM másik képviselőjének az ötlete volt-e. Pontosabban a kartellre vonatkozó kérdések sorozatában meg kellett volna kérdeznie az ADM korábbi képviselőjétől, hogy „megítélése szerint [az ADM másik képviselőjének] az ötlete volt-e”, amire az ADM korábbi képviselője „igen”-nel felelhetett volna. Így a kérdések annak eldöntésére irányulhattak volna, hogy az ADM-nek a kartellhez való csatlakozása az ADM másik képviselőjének az ötlete volt-e, és nem arra, hogy a megállapodás működése az

említett képviselő ötlete volt-e. A kérdés és a válasz túlságosan ellentmondásos lenne, és nem felelne meg az FBI-jelentésben foglalt azon megerősítő nyilatkozatnak, amely szerint „a G-4/G-5 megállapodás működése [az ADM másik képviselőjének] az ötletének tünt”. Ezzel ellentétben, az ADM állítása szerint az 1991. március 6-án létrehozott kartell működésére vonatkozó vitát illetően az ügyvéd jegyzetei megerősítik, hogy az ADM korábbi képviselője kétségtől úgy nyilatkozott, hogy a HLR képviselője volt a fő közreműködő a kvótarendszer javaslatával. E jegyzetekből kitűnik, hogy az ADM másik képviselője „nem sokat beszélt”, és hogy e képviselő „a találkozók alatt inkább figyelt, és várta, hogy mi történik”. Az ADM megjegyzi, hogy ezek a megállapítások egybecsengenek a korábbi képviselőjének azon nyilatkozatával, amely szerint az ADM másik képviselője „sohasem törekedett vezetésre”, és hogy „mások azt korábban megtették”.

- 251 Az ADM harmadsorban rámutat, hogy a korábbi képviselője ügyvédjének a jegyzetei jelzik, hogy az ügyfele nem használta „a Bölcs” kifejezést az ADM másik képviselőjére.
- 252 Ami az ADM korábbi képviselőjének a nyilatkozatát illeti, az ADM úgy érvel, hogy az előbbi szerint az általa tett nyilatkozatok három szempontból különböznek azoktól, amely nyilatkozatokat az FBI-jelentésben neki tulajdonítottak.
- 253 Először is kitűnik e nyilatkozatból, hogy az ADM másik képviselője alig vett részt az 1991. március 6-i találkozón, és nem lehet őt a találkozó vezetőjének tekinteni.
- 254 Továbbá, az ADM korábbi képviselőjének a nyilatkozatából kitűnik, hogy a HLR képviselője hívta meg az ADM korábbi és másik képviselőjét az 1991. március 6-i találkozóra, a HLR képviselője elnökölt a találkozón, és ő javasolta a kartell működésére vonatkozó információs és felügyeleti rendszer létrehozását.

- 255 E nyilatkozatból kitűnik, hogy az ADM korábbi képviselője nem emlékszik, hogy az ADM másik képviselőjét a „Bölcs” megnevezéssel illették volna, azonban arra igen, hogy a JBL képviselője, aki 1994 májusától a kartell találkozók elnökeként tevékenykedett, az ADM másik képviselőjére „Prédikátorként” hivatkozott. Kitűnik e nyilatkozatból az is, hogy az ADM korábbi képviselője feltételezte, hogy e megnevezések használatára azért került sor, mivel „[az ADM másik képviselője] általában visszafogottan viselkedett, és többnyire csak akkor beszélt, ha meglehetősen fontos mondanivalója volt”. Végül ugyancsak kitűnik belőle, hogy „a Bölcst” kifejezést nem az ADM másik képviselőjének a leírására használták.
- 256 Az ADM ötödsorban úgy érvel, hogy az FBI-jelentés ellentétes a Bizottság saját következtetéseivel. Az ADM felhívja a figyelmet, hogy a Bizottság a Határozat (265) preambulumbekzdésében úgy igyekszik bemutatni az ADM másik képviselőjét az FBI-jelentés alapján, mint aki vezető szerepet töltött be a kartellt létrehozó 1991. március 6-i találkozón, míg a Határozat (78) preambulumbekzdése megállapítja, hogy ezen találkozót „a [HLR] képviselője szervezte és elnökölte”.
- 257 Egyébként az ADM alátámasztja, hogy az 1991. március 6-i találkozó e jellemzése különbözik a Bizottság a kifogásközlésben szereplő jellemzésétől. A kifogásközlés 62. pontjában ugyanis a Bizottság azt jegyezte meg, hogy ezt a találkozót „[a HLR képviselője] szervezte és vezette le”.
- 258 Az ADM hozzáteszi, hogy a HLR képviselőjének az 1991. március 6-i találkozón betöltött központi szerepe a Határozat (85) és (89) preambulumbekzdéséből egyaránt kitűnik
- 259 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól az ADM által felhozott érvek mindegyikének elutasítását kéri.

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

– Bevezetés

260 Az ADM két, különböző kifogást terjeszt elő. Az ADM elsősorban úgy érvel, hogy a Bizottság azzal, hogy az FBI-jelentésre támaszkodott, megsértette a közösségi jog által biztosított eljárási garanciákat. Az ADM másodlagosan úgy látja, hogy a Bizottság nem értékelte helyesen az FBI-jelentés tartalmát.

– Arról, hogy a Bizottság megsértette a közösségi jog által biztosított eljárási garanciákat

261 Nem vitatott, hogy semmilyen rendelkezés nem tiltja, hogy a Bizottság – az EK 81. és EK 82. cikk megsértésének megállapítását, és bírsághiszabást eredményező – bizonyítási eszközként olyan okiratot vegyen alapul, mint a jelen ügyben az FBI-jelentést, amely nem a Bizottság által lefolytatott eljárás keretében keletkezett.

262 Ugyanakkor az ítélkezési gyakorlat alapján elfogadott, hogy a Bizottság a közösségi jog alapelvei értelmében – amelyeknek az alapvető jogok a szerves részét képezik, és valamennyi közösségi jogi szöveget ezen alapelvek fényében kell értelmezni – a 17. rendelet 11. cikkének keretében nem kötelezhet egyetlen vállalkozást sem annak elismerésére, hogy jogsértést követett el (a fenti 238. pontban idézett Orkem kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének a 20. pontja). Valamely kérdés terjedelmével kapcsolatban felmerülő vita esetén az e jog által biztosított védelem megköveteli annak meghatározását, hogy a címzett által adott válasz tekinthető-e a jogsértés elismerésének oly módon, hogy az alááshatná a védelemhez való jogot (a Bíróság C-238/99. P., C-244/99. P., C-245/99. P., C-247/99. P., C-250/99. P.–C-252/99. P. és C-244/99. P. sz., Limburgse Vinyl Maatschappij és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2002. október 15-én hozott ítéletének [EBHT 2002., I-8375. o.] 273. pontja,

valamint az Elsőfokú Bíróság T-112/98. sz., Mannesmannröhren-Werke kontra Bizottság ügyben 2001. február 20-án hozott ítéletének [EBHT 2001., II-729. o.] 64. pontja).

263 Igaz, hogy a jelen ügy tényállása különbözik a fent hivatkozott ügyek tényállásától, mivel azokban a Bizottság úgy tett fel kérdéseket a vállalkozásoknak, hogy azoknak jogukban állt a válaszadás megtagadása.

264 Ugyanakkor amennyiben – mint a jelen ügyben is – a Bizottság szabad mérlegelése körében olyan bizonyítékokat vesz alapul, amelyek a Bizottság előtt folyamatban lévő eljárástól eltérő környezetben tett olyan nyilatkozat alapján keletkeztek, amely nyilatkozat potenciálisan olyan információkat tartalmaz, amelyeknek a Bizottság részére történő rendelkezésre bocsátását az érintett vállalkozásnak a fenti 238. pontban hivatkozott Orkem kontra Bizottság ügyben hozott ítélet alapján jogában állt volna megtagadnia, a Bizottság köteles az említett ítélkezési gyakorlattal biztosított eljárási jogokkal egyenértékű jogokat biztosítani az érintett vállalkozás részére.

265 Ezen eljárási garanciák tiszteletben tartása megköveteli a jelen ügghöz hasonló esetben, hogy a Bizottság hivatalból vizsgálja, hogy azon eljárásban, amelynek során az érintett felek ilyen nyilatkozatokat tettek, *prima facie* felmerülnek-e komoly kételyek az érintett felek eljárási jogainak tiszteletben tartását illetően. Ilyen komoly kételyek hiányában úgy kell tekinteni, hogy az érintett felek eljárási jogait megfelelően tiszteletben tartották, amennyiben a Bizottság a kifogásközlésében világosan jelzi – adott esetben úgy, hogy a vonatkozó okiratokat a kifogásközléshez mellékeli –, hogy az említett nyilatkozatokat alapul kívánja venni. Ezáltal a Bizottság lehetővé teszi az érintett felek számára, hogy állást foglaljanak nemcsak e nyilatkozatok tartalmát illetően, hanem e nyilatkozatok keletkezésével vagy Bizottsághoz való benyújtásával kapcsolatosan fennálló esetleges szabálytalanságok vagy különleges körülmények tárgyában is.

- 266 Jelen ügyben először is azt kell figyelembe venni, hogy az FBI-jelentést az ADM versenytársa, a Bayer bocsátotta a Bizottság rendelkezésére (lásd a fenti 232. pontot), valamint hogy az ADM nem hivatkozott arra, hogy ezen okirat jogellenes módon jutott volna a Bayer vagy a Bizottság birtokába.
- 267 Másodlagosan le kell szögezni, hogy az FBI-jelentés az Egyesült Államok hatáskörrel rendelkező hatósága által a titkos kartellek elleni eljárás során létrehozott okirat, amely az amerikai bíróságok előtt folyamatban lévő, ugyanezen kartell ellen irányuló per során keletkezett. Semmiféle külső jel nem utalt arra, amely alapján a Bizottságnak hivatalból kételkednie kellett volna ezen okirat bizonyító erejében. Azzal kapcsolatban, hogy az ADM felhívja azt a tényt, amely szerint a hatáskörrel rendelkező amerikai hatóságok által az ADM korábbi képviselője ügyvédjének címzett 1996. október 11-i levélben kiemelésre került, hogy az ADM korábbi képviselője nyújtott információk nem használhatóak fel sem ellene, sem az ADM ellen, meg kell jegyezni, hogy ez a fenntartás kizárólag az Egyesült Államok joga szerinti büntetőeljárásokra vonatkozik, és nem érinti a Bizottság előtt indított eljárásokat.
- 268 Harmadsorban és alapvetően rá kell mutatni, hogy a Bizottság a kifogásközlésében jelezte, hogy e jelentést alapul kívánja venni, továbbá hogy mellékelte ezen okiratot a kifogásközléshez. A Bizottság így lehetővé tette az ADM számára, hogy állást foglaljon nemcsak a okirat tartalmát illetően, hanem a keletkezése vagy a Bizottsághoz való benyújtása tekintetében fennálló esetleges szabálytalanságok vagy különleges körülmények – mint az Elsőfokú Bíróság előtt hivatkozottak (lásd többek között a fenti 243. és 244. pontot) – tárgyában is, olyan szabálytalanságok vagy körülmények miatt, amelyek következtében – az ADM álláspontja szerint – a Bizottság nem vehette volna alapul ezen okiratot a közösségi jog által biztosított eljárási garanciák megsértése nélkül.
- 269 Az ADM ugyanakkor nem adott hangot a kifogásközlésre adott válaszában a Bizottság által ezen okirat figyelembevételére vonatkozó kételyeinek. Ezzel ellen-

tétben kifejezetten ezen okiratra alapította az érveit, ideértve azt a kérdést is, hogy irányító szerepet töltött-e be a kartellben. Emellett az ADM nem állítja, hogy a közigazgatási eljárás bármely szakaszában felhívta volna a Bizottság figyelmét az FBI-jelentés megbízhatatlanságára, vagy kérte volna a Bizottságot az ADM korábbi képviselőjének meghallgatására az e jelentésben foglalt állítások hitelességét illetően.

270 Ebben a helyzetben a Bizottság nem sértette meg a közösségi jogban biztosított eljárási garanciákat az őt megillető bizonyítékok szabad mérlegelése során azzal, hogy az FBI-jelentést alapul vette.

– Arról, hogy a Bizottság nem megfelelően mérlegelte az FBI-jelentés tartalmát

271 Ami az ADM azon érvelését illeti, miszerint az FBI-jelentés belső ellentmondásokat tartalmaz (lásd a fenti 245. pontot), le kell szögezni, hogy az FBI-jelentés azon részletében, amelyre a Bizottság a Határozat (265) bekezdését alapította, az ADM korábbi képviselője kijelentette, hogy az ADM másik képviselőjétől származott az egyezség ötlete, aki aktív szerepet töltött be a kartell 1991. március 6-i első találkozásán. Hozzátette ugyanakkor, hogy a JBL képviselője szerint az ADM másik képviselőjét a „Bölcs” és a „Prédikátor” elnevezéssel is illették. Ezzel szemben a jelentés 7. oldalán pontosításra került ugyanezen 1991. március 6-i találkozó kapcsán, hogy „a találkozót »nyilvánvalóan [a HLR képviselője] vezette le«, akit az ADM korábbi képviselője »a főszereplőként« határozott meg”.

272 Ebből következően az ADM korábbi képviselőjének az volt az érzése, hogy az ADM és a HLR képviselői ezen találkozók során meghatározó szerepet töltöttek be, mivel az egyikük (a HLR képviselője) lényegében szervezte és irányította a találkozót, míg a másikuk (az ADM képviselője) meghatározó szerepet töltött be a megkötött megállapodások meghatározásában.

- 273 Ez egyébként megfelel ezen okirat Bizottság általi értelmezésének. A Határozat (268)–(272) preambulumbekkezdéséből ugyanis következik, hogy a Bizottság megítélése szerint mind az ADM, mind a HLR irányító szerepet töltött be a kartellben. A Bizottság a (269) preambulumbekkezdésben e körben az FBI-jelentést vette alapul, még ha nem is az ADM által hivatkozott részletet idézte belőle.
- 274 Következésképpen az ADM által az FBI-jelentés belső ellentmondásaira vonatkozóan előterjesztett érvek alaptalanok.
- 275 Amennyiben az ADM az FBI-jelentés, és az ADM korábbi képviselőjének a Bizottság előtt az emlékeztetőre vonatkozóan (a fenti 246 pont) tett nyilatkozata közötti ellentmondásokra hivatkozik, meg kell jegyezni, hogy még ha felteesszük is, hogy az ADM képviselői által az érintett találkozókra betöltött szerep jellemzése különbözött is az FBI-jelentésben szereplő jellemzéstől, ettől még a Bizottság – miként az a fenti 270. pontban kifejtésre került – jogosan vehette alapul az FBI-jelentést, továbbá nem róható fel a Bizottságnak, hogy több hitelt adott az FBI-jelentésnek, mint az ADM által az ADM ugyanezen korábbi képviselőjének a Bizottság előtti meghallgatására vonatkozóan előterjesztett emlékeztetőnek, amelyre *in tempore suspecto* került sor.
- 276 Az ADM azon érvelése kapcsán, amely szerint a Bizottság által a Határozatban és a kifogásközlésében tett következtetések között ellentmondás áll fenn (a fenti 256–258. pontok), meg kell jegyezni, hogy a Bizottság a Határozat (78), (85) és (89) preambulumbekkezdésében, valamint a kifogásközlés 62. pontjában egyaránt jelezte, hogy a HLR képviselője szervezte és elnökölte az 1991. március 6-i találkozót. Ez azonban nem érinti a Bizottság arra vonatkozó következtetését, hogy az ADM vele együttesen irányító szerepet töltött be. Azt ugyanis semmi sem gátolja, hogy – mint a jelen ügyben – az egyik fél irányítsa és szervezze az adott találkozót, míg a másik fél azon aktív szerepet játsszon, miként az a Határozat (265) preambulumbekkezdéséből kitűnik, és ami miatt a feleket az említett szerepük miatt a kartell irányítóinak minősítették.

- 277 Amennyiben az ADM az ADM korábbi képviselőjének és az ügyvédjének a 2002. február 26-án, a jelen eljárás érdekében tett nyilatkozataira hivatkozik, amely magában foglalja az ADM korábbi képviselőjének az FBI előtt tett nyilatkozata eltérő jellemzését (a fenti 247–255. pontok), elegendő arra utalni, hogy az ADM a Bizottság előtt folyamatban volt közigazgatási eljárás során egyáltalán nem hivatkozott arra, hogy az FBI-jelentés nem az ADM korábbi képviselője által tett nyilatkozat pontos jellemzését tartalmazta (lásd a fenti 234. pontot). Következésképpen a Bizottság nem követett el nyilvánvaló mérlegelési hibát azzal, hogy nagyobb bizonyító erőt tulajdonított a közigazgatási eljárás során keletkezett FBI-jelentésnek, mint az *in tempore suspecto* a jelen eljárás érdekében keletkezett későbbi nyilatkozatoknak.
- 278 Következésképpen az ADM nem bizonyította, hogy a Bizottság helytelenül értékelte az FBI-jelentés tartalmát.
- 279 Mindebből az következik, hogy a Bizottság az FBI-jelentés értékelése során nem követett el nyilvánvaló értékelési hibát.

c) A Cerestar nyilatkozatáról

A felek érvei

- 280 Az ADM elsősorban úgy véli, hogy még ha elfogadjuk is, hogy a Bizottság a Cerestar által szolgáltatott bizonyítékot alapul veheti, a serpák találkozója elnöki tisztének ellátása legfeljebb a kartellben való aktív részvételt, és nem az afölötti vezető szerep [„leadership”] gyakorlását jelenti.

- 281 Az ADM előadja, hogy a serpák találkozóit az érintett felek alacsonyabb szintű képviselőinek a találkozóit voltak. Ezen találkozók megtartására csupán 1993 júniustól került sor, és csupán szakmai kérdéseket tárgyaltak ezeken (a Határozat [117] preambulumbekzdése). Az ADM megjegyzi, hogy a gyakorlatban bizonyos találkozók nem a jogellenes megállapodásokra, hanem ellenkezőleg, valamely kereskedelmi társulás keretében jogszerű tevékenységekre irányultak, mint például a citromsav alternatív felhasználási lehetőségeinek a felmérése a piac kiterjesztésére figyelemmel, vagy a kínai termelők elleni dömpingellenes panasz megfontolása. Ezen találkozók eltértek a fontosabb „masters” [mesterek] találkozóktól, amelyekre a kartell egész időszakában sor került, és amelyeken a lényeges pontokra vonatkozó döntések születtek (a kvóták rögzítése, az árak emelése, az ellenőrzési rendszer, a kompenzációs fizetések).
- 282 Az ADM másodlagosan előadja, hogy a Cerestar által szolgáltatott bizonyíték általános jelleggel megerősítésre szorul, mivel a Cerestar által a találkozókról készített emlékeztető hiteltelen: a Cerestar által a kartell égisze alatt létrejött „lehetséges” 17 találkozóból csak háromról szolgál részletekkel, és a Cerestar által említett hat találkozóra egyáltalán nem került sor, ha a tényeket a többi résztvevő által szolgáltatott bizonyítékok és a Bizottság megállapításai fényében vizsgáljuk.
- 283 Az ADM harmadsorban úgy véli, hogy a Cerestar által szolgáltatott bizonyíték a serpák találkozóit érintő részében ténybeli tévedéseket tartalmaz. A Cerestar csak egyetlen ilyen találkozót azonosított a kartellben való részvételének időtartama alatt (közelebről, az 1994. április 15-i, a Chicago-i O’Hare reptéren tartott találkozót), és megállapította, hogy „erre vonatkozóan D. nem emlékszik pontos részletekre”. Márpedig a többi résztvevő vallomása szerint erre a találkozóra nem került sor. A Cerestar ezenfelül három további találkozót említett. Az ADM szerint a Cerestar azt állította, hogy 1994. november 2-át követően nem vett részt több találkón, ami nem meglepő, mivel a serpák bizonyos találkozóit a kartellel össze nem függő kérdésekre is irányultak, és a Bizottság nem tett különbséget a serpák ilyen és más típusú találkozóit között.

284 Az ADM negyedsorban úgy véli, hogy a Cerestar nyilatkozata összeegyeztethetetlen az ADM korábbi képviselője által a Bizottság előtti eljárás érdekében tett nyilatkozattal. Márpedig figyelemmel a Cerestar nyilatkozatának a megbízhatatlanságára és a serpák tényleges találkozó helyszíneinek és időpontjainak a meghatározására való alkalmatlanságára, az ADM korábbi képviselője által a Bizottság előtti eljárás érdekében tett említett nyilatkozatát hitelesebbnek kell elfogadni. Márpedig az ADM korábbi képviselője által tett nyilatkozat szerint a részt vevő vállalkozások alacsonyabb szintű képviselői találkozóinak nem volt sem megegyezési, sem hivatalosan kijelölt elnöke, és téves az a feltevés, amely szerint az ADM korábbi képviselője végezte az iratanyagok előkészítését, és tett ajánlásokat az árlistákra. Az ADM hozzáteszi, hogy nem vitatja, hogy a korábbi képviselője eseti jelleggel előkészített adatokat hozott a találkozókra, de az is igaz, hogy a többi képviselő is hasonlóképpen járt el. A többi képviselő hasonlóan részt vett az árjavaslatok tételében. Az ADM korábbi képviselőjének emlékei szerint előfordult, hogy a közösen meghatározott árak változásának mértékére vonatkozóan a többi résztvevő számára ártáblázatokat készített, azonban erre ritkán került sor.

285 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól az ADM érvelésének az elutasítását kéri.

Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

286 Mindenek előtt meg kell jegyezni, hogy a Bizottság a Határozat (266) preambulumbekezdésében a következőképp hivatkozott a Cerestar által tett nyilatkozatra:

„A Cerestar [...] az 1999. március 25-i nyilatkozatában egyaránt megerősíti, hogy »jóllehet általában [a JBL és a HLR képviselői] látták el az elnöki tisztséget a 'masters' [mesterek] találkozókon, a [Cerestarnak] az volt a határozott benyomása, hogy [az ADM képviselője] meghatározó szerepet töltött be. [Az ADM képviselője] elnökölt a serpák találkozóin, és általában előkészítette az iratanyagokat és a javaslatokat az árlistákról való megállapodáshoz«”.

- 287 Ami az ADM korábbi képviselője által a kartell legmagasabb szintű találkozóin (az ún. „masters” [mesterek] találkozók) – a Cerestar nyilatkozata szerint – betöltött „meghatározó szerepet” illeti, meg kell állapítani, hogy az ADM annak előadására szorítkozik, hogy a saját nyilatkozataiból kitérjen, hogy nem töltött be „vezető szerepet” ezen találkozók keretében, és a saját nyilatkozatai ugyanolyan értékű jognyilatkozatok, mint a Cerestar nyilatkozatai.
- 288 Márpedig le kell szögezni, hogy a Cerestar által adott jellemzés ebből a szempontból megegyezik az ADM korábbi képviselője által az FBI-jelentésben adott nyilatkozattal. Ami a Cerestar nyilatkozatának hitelességét illeti, meg kell jegyezni, hogy a Cerestar nem töltött be aktív szerepet a kartellben, jóllehet ezt nem értékelték rá nézve enyhítő körülményként (lásd a Határozat [282] és [283] preambulumbeközlését).
- 289 Ami az ADM korábbi képviselője által a szakmai jellegű találkozók (az ún. „sherpas” [serpák] találkozók) betöltött szerepet illeti, meg kell vizsgálni a Cerestar azon nyilatkozatát, amely szerint az ADM korábbi képviselője általános jelleggel szervezte és irányította ezen találkozókat, továbbá szakmai jellegű javaslatokat tett. Ebből a szempontból nincs jelentősége, hogy a Cerestar a nyilatkozatában csupán a kartell bizonyos találkozóit illetően szolgált részletekkel.
- 290 Végül, az Elsőfokú Bíróság korábban már úgy ítélte meg, hogy az ADM nem tudta jogszerűen alátámasztani a Cerestar nyilatkozatának az ADM korábbi képviselője által a Bizottság előtti eljárás érdekében tett nyilatkozattal való vélelmezett összeegyeztethetlenségét. Következésképpen a Bizottság nem követett el nyilvánvaló mérlegelési hibát azzal, hogy nagyobb bizonyító erőt tulajdonított e nyilatkozatnak, mint az *in tempore suspecto* a jelen eljárás érdekében tett későbbi nyilatkozatoknak.
- 291 Következésképpen Bizottság a Cerestar nyilatkozatának értékelése során nem követett el nyilvánvaló értékelési hibát.

3. Az ADM-nek a kartell keretében való vezetőként történő minősítéséről

a) A felek érvei

292 A Bizottság határozathozatali gyakorlatára hivatkozva az ADM előadja, hogy még abban az esetben is, ha a Bizottság nem tévedett az FBI-jelentés és a Cerestar nyilatkozatának az alapulvételével, a Bizottság által az ezen okiratok alapján felhívott tényezők alapján csak az állapítható meg, hogy az ADM aktív szerepet töltött be a kartellben, és nem az, hogy az ADM vezető szerepet töltött be.

293 Az ADM álláspontja szerint a Bizottság elismeri, hogy az ADM nem töltött be kezdeményező szerepet a kartellben (a Határozat [264] preambulumbekendése), nem működött az értékesítési adatok összegyűjtését, ellenőrzését és terjesztését végző titkárságként (a Határozat [272] preambulumbekendése), nem működött közre közvetítőként a résztvevők közötti nézeteltérések során (a határozat [270] preambulumbekendése), és végül nem kötelezett, és nem is hívott fel más vállalkozásokat a kartellben való részvételre (a határozat [271] preambulumbekendése). Ellenkezőleg, a Bizottság e tevékenységeket inkább a HLR-nek tulajdonította, figyelemmel arra a tényre, hogy a HLR elnökölte és szervezte az 1991. március 6-i kezdeti találkozót, és a továbbiakban folyamatosan, megszakítás nélkül látta el az elnöki tisztet egészen 1994 májusáig (a határozat [120] és [268] preambulumbekendése).

294 Ezenfelül a Bizottság az ADM szerint megsértette saját korábbi közigazgatási gyakorlatát, valamint az egyenlő bánásmód elvét.

295 A Bizottság vitatja az ADM érvelésének megalapozottságát.

b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- 296 Amikor a jogsértést több vállalkozás követi el, a bíróság összegének meghatározása során meg kell vizsgálni az egyes vállalkozások részvételének relatív súlyát (a fenti 181. pontban hivatkozott Suiker Unie és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 623. pontja), amely különösen magában foglalja a jogsértésben való részvételük időtartama alatt az abban betöltött egyéni szerepük megállapítását (lásd a Bíróság C-49/92. sz., Bizottság kontra Anic Partecipazioni ügyben 1999. július 8-án hozott ítéletének [EBHT 1999., I-4125. o.] 150. pontja és az Elsőfokú Bíróság T-6/89. sz., Enichem Anic kontra Bizottság ügyben 1991. december 17-én hozott ítéletének [EBHT 1991., II-1623. o.] 264. pontját).
- 297 Ebből különösen az következik, hogy a bíróság összegének kiszámításához figyelembe kell venni azt a „vezető” szerepet, amelyet egy vagy több vállalkozás tölt be a kartellben, mivel az ilyen szerepet betöltő vállalkozásoknak ennek következtében különleges felelősséget kell viselniük a többi vállalkozáshoz képest (a Bíróság C-298/98. sz., Finnboard kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletének [EBHT 2000., I-10157. o.] 45. pontja; a fenti 180. pontban hivatkozott Mayr-Melnhof kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 291. pontja).
- 298 Az iránymutatás 2. pontja a „súlyosító körülményekről” szóló részében nem kimerítő felsorolást ad azokról a körülményekről, amelyek a bíróság alapösszegének emelését eredményezhetik, amely felsorolás tartalmazza – többek között – a „jogsértés irányítója és kezdeményezője szerepet”.
- 299 Jelen ügyben a korábbi elemzésből kitűnik, hogy a Bizottság nem követett el nyilvánvaló értékelési hibát azzal, hogy három különböző tényezőre – nevezetesen, először az ADM által 1991 januárjában szervezett kétoldalú találkozókra, másodsor az FBI-jelentésre, valamint harmadszor a Cerestar nyilatkozatára – támaszkodott azon következtetése érdekében, amely szerint a HLR és az ADM irányító szerepet töltöttek be a kartellben. Márpedig a Bizottság által hivatkozott ezen három bizonyíték mind ugyanarra enged következtetni, nevezetesen, hogy a kartell kezdeti időszakában az ADM kezdeményező szerepet töltött be, valamint a kartell működése során az ADM-nek a kartell többi tagjához képest meghatározó szerepe volt.

- 300 Még ha igaz is, amit a Bizottság a Határozat (273) preambulumbekzdésében elfogadott, nevezetesen, hogy a kartell többi tagjai is rendszeresen láttak el irányító szerepet, tény, hogy az ADM nem hivatkozik olyan okiratra, amelyből kitűnne, hogy ezen többi tagok szerepe éppoly hangsúlyos volt, mint az övé, vagy a HLR-é. Egyébként a Határozat (273) preambulumbekzdéséből kitűnik, hogy a Bizottság figyelembe vette azt a tényt, miszerint a kartell többi tagja is rendszeresen látott el irányító szerepet, amikor a bírság összegét 35%-kal növelte.
- 301 Az ADM által felhozott azon körülmény, miszerint a HLR éppúgy irányító szerepet töltött be, nem alkalmas ezen következtetés megváltoztatására (lásd a fenti 276. pontot). Továbbá az a tény, amit a Bizottság is jelzett a Határozat (77) preambulumbekzdésében, miszerint bizonyos érintett felek – köztük különösen a JBL – már próbáltak lépéseket tenni a citromsavpiacot érintő kartell létrehozására, mielőtt az ADM a Bizottság által észlelt kezdeményezést megtette, nem változtat azon a következtetésen, hogy az ADM vezető szerepet töltött be, többek között, a Határozat tárgyát képező kartell létrehozatalában.
- 302 Következésképpen a Bizottság nem követett el értékelési hibát, amikor az ADM-et a kartell irányítójának tekintette.

C – Az egyenlő bánásmód megsértéséről, mivel a Bizottság az ADM-mel szemben ugyanazt a növelési mértéket alkalmazta, mint a HLR-rel szemben

1. A felek érvei

- 303 Az ADM úgy érvel, hogy még ha elfogadjuk is a Bizottság véleményét az általa betöltött szerepre vonatkozóan, szemben az ADM-nek a kartellben betöltött valós

szerepével, a HLR kiemelkedő szerepet játszott azon megállapodásban, olyan jellegzetességeket mutatva, amelyeket a Bizottság általában más ügyekben vezető szerepre [„leadership”] utaló jellemzőknek tekint. Ezzel szemben az ADM csak kisebb, legfeljebb a JBL szerepének megfelelő szerepet töltött be, amelyet a Bizottság a kartell aktív tagjának minősített (lásd a Határozat [120] és [284] preambulumbekzdését). Márpedig az ADM kifogásolja, hogy a Bizottság a JBL-re nézve nem állapított meg súlyosító körülményt, és ezáltal megsértette az egyenlő bánásmód elvét.

304 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól a jogalap elutasítását kéri.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

305 Az Elsőfokú Bíróság felhívja a figyelmet arra, hogy a Határozat (268)–(272) preambulumbekzdéséből kitűnik, hogy a Bizottság úgy jutott arra a következtetésre, hogy a HLR irányító szerepet töltött be a kartellben, hogy alapul vette azt a tényt, miszerint e vállalkozás képviselője szervezte és elnökölte a kartell első találkozóját, ellátta az elnöki feladatokat a többi találkozón egészen 1994. május 18-ig (lásd a Határozat [120] preambulumbekzdését), és a kartellben való közreműködésének időtartama alatt végig törekedett a kartell hatékony működésére azáltal, hogy felhívta a kartell többi tagjának a figyelmét annak szükségességére, hogy a kartell üzemei titokban maradjanak, illetve elmagyarázta a Cerestarnak a tagok közötti megállapodás működését, amikor ez a fél csatlakozott a kartellhez.

306 A Bizottság az ADM-et illetően lényegében a képviselői által a kartell létrehozásában betöltött meghatározó szerepet, illetve azt vette alapul, hogy az ADM a kartell működése alatt annak aktív tagja volt (lásd a fenti 299. pontot).

307 Márpedig a Bizottság jogszerűen állapította meg, hogy az ADM által a kartell kezdeti szakaszában betöltött szerep legalább olyan súlyos volt, mint a HLR szerepe.

308 Következésképpen az egyenlő bánásmód elvének megsértésére vonatkozó jogalapot el kell utasítani.

D – Az egyenlő bánásmód és az arányosság elvének megsértéséről, mivel a Bizottság az ADM-mel szemben alkalmazott növelési mértékkel eltért a határozathozatali gyakorlatától

1. A felek érvei

309 Az ADM azzal érvel, hogy még ha elfogadjuk is a Bizottság álláspontját az ADM kartellben betöltött szerepéről, a Határozat megsértette az egyenlő bánásmód és az arányosság elvét, mivel a Bizottság eltért a korábbi ügyekben alkalmazott határozathozatali gyakorlatától azzal, hogy a jelen ügyben a vezető szerepért [„leadership”] 25%-ot meghaladó növelést alkalmazott.

310 Az ADM előadja, hogy az ún. „görög-komphajók”-ügyben, az ún. „ötvözeti felár”-ügyben, valamint – az iránymutatást megelőző – „kartonpapír-ügyben” és a „polipropilén-ügyben” a Bizottság kizárólag 20%-tól 25%-ig terjedő növelést alkalmazott. Csak a súlyosító körülmények együttes fennforgása – beleértve a vezető szerepet [„leadership”] – esetén lenne megfelelő az ezt meghaladó növelések alkalmazása. Így a Bizottság az „előszigetelt csövek”-ügyben az ABB-vel szemben több tényező együttes szankcionálásaként 50%-os növelést alkalmazott.

311 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól a felhozott jogalapok elutasítását kéri.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- 312 Emlékeztetni kell arra, hogy a bíróság összegének a meghatározása során a Bizottság mérlegelési jogkörrel rendelkezik (az Elsőfokú Bíróság T-150/89. sz., Martinelli kontra Bizottság ügyben 1995. április 6-án hozott ítéletének [EBHT 1995., II-1165] 59. pontja). Az a tény, hogy a Bizottság a múltban súlyosító körülmények miatt meghatározott bírságnövelési mértéket alkalmazott, nem fosztja meg azon jogától, hogy a 17. rendeletben és az iránymutatásban meghatározott korlátok között emelje ezt a mértéket, amennyiben a közösségi versenypolitika végrehajtása ezt megköveteli.
- 313 Amennyiben az ADM az arányosság elvének a megsértésére hivatkozik, meg kell állapítani – figyelemmel arra, hogy a Bizottságnak olyan szinten kell meghatároznia a bírságot, amely megfelelő elrettentő hatást biztosít – hogy a Bizottság nem lépte túl a mérlegelési jogkörét, amikor úgy ítélte meg, hogy az ADM és a HLR által a kartellben betöltött irányító szerep következtében az e két vállalkozással szemben kiszabott bírság 35%-os növelése indokolt.
- 314 Arra vonatkozóan, hogy az ADM az egyenlő bánásmód elvének a megsértésével érvel, emlékeztetni kell arra, hogy a Bizottság határozathozatali gyakorlata nem képezi a versenyjogi bírságkiszabás jogi alapját, hiszen azt a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése határozza meg.
- 315 Ugyanakkor emlékeztetni kell arra is, hogy a Bizottság e rendelkezés alkalmazásakor minden esetben köteles tiszteletben tartani a jog általános alapelveit, köztük az egyenlő bánásmód elvét a közösségi bíróságok általi értelmezésnek megfelelően (lásd a fenti 133. pontot).

- 316 Az ADM által a Bizottság más, bírságkiszabással kapcsolatos határozataival végzett összehasonlításokból kitűnik, hogy e határozatok csak akkor relevánsak az egyenlő bánásmód elve tiszteletben tartása követelményének szempontjával, ha bizonyított, hogy az ezen más határozatok alapjául szolgáló tényállás az olyan körülmények tekintetében, mint a piacok, a termékek, az országok, a vállalkozások és az érintett időszakok, összehasonlítható a jelen ügy tényállásával (lásd e tekintetben az Elsőfokú Bíróság T-67/01. sz., JCB Service kontra Bizottság ügyben 2004. január 13-án hozott ítéletének [EBHT 2004., II-49. o.] 187. pontját).
- 317 Márpedig a felperes a jelen ügyben nem szolgáltatott elegendő bizonyítékot annak megállapítására, hogy e feltételek jelen ügyben teljesültek. Meg kell jegyezni azt is, hogy az ADM nem hivatkozott a „citromsav”-ügyben hozott határozat meghozatala idejében született határozatokra. Mindenesetre hangsúlyozni kell, hogy a Bizottságnak a bírság összege meghatározása során figyelemmel kell lennie intézkedésének elrettentő jellegére. Ennek megfelelően különösen valamely kartell irányítói esetében, még a súlyosító körülményekre figyelemmel jelentősen megemelt bírság szintje is indokolt lehet a versenyjogi szabályok maradéktalan tiszteletben tartása érdekében.
- 318 Következésképpen az egyenlő bánásmód és az arányosság elvének a megsértésére vonatkozó jogalapot el kell utasítani.

E – Az indokolási kötelezettségnek a súlyosító körülmények mérlegelése során való megsértéséről

- 319 Az ADM álláspontja szerint a Határozat indokolása nem megfelelő, mivel nem jelöli meg, hogy a Bizottság milyen indokok alapján állapított meg súlyosító körülményeket vele szemben, illetve, milyen indokok alapján ítelt szükségesnek 35%-os növelést.

320 A Bizottság álláspontja szerint megfelelően megindokolta a Határozatot a (263)–(267) preambulumbekkezdésben.

321 Az Elsőfokú Bíróság a fenti 117. és 118. pontban hivatkozott ítélezési gyakorlatra utal, és megállapítja, hogy jelen ügyben a Határozat (263)–(265) preambulumbekkezdéséből kitűnik, hogy a Bizottság mérlegelése alapjául azok a tényezők szolgáltak, amelyek alapján úgy ítélte meg, hogy az ADM irányító szerepet töltött be a kartellben. A Bizottság lényegében ezen fél képviselőinek a kartell létrehozásában betöltött meghatározó szerepét, illetve azt vette figyelembe, hogy e fél a kartell működése alatt annak aktív tagja volt. Az alkalmazott növelési mérték nagyságát illetően a határozat (273) preambulumbekkezdéséből kitűnik, hogy a Bizottság figyelembe vette azt a tényt, hogy a kartell többi tagja is rendszeresen töltött be irányító szerepet.

322 E körülmények között nem róható fel a Bizottságnak, hogy nem nyújtott megfelelő indokolást a súlyosító körülmények címén alkalmazott 35%-os növelést illetően.

323 Következésképpen az indokolási kötelezettség megsértésére vonatkozó jogalapot el kell utasítani.

324 A fentiek összességére figyelemmel meg kell állapítani, hogy az ADM által a bíróság összegének súlyosító körülmények miatti növelésére vonatkozóan felhívott jogalapot el kell utasítani.

VI – Az enyhítő körülményekről

A – Bevezető megjegyzés

325 Ami az enyhítő körülmények Bizottság általi mérlegelését illeti, az ADM elsősorban a kartellben való részvételnek a hatáskörrel rendelkező hatóságok beavatkozásával egy időben való megszüntetésére, másodlagosan a kártérítések figyelembevételének hiányára, harmadsorban az ADM által a magatartási kódex elfogadására vonatkozó mérlegelési hibákra hivatkozik.

B – A kartellben való részvételnek a hatáskörrel rendelkező hatóságok beavatkozásával egy időben való megszüntetéséről

1. A felek érvei

326 Az ADM fenntartja, hogy az iránymutatás 3. pontjának harmadik franciabekezdése alatti „jogsértés megszüntetése a Bizottság beavatkozásával egy időben” kitételt a Bizottság mint enyhítő körülményt ismeri el, amelynek kedvezményéből jelen ügyben az ADM nem részesült.

327 Ezenfelül azzal érvel, hogy a jelen ügy tényei majdnem teljesen megegyeznek az aminosav-ügy tényeivel (az EK-Szerződés 81. cikkének és az EGT Megállapodás 53. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban [COMP/36.545/F3 aminosav-ügy] 2000. június 7-én hozott 2001/418/EK bizottsági határozat [HL 2001. L 152., 24. o.];

a továbbiakban: aminosavak-ügy), amelyben a Bizottság a bírság összegének 10%-os csökkentéséről határozott. Egyébiránt a fenti 35. pontban hivatkozott az ABB Asea Brown Boveri kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 238. pontjára hivatkozik, amelyben az Elsőfokú Bíróság megállapította, hogy azon vállalkozások tekintetében, amelyek a kartell megszüntetése végett együttműködtek a Bizottsággal, a bírság csökkentésének van helye.

328 Végül ellentétben a Bizottság által fenntartottakkal, létezhet olyan eset, amelyekben a kartellek az illetékes hatóságok beavatkozását követően is tovább folytatódtak.

329 Az ADM ebből arra következtet, hogy a Bizottság megsértette az arányosság és az egyenlő bánásmód elvét.

330 A Bizottság úgy véli, hogy valamely titkos kartellnek a felfedezésekor való megszüntetésének ténye nem érdemel kompenzációt, és nem keletkeztet jogot ezen megszüntetés figyelembevételére a bírság összegének meghatározása során.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

331 Az iránymutatás „Enyhítő körülmények” című 3. pontja olyan esetre írja elő a bírság alapösszegének csökkentését, ha a Bizottság különleges enyhítő körülményeket tár fel, mint például a jogsértésnek Bizottság beavatkozásával egy időben való megszüntetése (különösen akkor, ha a Bizottság ellenőrzést végez).

- 332 Ezzel kapcsolatban mindemellett először is emlékeztetni kell arra, hogy a magas szinten versenyképes közösségi piac létrehozása érdekében az EK 3. cikk előírja, hogy a Közösség tevékenységei közé tartozik egy olyan rendszer létrehozása, amely megakadályozza a belső piaci verseny torzulását. Az EK 81. cikk, amely tilt minden olyan vállalkozások közötti megállapodást, vállalkozások társulásai által hozott döntést és összehangolt magatartást, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, és amelynek célja vagy hatása a közös piacon belüli verseny megakadályozása, korlátozása vagy torzítása, e szabályrendszer végrehajtásának egyik fő eszközét képezi.
- 333 Továbbá emlékeztetni kell arra, hogy a Bizottság feladata az, hogy a Szerződés által meghatározott elveknek a versenyügyekben való alkalmazására és a vállalkozások magatartásának ebbe az irányba történő befolyásolására irányuló általános politikát kövessen, valamint az is, hogy az egyedi jogsértéseket felderítse és megbüntesse. Ennek érdekében a Bizottság bírságot szabhat ki azon vállalkozásokra, amelyek szándékosan vagy gondatlanságból megsértik a Szerződés 81. cikkének (1) bekezdését (lásd e tekintetben a fenti 47. pontban hivatkozott Musique diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 105. pontját).
- 334 A fentiekből következően a jogsértés súlyának a bírság összege meghatározása érdekében történő mérlegelésénél a Bizottságnak nemcsak az adott ügy sajátos körülményeit kell figyelembe vennie, hanem azt a háttérrel is, amelybe a jogsértés beágyazódik, és biztosítania kell fellépésének elrettentő jellegét (lásd e tekintetben a fenti 47. pontban hivatkozott Musique diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 106. pontját). Csupán e szempontok figyelembevétele biztosíthatja a Bizottságnak a közös piacon a torzításmentes verseny fenntartása érdekében való fellépésének teljes hatékonyságát.
- 335 Az iránymutatás 3. pontja harmadik bekezdésében foglalt rendelkezés szövegének elemzése azt a benyomást keltheti, hogy kizárólag az a tény, hogy a jogsértő a Bizottság beavatkozásával egy időben megszűnteti a jogsértést, általános és feltétel

nélküli enyhítő körülményt képez. E rendelkezés ezen értelmezése a hatékony verseny fenntartását biztosító rendelkezések hatékonyságát nagymértékben csökkentené, ugyanis gyengítené mind az EK 81. cikk megsértése alapján kiszabható szankciót, mind e szankció elrettentő hatását.

336 A többi enyhítő körülménnyel szemben ez nincs összefüggésben sem a jogsértő szubjektív sajátosságával, sem a jelen ügy tényeivel, mivel az csupán a Bizottság külső beavatkozásából fakad. Az a tény, hogy a Bizottság beavatkozását követően a jogsértő véget vet a jogsértésnek, nem hasonlítható a jogsértő önálló kezdeményezéséből fakadó érdeméhez, és nem más, mint az említett beavatkozásra tett megfelelő reakció. Ezen túlmenően e körülmény kizárólag azt erősíti meg, hogy a jogsértő újra jogszerű magatartást gyakorol, ám ez nem teszi a Bizottság eljárását hatékonyabbá. Végül e körülmény állítólagos enyhítő jellegét nem bizonyítja a jogsértés megszüntetésére való pusztán ösztönzés – főleg a fentiekben kifejtett körülményekre tekintettel –, amelyet közvetít. Ezzel kapcsolatosan meg kell említeni, hogy a jogsértésnek a Bizottság fellépését követően történő folytatása, amely súlyosító körülménynek minősül (lásd e tekintetben az Elsőfokú Bíróság T-28/99. sz., Sigma Technologie kontra Bizottság ügyben 2002. március 20-án hozott ítéletének [EBHT 2002., II-1845. o.] 102. és azt követő pontjait), már eleve – helyesen – a jogsértés megszüntetésére való ösztönzésnek tekintendő, amely – a kérdéses enyhítő körülménnyel szemben – mégsem mérsékeli sem a szankciót, sem annak elrettentő hatását.

337 Annak enyhítő körülményként való elismerése, hogy a jogsértő a Bizottság beavatkozását követően véget vet a jogsértésnek, indokolatlanul veszélyeztetné az EK 81. cikk hatékony érvényesülését a szankciónak, illetve elrettentő hatásának kisebbítésével. Következésképpen a Bizottság nem köteles a jogsértésnek a Bizottság beavatkozást követően való megszüntetését enyhítő körülménynek tekinteni. Ebből következően az iránymutatás 3. pontja harmadik franciabekezdésében foglalt rendelkezést megszorítóan kell értelmezni oly módon, hogy az ne legyen ellentétes az EK 81. cikk (1) bekezdésének hatékony érvényesülésével.

- 338 Következésképpen e rendelkezést úgy kell értelmezni, hogy az adott ügynek csupán azon sajátos körülményeit lehet enyhítő körülményként figyelembe venni, amelyek között a jogsértő a jogsértést a Bizottság beavatkozását követően azonnal ténylegesen megszüntette (lásd e tekintetben a fenti 35. pontban hivatkozott ABB Asea Brown Boveri kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 213. pontját). Az ADM így eredménytelenül véli úgy, hogy a Bizottság jogsértést követett el a Határozat indokolásában, mivel – az iránymutatásnak megfelelően – hivatalból figyelembe kellett volna vennie a jogsértésnek a Bizottság beavatkozását követő megszüntetését.
- 339 Ugyanakkor az ADM által állított jogsértés lényegében úgy tekinthető, mint amely a jelen ügy sajátos körülményei között a jogsértés megszüntetésének enyhítő körülményként való figyelembevétele hiányára irányul.
- 340 A jelen ügyben emlékeztetni kell arra, hogy a kérdéses jogsértés egy titkos, az árak rögzítését és a piacok felosztását célzó kartellre irányult. Ezt a típusú kartellt az EK 81. cikk (1) bekezdésének a) és b) pontja kifejezetten tiltja, és különösen súlyos jogsértésnek minősül. A feleknek tudniuk kellett magatartásuk jogellenességéről. A kartell titkos jellege megerősíti azt a tényt, hogy a feleknek tudomásuk volt magatartásuk jogellenes voltáról. Következésképpen az Elsőfokú Bíróság úgy véli, hogy semmi kétség nem merülhet afelől, hogy a jogsértést a kérdéses felek szándékosan követték el.
- 341 Amint azt az Elsőfokú Bíróság kifejezetten megállapította, a szándékosan elkövetett jogsértés megszüntetése nem tekinthető enyhítő körülménynek abban az esetben, ha arra a Bizottság beavatkozása következtében került sor (az Elsőfokú Bíróság T-156/94. sz., Aristrain kontra Bizottság ügyben 1999. március 11-én hozott ítéletének [EBHT 1999., II-645. o.] a 138. pontja, valamint a T-157/94. sz., Ensidesa kontra Bizottság ügyben 1999. március 11-én hozott ítéletének [EBHT 1999., II-707. o.] a 498. pontja).

342 A fentiekre tekintettel az Elsőfokú Bíróság úgy ítéli meg, hogy a jelen ügyben az a tény, hogy az ADM a versenyjogi hatóság beavatkozását követően megszüntette a jogsértést, nem tekinthető enyhítő körülménynek.

343 Ezt a megállapítást nem befolyásolja az a tény, hogy a jelen ügyben az ADM az amerikai hatóságok, és nem a Bizottság beavatkozását követően szüntette meg a kérdéses versenyellenes gyakorlatát (lásd a Határozat [128] és [193] preambulum-bekezdését). Attól a ténytől, hogy az ADM az amerikai versenyjogi hatóságok beavatkozását követően a jogsértést teljesen megszüntette, ez a megszüntetés nem szándékosabb annál, mint ha arra a Bizottság beavatkozását követően került volna sor.

344 Az ADM továbbá a (fenti 35. pontban hivatkozott) ABB Asea Brown Boveri kontra Bizottság ügyben hozott ítéletre (238. pont) hivatkozik érvelésének alátámasztására, amelyben az Elsőfokú Bíróság megállapította, hogy azon vállalkozások tekintetében, amelyek a kartell megszüntetése végett együttműködtek a Bizottsággal, a bírság csökkentésének van helye. E tekintetben elégséges azt kiemelni, hogy ez az ítélet nem enged arra következtetni, hogy az a tény, miszerint a felperes valamelyik versenyhatóság beavatkozását követően megszüntette a jogsértést, minden esetben enyhítő körülménynek minősül. Ezen túlmenően az ADM által hivatkozott szövegrészben az ítélet megfogalmazza azon elvet, miszerint amennyiben az érintett vállalkozás magatartása megkönnyítette a Bizottság számára a jogsértés megállapítását és adott esetben annak megszüntetését, e körülményt figyelembe kell venni. Így ez a körülmény az érintett vállalkozás olyan kezdeményezését feltételezi, amely túlmutat a jogsértésnek a Bizottság beavatkozását követő megszüntetésén. Következésképpen ez az ítélet nem alkalmas arra, hogy megkérdőjelezze a fentiekben kifejtett elemzést.

345 Az ADM által az egyenlő bánásmódnak, valamint az arányosság elvének megsértése bizonyítása céljából hivatkozott aminosavak-ügyre vonatkozóan (lásd a fenti 327. pontot) az Elsőfokú Bíróság először is úgy ítéli meg, hogy egyetlen ügyből nem fakadhat közigazgatási gyakorlat. Ezen túlmenően emlékeztetni kell arra, hogy az az egyszerű tény, miszerint a Bizottság a korábbi határozathozatali gyakorlatában valamely magatartást bizonyos módon ítelt meg, egyáltalán nem jelenti azt, hogy későbbi határozatában ugyanazon mérlegelést kell alkalmaznia (lásd értelemszerűen

az Elsőfokú Bíróság T-7/89. sz., Hercules Chemicals kontra Bizottság ügyben 1991. december 17-én hozott ítéletének [EBHT 1991., II-1711 o.] a 357. pontját; a fenti 180. pontban hivatkozott Mayr-Melnhof ügyben hozott ítélet 368. pontját, valamint a fenti 41. pontban hivatkozott LR AF 1998 kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 234. és 337. pontját). Végül és nem utolsó sorban az Elsőfokú Bíróság úgy ítéli meg, hogy ez az ügy nem alkalmas sem a Bizottság egyik, a fentiekben megfogalmazott fő célkitűzéséből eredő elemzésének, sem a fenti 341. pontban hivatkozott Aristrain kontra Bizottság és Ensidesa kontra Bizottság ügyben hozott ítéletekből származó ítélkezési gyakorlatnak a megkérdőjelezésére, amely csupán a Bizottság mérlegelését fejezi ki.

- 346 Ennélfogva a fenti indokok alapján a jogsértés amerikai hatóságok beavatkozását követően történt megszüntetésének enyhítő körülményként való figyelembevétele hiánya nem tekinthető hibásnak.

C – A kártérítések figyelembevételének hiányáról

1. A felek érvei

- 347 Az ADM saját becslései szerint mintegy 15,7 millió USD-t fizetett ki az Egyesült Államokon kívüli más vevőinek. Becslése szerint ebből az összegből mindent összeszámítva 6,8 és 11,7 millió USD közötti összeg az Európai Unióban lebonyolított értékesítésekhez kapcsolódik. Az ADM úgy véli, hogy a Bizottság helytelenül jelentette ki, hogy nem köteles figyelembe venni polgári keresetek következtében megfizetett kártérítéseket (a Határozat [335] preambulumbekendése). Az ADM álláspontja szerint a Bizottságnak ezt a körülményt enyhítő körülmény címen figyelembe kellett volna vennie.

- 348 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól e jogalap elutasítását kéri.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- 349 Az ADM által enyhítő körülményként hivatkozott kifizetések az ADM által az Egyesült Államokon kívüli más vevőinek megfizetett kártérítéseket érintik, amelyek meghatározott része az Európai Unióban lebonyolított értékesítésekhez kapcsolódik. Figyelemmel arra, hogy az ADM-et az Egyesült Államokban háromszoros kártérítés (*treble damages*) megfizetésére kötelezték, az ADM által hivatkozott kártérítések potenciálisan nemcsak egyszerű kártalanítást jelentenek, hanem egyben szankció jelleget is magukban hordoznak.
- 350 A kártérítések szankció jellegével kapcsolatosan (háromszoros kártérítés, *treble damages*) az Elsőfokú Bíróság álláspontja az, hogy e kártérítések megfizetése nem képez olyan enyhítő körülményt, amelyet a Bizottságnak jelen ügyben figyelembe kellene vennie. Az ADM által az Egyesült Államoknak megfizetett szankció ugyanis csupán az Egyesült Államokban indított eljárások következménye. E szankció megfizetése során nem kezelték az ADM-et megkülönböztetett módon, és nem kapcsolódik kellőképpen azon tényekhez, amelyeket a Bizottságnak ismernie kell. Következésképpen e szankció megfizetése nem befolyásolja az elkövetett jogsértés tényét és súlyát.
- 351 Azzal kapcsolatban, hogy az érintett kártérítések az Európai Unió vevőinek a kártalanítását képezik, az Elsőfokú Bíróság álláspontja az, hogy az érintett eljárások és egyrészt a Bizottság által, másrészt az Egyesült Államok hatóságai által előírt kifizetések nyilvánvalóan nem ugyanazokat a célokat szolgálják. Ugyanis míg az első esetben a Bizottság valamely bíróság útján a Közösségben vagy az EGT-ben elkövetett versenyjogi jogsértés szankcionálására, addig a második esetben az amerikai hatóságok az áldozatoknak az ADM tevékenysége folytán bekövetkező kára megtérítésére törekcsenek. Következésképpen e kártérítések kifizetése nem tartozik azon tények körébe, amelyeket a Bizottságnak ismernie kell.

352 Következésképpen a Bizottságnak nem kellett figyelembe vennie a bírság összegének meghatározása során azt a körülményt, hogy az ADM az Egyesült Államokban indított keresetek következtében már fizetett kártérítéseket.

353 Az ADM azonban úgy véli, hogy a Bizottság azzal, hogy nem vette figyelembe enyhítő körülményként az EGT-n belüli citromsavvevőknek megfizetett kártérítéseket, megsértette az egyenlő bánásmód elvét, mivel eltért a hasonló ügyekben követett gyakorlatától.

354 Az Elsőfokú Bíróság e tekintetben megállapítja, hogy az ADM e gyakorlat fennállását pusztán egyetlen ügyre alapozza, nevezetesen az ún. előszigetelt csövek-ügyre (az EK-Szerződés [81.] cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban [IV/35.691/E-4 – előszigetelt csövek-ügy] 1998. október 21-én hozott 1999/60/EK bizottsági határozat [HL 1999. L 24., 1. o.]). Márpedig egyetlen ügyre való hivatkozás nem bizonyítja a Bizottság e gyakorlatának létezését, továbbá az ADM elmulasztotta a két ügy összehasonlítható jellegének bizonyítását. Az ADM sehol sem jelzi, hogy mi alapján tekinthető az általa fizetett kártérítés a jelen esetben ugyanolyan jellegűnek – nevezetesen jelentősnek, és az ágazat egyetlen termelőre és annak tulajdonosára korlátozottnak – mint az érintett hivatkozott ügyben. Ezen túlmenően, miként arra már emlékeztettünk a fenti 345. pontban, hogy az az egyszerű tény, miszerint a Bizottság a korábbi határozathozatali gyakorlatában valamely magatartást bizonyos módon ítélte meg, egyáltalán nem jelenti azt, hogy későbbi határozatában ugyanazon mérlegelést kell alkalmaznia.

355 Következésképpen az egyenlő bánásmód megsértésére vonatkozó azon kifogást, amely szerint a Határozat eltér attól a gyakorlattól, amelynek értelmében az érintett piac vevőinek fizetett kártérítések enyhítő körülményt képeznek, el kell utasítani.

D – Arról, hogy az ADM magatartási kódexet fogadott el

1. A felek érvei

356 Az ADM azzal érvel, hogy a Bizottságnak figyelembe kellett volna vennie a bíróság kiszámításánál, hogy az ADM saját szervezetén belül a versenyjogi szabályok megfelelésére vonatkozó szigorú és folyamatos programot vezetett be, amely többek között a vállalkozás összes alkalmazottjának szóló magatartási kódex elfogadását, valamint speciális osztály létesítését foglalja magában.

357 Ezenfelül a versenyjogi szabályoknak való megfelelésre vonatkozó program elfogadása, az új ügyvezetés kinevezése és a jogsértésben részt vevő magas rangú tisztségviselők elbocsátása tanúsítja a felperes őszinte megbánását. Egyébiránt az ADM hangsúlyozza, hogy eddig még nem marasztalták el a közösségi versenyjog megsértése miatt. Az ADM ebből arra következtet, hogy a Bizottság megsértette az arányosság elvét.

358 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól e jogalap elutasítását kéri.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

359 A versenyjogi szabályoknak való megfelelésre vonatkozó program elfogadását illetően az Elsőfokú Bíróság előzőleg úgy ítélte meg, hogy ugyan fontos, hogy a vállalkozások intézkedéseket hozzanak annak megakadályozása érdekében, hogy alkalmazottaik újabb közösségi versenyjogi jogsértéseket kövessenek el, ám ezen

intézkedések meghozatala nem változtat a megállapított jogsértés megtörténtén. A Bizottság nem köteles ezt a tényezőt enyhítő körülményként figyelembe venni, főleg ha a kérdéses jogsértés – amint a jelen ügyben is – az EK 81. cikk (1) bekezdése a) és b) pontjának nyilvánvaló megsértését képezi (a fenti 41. pontban hivatkozott Dansk Rørindustri és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 373. pontja; a fenti 41. pontban hivatkozott Archer Daniels Midland és Archer Daniels Midland Ingredients kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 280. és 281. pontja, valamint a fenti 35. pontban hivatkozott ABB Asea Brown Boveri kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 221. pontja).

360 Ez alapján ezt a jogalapot is el kell utasítani.

VII – Az ADM-nek a közigazgatási eljárás során tanúsított együttműködéséről

A – Bevezetés

361 A közigazgatási eljárás során tanúsított együttműködését illetően az ADM lényegében négy jogalapra hivatkozik. Az ADM elsősorban az engedékenységi közlemény megsértésére hivatkozik, ami a bizalomvédelem elvének a megsértését vonja maga után, mivel a Bizottság nem állapította meg, hogy az ADM szolgáltatva elsőként a kartell létezését bizonyító meghatározó elemeket. Az ADM másodlagosan a bizalomvédelem elvének megsértésére hivatkozik, mivel a Bizottság magatartása következtében jogosan bízott abban, hogy vele szemben az engedékenységi közlemény B szakaszának az alkalmazására kerül sor. Az ADM harmadsorban úgy érvel, hogy a Bizottság megsértette az egyenlő bánásmód elvét, mivel az ADM-mel, és a Cerestarral szemben eltérő bánásmódot alkalmazott. Az ADM negyedsorban úgy véli, hogy a Bizottság megsértette az egyenlő bánásmód és az arányosság elvét, mivel a bírság csökkentését 50%-ra korlátozta.

- 362 Mielőtt értékelnénk e jogalapok megalapozottságát, össze kell foglalni a Bizottságnak a Határozat (294)–(326) preambulumbekzdésében a vállalkozások közgazgatási eljárás során tanúsított együttműködésére vonatkozóan kifejtett értékelését.
- 363 Először is az engedékenységi közlemény B. szakaszának alkalmazásában (lásd a fenti 6. pontot) a Bizottság a Cerestar részére „különösen jelentős mértékű csökkentést” (90%) engedélyezett a bírság azon összegéhez képest, amelyet az együttműködés hiányában szabott volna ki vele szemben. Erre tekintettel a Bizottság elismerte, hogy a Cerestar volt az a vállalkozás, amely – a Bizottság szolgálataival 1998. október 29-én tartott találkozáson – elsőként szolgáltatta a kartell létezését bizonyító meghatározó elemeket. A Bizottság hozzáteszi, hogy „a [Cerestar által] az 1998. október 29-én nyújtott információk – amelyek megfeleltek a későbbi, 1999. március 25-i írásos nyilatkozatában foglaltaknak – elegendőnek bizonyultak a kartell létezésének a bizonyítására, és ezen információk nyújtására még azt megelőzően került sor, hogy az ADM ezt megtette volna (a Határozat [306] preambulumbekzdése)”. A Bizottság elutasította az ADM arra vonatkozó érveit, hogy az ADM megfelelt az ugyanezen közlemény B. szakaszában foglalt feltételeknek, hogy a bírság összegéből „különösen jelentős mértékű csökkentés”-ben részesüljön, rögtön hozzátevé, „hogy az ADM volt a kartell egyik irányítója” (a Határozat [305]–[308] preambulumbekzdése).
- 364 Ezen túlmenően, a közlemény D. szakaszának alkalmazásában a Bizottság „nagy mértékű csökkentést” (50%) engedélyezett az ADM számára. E tekintetben a Bizottság figyelembe vette, hogy az ADM az 1998. december 11-i találkozáson szóban jellemezte a kartellt, és, hogy 1999. január 15-én az e beszámolóban foglaltakat megerősítő írásbeli nyilatkozatott juttatott el hozzá. A Bizottság elismerte, hogy „az ADM által nyújtott információk részletesek voltak, amelyeket következőképpen nagymértékben felhasznált a nyomozása során”. A Cerestar által adott tájékoztatással együtt ezen információk a további információkérések alapjául szolgáltak, amelyek jelentősen hozzájárultak ahhoz, hogy a többi érintett fél elismerje részvételét a kartellben. Ezenfelül a Bizottság úgy ítélte meg, „hogy az ADM a jogsértés időszakából származó okiratokat juttatott el hozzá, többek között a kartell találkozóiról készült, kézzel írt jegyzeteket, és a kartell tagjai által hozott döntésekhez kötött arra vonatkozó iránymutatásokat” (a Határozat [312]–[315] preambulumbekzdése).

B – Arról, hogy az ADM szolgáltatott elsőként a kartell létezését bizonyító meghatározó elemeket

1. A felek érvei

365 Az ADM úgy ítéli meg, hogy a Bizottság helytelenül alkalmazta az engedékenységi közleményt, ezáltal megsértette a bizalomvédelem elvét. Az ADM azzal érvel, hogy az engedékenységi közlemény D. szakaszának rendelkezései alapján a bírság összegének a vele szemben alkalmazott 50%-os csökkentése nem elegendő. Álláspontja szerint ugyanis – szemben azzal, amit a Bizottság megállapított a Határozat (308) preambulumbekzdésében – az ADM szolgáltatta elsőként a kartell létezését bizonyító meghatározó elemeket az engedékenységi közlemény B. szakaszának b) pontja alapján. Ezzel szemben – a Bizottság által a Határozat (305) preambulumbekzdésében megállapításokkal ellentétben – a Cerestar által az 1998. október 29-én a Bizottság szolgálataival megtartott találkozóon szolgáltatott bizonyítékok nem minősültek meghatározónak az engedékenységi közlemény említett rendelkezése értelmében.

366 Ugyanis először is a Cerestar 1992. május 12-ét megelőzően nem adott tájékoztatást a kartellről, amely időponttól kezdve abban részt vett. Ami a kartellt illetően az 1992. május 12-ét megelőző időszakról a Bizottság tudomására jutott, az szükségszerűen legelőször az ADM által nyújtott információkból származott.

367 Másodszor, a Cerestar által 1999. március 18-án adott nyilatkozat nem volt sem meggyőző, sem pontos a kartell résztvevői és találkozóinak vonatkozásában. A nyilatkozat 32 találkozót határozott meg, amelyek 1991. november 14-e (a Cerestar kartellhez való csatlakozása előtt) és 1996. július 17-e (jóval a kartell megszűnése után) között különböző időpontokban zajlottak le. A nyilatkozat szerint a kartell találkozóinak közül kilenc megtartására biztosan sor került, nyolc találkozó megtartására „lehetőséges”, hogy sor került, és tizenöt találkozó nem kartelltalálkozó volt, vagy „kevésbé valószínű, hogy az volt”. A résztvevők kiléte a 17 találkozó közül

háromnál került feltüntetésre, amely találkozók „biztosan”, vagy „valószínűleg” a kartell találkozói voltak. Az így meghatározott találkozók közül hatra a valóságban sohasem került sor, a többi érintett fél vallomás és a Bizottság megállapításai szerint.

368 Harmadszor a Cerestar a későbbiek során – az 1999. május 7-i, Bizottsághoz címzett levelében – elismerte, hogy az így meghatározott találkozók közül néhány megtartására alaposabb vizsgálatot követően a valóságban nem került sor.

369 Negyedszer a Cerestar nyilatkozata a találkozók tárgyát illetően homályos és kevésbé meggyőző. Az árakat és a kvótákat illetően nem jelöl meg pontos adatot (a Cerestar által meghatározott kvóták kivételével).

370 Ötödször nem egyértelmű, hogy a Cerestar az ADM-hez hasonlóan közvetlen tanúvallomást szolgáltatott-e bizonyítékként. Ugyanakkor a Cerestar szükségesnek érezte bővebben kifejteni és pontosítani az 1998. október 29-i szóbeli nyilatkozatát.

371 Hatodszor 1999. március 3-án a Bizottság magához a Cerestarhoz fordult részletesebb információkéréssel az ADM előadásai alapján. A Cerestarnak így alkalma nyílt a Bizottsághoz 1999. március 25-én érkezett (1999. március 18-i keltezésű) végső nyilatkozatának eljuttatása előtt az információkérés átvizsgálására, ami hivatkozott a találkozók meghatározott helyszíneire és időpontjaira, és amely az ADM-mel való együttműködésen alapult.

372 Ezzel szemben az ADM előadja, hogy az általa szolgáltatott bizonyítékok meghatározóak voltak. Az ADM hangsúlyozza, hogy az 1998. december 11-i találkozón közvetlen tanúvallomással, korabeli okirati bizonyítékkal, valamint a kartellt

létrehozó megállapodás körülményeit és a végrehajtását bizonyító okiratokkal szolgált a Bizottság számára. Az ADM által szolgáltatott bizonyítási eszközök számos pontos részlettel szolgáltak a találkozókat, a résztvevőket, a kompenzációs és felügyeleti rendszert, az árakat és a kvótákat illetően, amit a Bizottság maga is elismert a Határozat (313) és (314) preambulumbekzdésében.

373 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól a hivatkozott jogalapok elutasítását kéri.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

374 Az engedékenységi közlemény „A bíróságok alóli mentesség vagy a bíróságok különösen jelentős mértékű csökkentése” című B. szakasza kimondja:

„Az a vállalkozás, amely

- a) feljeleníti a Bizottságnak a titkos kartellt azelőtt, hogy ez utóbbi határozat alapján megkezdene a kartellben részt vevő vállalkozások vizsgálatát, és anélkül, hogy elegendő információval rendelkezne ahhoz, hogy bizonyítsa a feljelenített kartell létezését;
- b) elsőként szolgáltat meghatározó elemeket a kartell létezésének bizonyításához;

- c) véget vet a jogellenes tevékenységben való részvételének legkésőbb addigra, amikor feljeleníti a kartellt;

- d) átadja a Bizottságnak az összes fontos információt, valamint az összes okiratot és bizonyítékot, amellyel a kartell kapcsán rendelkezik, valamint állandó és teljes együttműködést folytat a vizsgálat egész ideje alatt;

- e) nem kényszerít valamely másik vállalkozást arra, hogy részt vegyen a kartellben, és nem volt kezdeményező vagy meghatározó szerepe a jogellenes tevékenységben,

annak a bírságnak a minimum 75%-os mérséklése vagy a bírság alóli teljes mentesség kedvezményében részesül, amelyet az együttműködés hiánya miatt szabtak volna ki rá”.

³⁷⁵ Az engedékenységi közlemény B. szakaszának rendelkezéseiből következik, hogy valamely vállalkozás csak akkor részesülhet az e szakasz szerinti bírság különösen jelentős mértékű csökkentésében, vagy bírság alóli mentességben, ha az ezen közlemény B. szakaszának a)-e) pontjában foglalt valamennyi feltételnek együttesen megfelel.

³⁷⁶ Jelen ügyben elegendő azt megállapítani, miként arra a Bizottság hivatkozott a Határozat (308) preambulumbekzdésében, hogy az ADM semmiképpen sem részesülhet az engedékenységi közlemény B. szakasza értelmében a bírság különösen jelentős mértékű csökkentésében, vagy a bírság alóli mentességben. Az ADM ugyanis nem felel meg az abban foglalt konjunktív feltételek egyikének, nevezetesen a B. szakasz e) pontjában foglaltak, amely szerint valamely vállalkozás nem részesülhet a bírság különösen jelentős mértékű csökkentésében vagy a bírság alóli mentességben, ha – többek között – „kezdeményező vagy meghatározó szerepe volt a jogellenes tevékenységben”.

- 377 Márpedig, miként a fenti 302. pontban kifejtésre került, a Bizottság nem követett el mérlegelési hibát annak megállapításával, hogy az ADM irányító szerepet töltött be a kartellben. Még ha az engedékenységi közlemény, az iránymutatás és a Határozat nem ugyanazokat a kifejezéseket használják is, mégis az engedékenységi közlemény B. szakasza e) pontjának a szelleméből az következik, hogy a Bizottságnak nem áll szándékában a bírság különösen jelentős mértékű csökkentését vagy a bírság alóli teljes mentességet biztosítani, amennyiben az érintett fél különösen meghatározó, úgymint irányító, felbujtó vagy kezdeményező szerepet töltött be a kartellben.
- 378 Következésképpen meg kell állapítani, hogy az engedékenységi közlemény, valamint – figyelemmel arra, hogy az ADM szolgáltatott elsőként a kartell létezését bizonyító meghatározó elemeket – a bizalomvédelem elvének megsértésére vonatkozó jogalapok hatástalanok anélkül, hogy vizsgálni kellene, hogy a Bizottság helytállóan állapította-e meg, hogy a Cerestar szolgáltatotta elsőként a kartell létezését bizonyító meghatározó elemeket.
- 379 Következésképpen az engedékenységi közlemény és a bizalomvédelem elvének megsértésére vonatkozó jogalapokat el kell utasítani.

C – A bizalomvédelem elvének a megsértéséről

1. A felek érvei

- 380 Az ADM azt állítja, hogy a Bizottság szolgálataival folytatott különböző találkozókon, valamint a bizonyítékok ADM általi, 1998. december 11-i bemutatását megelőzően és azt követően folytatott levélváltás során a Bizottság megerősítette, hogy az engedékenységi közlemény B. szakasza értelmében az ADM volt az első, aki együttműködött a Bizottsággal.

- 381 Az 1998. december 10-én az ADM és a jogi tanácsadója, valamint a Bizottság szolgálatai között megtartott találkozón az adott ügyvel megbízott osztályvezető megerősítette az ADM-nek, hogy az ADM volt az első, aki együttműködött, miként az az ADM jogi tanácsadójának az ugyanarról a napról készített beszámolójából kitűnik. Ezenkívül a Bizottság 1999. január 19-i levelében hivatkozott az engedékenységi közlemény B. szakaszára. Az ADM jogi tanácsadója válaszában ezt megerősítette. Végül a Bizottság az 1999. február 5-i levelében újfent hivatkozott az említett közlemény B. szakaszának b) pontjára.
- 382 Márpedig az ADM álláspontja szerint a Bizottság a Határozat (308) preambulumbekzdésében megváltoztatta az ADM együttműködésének megítélését, jöllehet az ADM a közigazgatási eljárás során bízott a Bizottság nyilatkozataiban, amikor a bizonyítékokat 1998. december 11-én a Bizottság rendelkezésére bocsátotta, valamint a Bizottsággal való későbbi, folyamatos és fenntartás nélküli együttműködése során egyaránt. Az ADM szerint e feltételek mellett arra a következtetésre lehet jutni, hogy a Bizottság nem tartotta tiszteletben a bizalomvédelem elvét.
- 383 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól a hivatkozott jogalap elutasítását kéri.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- 384 A bizalomvédelem elvére – amely a közösségi jog egyik alapelve – minden olyan jogalany hivatkozhat, akiben a közösségi közigazgatás meghatározott biztosítékok nyújtása által megalapozott elvárásokat ébresztett (lásd a Bíróság 265/85. sz., Van den Bergh en Jurgens kontra Bizottság ügyben 1987. március 11-én hozott ítéletének [EBHT 1987., 1155. o.] 44. pontját, valamint az Elsőfokú Bíróság T-220/00. sz., Cheil

Jedang kontra Bizottság ügyben 2003. július 9-én hozott ítéletének [EBHT 2003., II-2473. o.] 33. pontját).

- 385 Meg kell vizsgálni, miként arra az ADM hivatkozik, hogy a Bizottság nyújtott-e az ADM részére olyan meghatározott biztosítékokat, amelyek szerint az engedékenységi közlemény B. szakaszának alkalmazásával a bírságcsökkentés kedvezményében kívánja részesíteni.
- 386 Először is az ADM képviselői és a Bizottság szolgálatai között 1998. december 10-én létrejött találkozóról az ADM ügyvédje által kézzel írt jegyzetekből kitűnik, hogy a Bizottság egyik tisztviselője ez alkalommal úgy nyilatkozott, hogy az ADM volt az első, aki együttműködött a Bizottsággal a citromsav-ügyben; („[a tisztviselő neve] megerősítette, hogy mi vagyunk az első együttműködők a citromsav-ügyben”). Még ha e mondat az ADM által jelzett értelemmel is bír, akkor sem annyira egyértelmű, mint amennyire azt az ADM láttatni szeretné.
- 387 Másodszor az adott ügygel megbízott osztályvezető az ADM ügyvédje számára 1999. január 19-én megküldött levelében az 1998. december 11-i találkozó kapcsán a következőket jegyezte le:

„[Az ADM] a találkozó során az e témában folytatott mély vitát követően beleegyezett abba, hogy írásbeli nyilatkozatot bocsát a Bizottság rendelkezésére, amely tartalmazza az általa birtokolt valamennyi információt [...], a citromsav piacát érintő azon jogellenes kartellre vonatkozóan, amelyben részt vett, hogy megfeleljen az [engedékenységi közleményben] előírt feltételeknek, közelebbről a [B. szakasz d) pontjának]”.

388 Az adott ügyvel megbízott osztályvezető e levél végén megismételte „az [engedékenységi közlemény B. szakaszának d) pontjában] előírt feltétel fontosságát”.

389 Az ADM ügyvédje az 1999. február 1-i válaszában megerősítette, „hogyan az ügyfelének az [engedékenységi közlemény B. szakasza d) pontjának] megfelelően teljes és állandó együttműködést áll[t] szándékában fenntartani”.

390 Végül az adott ügyvel megbízott osztályvezető az ADM ügyvédjének 1999. február 5-én megküldött levelében – utalva az általa 1999. január 15-én a Bizottsághoz megküldött emlékeztetőre – a következőket jegyezte le:

„Az Önök által a Bizottság felé kifejezett együttműködési szándékuk által elérni kívánt cél az [engedékenységi] közlemény alapján azt foglalja magában, hogy a szolgáltatott elemek (meghatározó) bizonyítékot képezzenek a kartell többi résztvevőjével szemben”.

391 Az előzőekből kitűnik, hogy a Bizottság az engedékenységi közlemény B. szakaszára való hivatkozással ténylegesen arra bátorította az érintett feleket, hogy vele a legteljesebb mértékben együttműködjenek azzal, hogy az együttműködést a lehető legelőnyösebb színben tüntette fel.

392 Ebben az összefüggésben a Bizottság jelezte az ADM-nek, hogy elvileg „alkalmas” volt arra, hogy az engedékenységi közlemény B. szakasza alkalmazásával a bírság különösen jelentős mértékű csökkentésében részesüljön, és megkezdte az ADM által szolgáltatott iratok vizsgálatát annak megállapítása érdekében, hogy ténylegesen megfelelnek-e a közleményben előírt feltételeknek, különösen a B. szakasz d) pontjában foglaltaknak.

- 393 Ezzel szemben a Bizottság a kifogásközlés megküldését és a Határozat elfogadását megelőzően nem adott – és nem is adhatott – olyan meghatározott biztosítékot, amelynek értelmében az engedékenységi közlemény B. szakasza alapján felajánlaná az ADM számára a bírság különösen jelentős mértékű csökkentésének kedvezményét.
- 394 Márpedig a Bizottság csak a vállalkozások által a közigazgatási eljárás során nyújtott információk összességének mérlegelése alapján tudja eldönteni, hogy a vállalkozások valamelyike részesülhet-e az engedékenységi közlemény B. szakasza alapján a bírságcsökkentés kedvezményében, amit egyébként a Bizottság is ellentmondásmentesen megerősített a kifogásközlés 159. pontjában.
- 395 Következésképpen, a bizalomvédelem elvének megsértésére vonatkozó jogalapot el kell utasítani.

D – Arról, hogy a Bizottság megsértette az egyenlő bánásmód elvét annyiban, amennyiben eltérő bánásmódot alkalmazott az ADM-mel és a Cerestarral szemben

1. A felek érvei

- 396 Az ADM álláspontja szerint a vele és a Cerestarral szemben alkalmazott eltérő bánásmód sérti az egyenlő bánásmód elvét, mivel az ADM és a Cerestar hasonló

körülmények között működtek együtt az eljárás ugyanazon szakaszában, és ugyanabban az időszakban.

³⁹⁷ Az ADM érvelése szerint ugyanis mindkét fél a Bizottság 1998 júniusában és júliusában valamennyi gyártóhoz címzett információkérését követően működött együtt, azonban egyik sem tudott a másik együttműködéséről, és az együttműködés időszakát illetően, a kartellben való részvétel kezdeti elismerésétől kezdve a Bizottsághoz eljuttatott teljes írásos nyilatkozatig az ADM együttműködésére a Cerestaréval hasonló időszakban került sor, és az ADM-é a Cerestarét megelőzően kezdődött és ért véget.

³⁹⁸ Márpedig az ADM hangsúlyozza, hogy az Elsőfokú Bíróság a T-45/98. és T-47/98. sz., Krupp Thyssen Stainless és Acciai speciali Terni kontra Bizottság egyesített ügyekben 2001. december 13-án hozott ítéletének (EBHT 2001., II-3757. o.) 246–248. pontjában megállapította, hogy a vállalkozások által tanúsított együttműködés megítélése nem függhet kizárólag olyan véletlenszerű tényezőktől, mint például az a sorrend, amely szerint a Bizottság kérdéseit felteszi nekik. A jelen ügyben mégis ez a helyzet állt elő. Az ADM hangsúlyozza ugyanis, hogy az az időpont, amikor az érintett vállalkozás megállapodott a Bizottsággal, hogy szóban jellemezze a kartellt, pusztán a véletlenszerű tényezőkön múlt. Az ADM álláspontja szerint e tekintetben nem kerülhetne hátrányosabb helyzetbe amiatt, hogy az engedékenységi közlemény B. szakaszának b) pontjában megkövetelt módon a kartell létezését bizonyító meghatározó bizonyítékok megszerzése céljából az általa az Egyesült Államokban kezdeményezett alapos okirati kutatás, továbbá a Bizottság számára közvetlen tanúvallomások beszerzése több időt vett igénybe. A Cerestar által közölt helyesbítések, újrafogalmazott nyilatkozatok és kiegészítő információk bizonyítják az ADM arra irányuló törekvésének megalapozottságát, hogy pontos, részletes és elégséges adatot juttasson el a Bizottság számára.

³⁹⁹ A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól a jogalap elutasítását kéri.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

400 Az ADM érvelését lényegében az Elsőfokú Bíróságnak a fenti 398. pontban idézett Krupp Thyssen Stainless és Acciai speciali Terni kontra Bizottság ügyben hozott ítéletének 238–248. pontjában kifejtett elveire alapozza. E tekintetben arra is emlékeztetni kell, hogy mind a fenti ítéletben, mind a T-48/98. sz., Acerinox kontra Bizottság ügyben 2001. december 13-án hozott ítéletében ([EBHT 2001., II-3859. o.] 132–141. pont) az Elsőfokú Bíróság az engedékenységi közlemény D. szakaszának a Bizottság által történt alkalmazását vizsgálta. Ezen ügyekben lényegében azt állapította meg, hogy az egyenlő bánásmód elve sérelmének elkerülése érdekében a bírságok csökkentésének tekintetében úgy kell alkalmazni az engedékenységi közleményt, hogy a Bizottságnak azon vállalkozásokat, amelyek az eljárás ugyanazon szakaszában ugyanolyan körülmények között velük szemben felhozott tényekkel kapcsolatosan hasonló információkat nyújtottak, ugyanolyan módon kell kezelni. Az Elsőfokú Bíróság hozzátette, hogy pusztán az a tény, hogy az egyik vállalkozás a velük szemben felhozott tényeket a Bizottság által az eljárás ugyanazon szakaszában feltett kérdéseire válaszolva elsőként ismeri el, nem szolgáltat objektív indokot az e vállalkozások közötti eltérő bánásmódra.

401 Meg kell állapítani, hogy a jelen üggyel szemben a többi ügyben nyilvánvaló volt, hogy az érintett vállalkozások együttműködése nem tartozott az engedékenységi közlemény B. és C. szakaszának hatálya alá. Amint az a fenti 398. pontban idézett Krupp Thyssen Stainless és Acciai speciali Terni kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 219. pontjából következik, a Bizottság a közlemény D. szakaszának rendelkezéseit alkalmazta a megtámadott határozattal érintett vállalkozások mindegyike tekintetében. A többi ügy csupán arra a kérdésre vonatkozott, hogy a Bizottság megsértette-e az egyenlő bánásmód elvét azzal, hogy a felperesekkel

szemben a közlemény D. szakaszának alkalmazására vonatkozó mérlegelési jogkörén belül eltérő bánásmódot alkalmazott, mint valamely más érintett féllel szemben.

402 Ezzel szemben a jelen ügyben az ADM lényegében azt kívánja bizonyítani, hogy a Cerestar véletlenszerű tényezők miatt került elsőként olyan helyzetbe, hogy együttműködhesen a Bizottsággal, és emiatt csökkentette a Bizottság az Cerestarra kiszabott bírságot az engedékenységi közlemény B. szakasza alapján. Az ADM hozzáteszi, hogy ha a Bizottság az ADM-mel állapotott volna meg elsőként a találkozó időpontjáról a kartell jellemzése végett, akkor az ADM-re nézve a Bizottság legalábbis a közlemény C. szakaszának alkalmazásával jelentősebb mértékben csökkenthette volna a bírság összegét, mivel így az ADM lett volna az, amely elsőként szolgáltatja a Cerestar által nyújtott információkat. Az ADM nem annak bizonyítására hivatkozik a fenti 398. pontban hivatkozott Krupp Thyssen Stainless és Acciai speciali Terni kontra Bizottság ügyben hozott ítéletre, hogy a Bizottságnak az engedékenységi közlemény D. szakaszát vele szemben a kartell többi tagjához képest diszkriminatív módon alkalmazta.

403 Meg kell jegyezni, hogy az engedékenységi közlemény B. és C. szakaszával szemben a D. szakasz nem ír elő eltérő bánásmódot a vállalkozások között annak függvényében, hogy azok milyen sorrendben működtek együtt a Bizottsággal. Következésképpen a fenti 398. pontban idézett Krupp Thyssen Stainless és Acciai speciali Terni kontra Bizottság ügyben hozott ítélet és Acerinox kontra Bizottság ügyben hozott ítélet alapjául szolgáló ügyekben (lásd a fenti 400. pontot) a Bizottság a nélkül vette figyelembe ezt a tényezőt, hogy azt a közlemény D. szakasza kifejezetten előírta volna.

404 Így, még ha a Bizottságnak széles körű mérlegelési jogkörrel kell is rendelkeznie azért, hogy a titkos kartellek tekintetében az érintett vállalkozások vele való együttműködésére vonatkozó rendszer sikerét biztosítsa, ebből nem következik, hogy a Bizottság jogosult lenne önkényesen eljárni.

405 Ennek kapcsán emlékeztetni kell arra, hogy a Bizottság a Határozat (54) és (55) preambulumbekzdésében jelezte, hogy az amerikai hatóságok citromsavpiacon történt beavatkozását követően a Bizottság 1997 augusztusában információkéréssel fordult a Közösség négy legnagyobb citromsavgyártójához. Az Elsőfokú Bíróság írásos kérdésére a Bizottság megerősítette, hogy e kérést – többek között – az ADM-nek is megküldte. 1998 júniusa és júliusa folyamán kiegészítő információkérés került megküldésre a Közösség legnagyobb citromsavgyártóinak, köztük az ADM-nek. Ezenfelül a Cerestar részére egy első információkérés került megküldésre. Ez utóbbi információkérések elküldését az Elsőfokú Bíróság kérdéseire adott válaszában mind a Bizottság, mind az ADM megerősítette (lásd a fenti 397. pontot). A Cerestar ezen utolsó információkérést követően kezdeményezett találkozót a Bizottsággal 1998. október 29-én, és ezen találkozó során nyilatkozott úgy, hogy együtt kíván működni a Bizottsággal, valamint a citromsavágazatban az EGT-t érintő kartell létét bizonyító elemeket bocsátott a Bizottság rendelkezésére. Ennélfogva nem róható fel a Bizottságnak, hogy önkényesen járt el az ADM-mel szemben az eljárás egészének folyamán, ami az információkérések elküldését is magában foglalja.

E – Az egyenlő bánásmód és az arányosság elvének megsértéséről, mivel a Bizottság a bírság csökkentését 50%-ra korlátozta

1. A felek érvei

406 A fenti 365–372. pontban felvetett érveket illetően az ADM azt állítja, hogy a Bizottság nem vette figyelembe a saját engedékenységi közleményét, és a számára legalább akkora, vagy magasabb csökkentést kellett volna biztosítania, mint a Cerestar részére. Az ADM hozzáteszi, hogy a közigazgatási eljárás során tanúsított együttműködése legalábbis megfelel a Stora Kopparbergs Bergslags AB magatartásának az ún. „kartonpapír-ügyben”, amelyben a Bizottság a bírság összegét a kétharmadával csökkentette.

407 Ezzel az ADM álláspontja szerint a Bizottság megsértette az egyenlő bánásmód és az arányosság elvét.

408 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól a felhívott jogalap elutasítását kéri.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

409 Emlékeztetni kell arra, hogy a 17. rendelet 15. cikkének (2) bekezdése – ami a közösségi versenyjog megsértése esetén a bírságkiszabás jogalapját képezi – a bírságkiszabás során széles mérlegelési jogkört biztosít a Bizottság számára (az Elsőfokú Bíróság T-229/94. sz., Deutsche Bahn kontra Bizottság ügyben 1997. október 21-én hozott ítéletének [EBHT 1997., II-1689. o.] 127. pontja), ami többek között az általa követett általános versenypolitikától függ (a fenti 47. pontban hivatkozott Musique diffusion française és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 105. és 109. pontja). Ennek keretében a Bizottság a bírságokra vonatkozó döntéseinek az átláthatósága és objektív jellege érdekében 1996-ban elfogadta és közzétette az engedékenységi közleményt. Olyan eszközről van szó, ami – a magasabb szintű jogszabályok tiszteletben tartása mellett – azon feltételeket kívánja meghatározni, amelyeket a Bizottságnak alkalmaznia kell mérlegelési jogköre gyakorlása során; amely e jogkör önkorlátozását eredményezi (lásd értelemszerűen az Elsőfokú Bíróság T-214/95. sz., Vlaams Gewest kontra Bizottság ügyben 1998. április 30-án hozott ítéletének [EBHT 1998., II-717. o.] 89. pontját, és a fenti 63. pontban hivatkozott Tokai karbon és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 157. pontját), amelyben a Bizottságnak meg kell felelnie az általa meghatározott iránymutatásoknak (lásd hasonló módon az Elsőfokú Bíróság T-380/94. sz., AIUFFASS és AKT kontra Bizottság ügyben 1996. december 12-én hozott ítéletének [EBHT 1996., II-2169. o.] 57. pontját).

410 Így – szemben az ADM állításával – a Bizottságnak alkalmaznia kellett az engedékenységi közleményben saját maga által meghatározott szempontokat (a

fenti 63. pontban hivatkozott Tokai karbon és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 157. pontja). Az engedékenységi közleményben meghatározott szempontok alkalmazását a jelen ügyben nem érinti az iránymutatás azon rendelkezése, amely a vállalkozás eljárás során tanúsított tényleges együttműködését enyhítő körülményként írja elő. Az iránymutatás 3. pontjának utolsó franciabekezdése ugyanis kifejezetten meghatározza, hogy csak az engedékenységi közlemény hatályán kívül eső tényleges együttműködés képez enyhítő körülményt. Márpedig az ADM által tanúsított együttműködésre jelen ügyben már a kezdetektől fogva az engedékenységi közlemény keretében került sor, ami kizárja az együttműködés enyhítő körülményként való figyelembevételét. Ami az ADM-mel szemben kiszabott bírság összegének a csökkentését illeti, az Elsőfokú Bíróság úgy ítéli meg, hogy az ADM által az együttműködése során közölt információkra figyelemmel e csökkentés nem tekinthető aránytalannak. Végül, az egyenlő bánásmód elvének a megsértése kapcsán, figyelemmel az ún. „kartonpapír-ügyre” (a fenti 406. pont), az Elsőfokú Bíróság megállapítja, hogy ezen határozat meghozatalára 1994-ben került sor, azaz az engedékenységi közlemény hatálybalépése előtt, és hogy az ADM nem feleltetheti meg a Stora által a „kartonpapír-ügyben” szolgáltatott részletes bizonyítékokat az általa a Határozatban szolgáltatottakkal. Következésképpen e tekintetben nem lehet megállapítani az egyenlő bánásmód elvének a megsértését.

- 411 Következésképpen, az egyenlő bánásmód és az arányosság elvének a megsértésére vonatkozó jogalapokat el kell utasítani.

VIII – A közigazgatási eljárást érintő hibákról

A – A feleknek felrótt jogsértés terjedelmét illetően

1. A felek érvei

- 412 Az ADM azt állítja, hogy a Bizottság a Határozat (158) preambulumbekkezdésében megjelölte azokat a tényezőket a kartell keretében született megállapodásokban és

egyezségekben, amelyek relevanciával bírtak az EK 81. cikk (1) bekezdésébe, valamint az EGT-Megállapodás 53. cikkének (3) bekezdésébe ütköző jogsértés megvalósítása szempontjából. Márpedig az ADM hangsúlyozza, hogy ezen tényezőkből kettő nem került említésre a kifogásközlésben, nevezetesen, hogy először a felek korlátozták a gyártási kapacitásokat (második franciabekezdés), és másodsor, hogy kijelölték maguk közül az áremeléseket vezető gyártót az egyes nemzeti piacokon (negyedik franciabekezdés).

- 413 Az ADM vitatja azt az állítást, amely szerint ennek a mulasztásnak nem volt érdemi kihatása a tények és bizonyítékok elemzésére, valamint a bírság kiszámítására. Az ADM előadja, hogy a közigazgatási eljárás során éppen azzal érvelt, hogy a gyártási kapacitások korlátozásának hiánya mérsékelte a kartell hatásait, amely következtést a Bizottság elutasított azzal az érveléssel, hogy ellenkezőleg, a kartell tényleges hatást gyakorolt a piacra.
- 414 Az ADM ebből arra következtet, hogy a következtetéseinek megfelelően a Határozat 1. cikkét meg kell semmisíteni annyiban, amennyiben a Határozat (158) preambulumbekezdésével összhangban megállapítja, hogy az érintett felek korlátozták a gyártási kapacitásokat, és kijelölték maguk közül az érintett piac egyes nemzeti szegmenseiben az áremeléseket vezető gyártót.
- 415 A Bizottság úgy látja, hogy annak ellenére, hogy a kérdéses két tényező valóban nem szerepel a kifogásközlésben, az az érintett jogsértés megállapítására alkalmas nyolc – inkább példálózó jelleggel, semmint kimerítően felsorolt – tényező közül még mindig csak kettőt jelent. E két tényező nem érintette érdemben a kifogásközlés által tartalmazott jellemzést és bizonyítékokat, és még kevésbé volt befolyással az ADM-mel szemben kiszabott bírság összegének kiszámítására.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

a) Bevezetés

⁴¹⁶ Emlékeztetni kell arra, hogy az ítélkezési gyakorlatnak megfelelően a kifogásközlésnek tartalmaznia kell a kifogások megfelelően egyértelműen megfogalmazott, akár összefoglaló jellegű leírását, hogy lehetővé tegye az érdekeltek számára azt, hogy ténylegesen megismerhessék azokat a magatartásokat, amelyeket a Bizottság részükről kifogásol. A kifogásközlés ugyanis csak ennek a követelménynek a teljesítésével láthatja el a közösségi rendeletekben előírt azon feladatát, hogy a vállalkozások és a vállalkozások társulásai megismerjenek mindent, ami a megfelelő védekezésükhöz szükséges, még a Bizottság végső határozatának meghozatala előtt (a Bíróság C-89/85., C-104/85., C-114/85., C-116/85., C-117/85. és C-125/85–C-129/85. sz., Ahlström Osakeyhtiö és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 1993. március 31-én hozott ítéletének [EBHT 1993., I-1307. o.] 42. pontja és az Elsőfokú Bíróság T-352/94. sz., Mo och Domsjö kontra Bizottság ügyben 1998. május 14-én hozott ítéletének [EBHT 1998., II-1989. o.] 63. pontja, amelyet a Bíróság az ezen ítélet elleni fellebbezés tárgyában a C-283/98. P. sz., Mo och Domsjö kontra Bizottság ügyben 2000. november 16-án hozott ítéletében [EBHT 2000., I-9855. o.] megerősített; az Elsőfokú Bíróság T-191/98., T-212/98–T-214/98. sz., Atlantic Container Line és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2003. szeptember 30-án hozott ítéletének [EBHT 2003., II-3275. o.] a 138. pontja).

⁴¹⁷ Ennélfogva meg kell vizsgálni, hogy a Bizottság a kifogásközlésben egyértelműen fogalmazta-e meg – akár összefoglaló jellegű leírással – az ADM-mel szemben a Határozatban támasztott kifogásokat, ideértve az ADM által hivatkozott két kifogást úgy, hogy az lehetővé tette-e a számára azt, hogy ténylegesen megismerhesse azokat a magatartásokat, amelyeket vele szemben kifogásoltak.

418 E tekintetben ki kell emelni, hogy a Bizottság a Határozat (158) preambulumbekkezdésében a következő tényezőket tekintette az EK 81. cikk (1) bekezdése, valamint az EGT 53. cikk (3) bekezdése megsértésének:

- „a piacok és a piaci részesedések kvótáinak rögzítése,

- a gyártási kapacitások befagyasztása/korlátozása/lezárása,

- összehangolt áremelésekről való megállapodás,

- az áremeléseket vezető gyártó kijelölése az egyes nemzeti piacon,

- a jelenlegi és a jövőbeni célárak listájának a terjesztése az áremelések ellenőrzése céljából,

- információs és felügyeleti rendszer kidolgozása és létrehozása a versenykorlátozó megállapodások végrehajtásának biztosítása céljából,

- a vevők fel- és kiosztása,

- rendszeres találkozókon való részvétel vagy a kapcsolattartás más formáinak alkalmazása a fenti korlátozásokban való megegyezés, valamint azok végrehajtása és/vagy azoknak a helyzet függvényében való módosítása céljából”.

419 Nem vitatott, hogy a Bizottság a kifogásközlés 134. pontjában, amely – a Határozat (158) preambulumbekzdéséhez hasonlóan – az érintett felekkel szemben támasztott kifogások összefoglalását tartalmazza, nem említette kifejezetten a Határozat (158) preambulumbekzdésének második és negyedik franciabekezdésében foglalt tényezőket.

420 Ezért meg kell vizsgálni, hogy a kifogásközlés átfogó olvasatából e tényezők kellően egyértelmű módon következtek-e ahhoz, hogy lehetővé váljon az érintett felek részére a védelemhez való joguk gyakorlása.

b) A citromsav gyártási kapacitásainak befagyasztására, korlátozására és lezárására vonatkozó kifogást illetően

421 A Bizottság a Határozat (158) preambulumbekzdésének második franciabekezdésében kifogásolta, hogy az érintett felek befagyasztották, korlátozták és lezárták a gyártási kapacitásokat. E kifogás minden bizonnyal kapcsolódik a Határozat (158) preambulumbekzdésének első franciabekezdésében foglalt kifogáshoz (vagy annak következménye), amelyben a Bizottság kifogásolja, hogy az érintett felek rögzítették a piaci részesedések kvótáit.

422 Azonban ez a két kifogás – mint azt maga a Bizottság is elismeri – nem ugyanaz, az egyik a gyártási kapacitásokról, míg a másik inkább az értékesítési kvótákról szól. E

tekintetben ugyancsak meg kell jegyezni, hogy az EK 81. cikk (1) bekezdése különbséget tesz egyrészt a termelés korlátozása vagy ellenőrzése (b) pont), másrészt a piacok felosztása (c) pont) között.

423 Márpedig a kifogásközlésben kizárólag az értékesítési kvótákra történik hivatkozás (lásd különösen a 63., 70., 79–82., 86. és 87. pontot).

424 Ennélfogva az ADM helytállóan hivatkozik arra, hogy a gyártási kapacitások befagyasztására, korlátozására és lezárására vonatkozó kifogás nem került említésre a kifogásközlésben, és így az nem tulajdonítható az ADM-nek a Határozatban.

425 Következésképpen meg kell semmisíteni a Határozat 1. cikkét, amennyiben e cikk – a (158) preambulumbekézddéssel összhangban – megállapítja, hogy az ADM és a kartell többi tagja a citromsav gyártási kapacitásait befagyasztották, korlátozták és lezárták.

c) Az érintett piac egyes nemzeti szegmenseiben az áremeléseket vezető gyártó kijelölésére vonatkozó kifogást illetően

426 A Bizottság a (158) preambulumbekézddés negyedik franciabekezddésében felrója az érintett feleknek, hogy kijelölték maguk közül az érintett piac egyes nemzeti szegmenseiben az áremeléseket vezető gyártót.

- 427 Ennek kapcsán meg kell állapítani, hogy a Bizottság a kifogásközlésben nem említette ezt az áremelésekre irányuló megállapodás kötésére vonatkozó kifogáselemet oly módon, hogy lehetővé tegye az érdekeltek számára azt, hogy ténylegesen megismerhessék azokat a magatartásokat, amelyeket a Bizottság részükről kifogásol.
- 428 Ennélfogva az ADM helytállóan hivatkozik arra, hogy az érintett piac egyes nemzeti szegmenseiben az áremeléseket vezető gyártó kijelölésére vonatkozó kifogás nem került említésre a kifogásközlésben, és így az nem tulajdonítható az ADM-nek a Határozatban.
- 429 Következésképpen meg kell semmisíteni a Határozat 1. cikkét, amennyiben e cikk – a (158) preambulumbeközléssel összhangban – megállapítja, hogy az ADM és a kartell további tagjai kijelölték maguk közül az érintett piac egyes nemzeti szegmenseiben az áremeléseket vezető gyártót.

B – Az elrettentési tényező alkalmazásáról és az ADM-nek a kartell irányítójaként való minősítéséről

1. A felek érvei

- 430 Az ADM elsősorban úgy érvel, hogy nem állt módjában nyilatkozni az FBI-jelentés és a Cerestar 1999. március 18-i nyilatkozatának bizonyítékként való felhasználásáról.

- 431 Az ADM másodlagosan felrója a Bizottságnak, hogy elmulasztotta tájékoztatni a közigazgatási eljárás során arról, hogy őt a kartell irányítójaként tartja számon, és nem jelölte meg azon bizonyítékait, amelyekre ezt a következtetést alapította.
- 432 Az ADM harmadsorban azzal érvel, hogy a Bizottság a védelemhez való jogát megsértve nem adott lehetőséget az ADM-nek arra, hogy a közigazgatási eljárás során az alapösszeg tekintetében alkalmazott, elrettentő jellegű 2-szeres szorzótényező – amelyről az iránymutatás nem rendelkezik – alkalmazásával kapcsolatos észrevételeit megtegye.
- 433 A Bizottság az Elsőfokú Bíróságtól az előterjesztett kifogások elutasítását kéri.

2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja

- 434 Emlékeztetni kell arra, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint amennyiben a Bizottság kifogásközlésében kifejezetten feltünteti, hogy meg fogja vizsgálni, hogy az érintett vállalkozásokkal szemben helye van-e bírság kiszabásának, valamint feltünteti azokat a fő ténybeli és jogi bizonyítékokat – mint például a feltételezett jogsértés súlya és időtartama, amelyek bírság kiszabásához vezethetnek –, valamint hogy e jogsértést „szándékosan vagy gondatlanul” követték-e el, teljesíti a vállalkozások meghallgatáshoz való jogának tiszteletben tartására vonatkozó kötelezettségét. Ezzel tudomásukra hozza azokat a bizonyítékokat, amelyek alapján nemcsak hogy a jogsértés megállapításával szemben, hanem a bírság velük szembeni kiszabásával kapcsolatosan is védekezhetnek (a fenti 47. pontban hivatkozott *Musique diffusion française* és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 21. pontja).

- 435 Ebből következik, hogy a bírságok összegének meghatározása kapcsán az érintett vállalkozásoknak a Bizottság előtti védelemhez való jogát az a lehetőség biztosítja, hogy a jogsértés időtartamára, súlyára és versenyellenes jellegének előre láthatóságára vonatkozóan észrevételeket tehetnek (az Elsőfokú Bíróság T-83/91. sz., Tetra Pak kontra Bizottság ügyben 1994. október 6-án hozott ítéletének [EBHT 1994., II-755. o.] 235. pontja, valamint a fenti 98. pontban hivatkozott HFB és társai kontra Bizottság ügyben hozott ítélet 312. pontja). Ez a megállapítás annál is inkább érvényes, mivel a Bizottság az iránymutatás közzétételével részletes módon megismerhetővé tette az érdekeltek számára a lehetséges bírság kiszámításának módját, valamint azt, hogy milyen módon kívánja e szempontokat figyelembe venni. Ezt a következtetést nem vonja kétségbe az a tény, hogy az iránymutatás nem hivatkozik kifejezett szorzótényezőre, tekintettel arra, hogy figyelembe kell venni, hogy a jogsértők milyen tényleges gazdasági lehetőségekkel rendelkeznek ahhoz, hogy más piaci szereplőknek kárt okozzanak, és a bírságot olyan nagyságrendű összegben kell megállapítani, amely biztosítja annak kellően elrettentő jellegét.
- 436 A jelen ügyben meg kell állapítani, hogy a Bizottság a kifogásközlésben megjelölte azokat a főbb ténybeli és jogi elemeket, amelyek az ADM-mel szemben kiszabott bírság alapját képezhetik, amely bírság összegét, többek között, a jogsértés súlya és tartama alapján határozta meg.
- 437 Egyébiránt a Bizottság a kifogásközlés 160. pontjában megjegyezte, hogy a bírságok összegét kellően elrettentő szinten kívánja rögzíteni. Ezenfelül a kifogásközlés 161. pontjában lényegében azt fejtette ki, hogy a jogsértés súlyának értékelése érdekében figyelembe kívánja venni azt a tényt, hogy olyan különösen súlyos jogsértésről van szó, amelynek célja a verseny korlátozása, és amely a megkötött megállapodások jellegére tekintettel szükségszerűen komoly hatást gyakorolt a versenyre.
- 438 Az érintett vállalkozások védelemhez való jogának tiszteletben tartása nem kötelezi a Bizottságot arra, hogy a kifogásközlésben konkrétan jelölje meg, hogy az adott ügyben a bírság mértékének meghatározásánál e tényezők mindegyikét milyen

módon használja fel. A Bizottság különösen nem volt köteles megjelölni sem azt, hogy az ADM-et a kartell irányítójának minősítheti, sem a növelés mértékét, amelyet emiatt esetleg az ADM-re vonatkozó bírságra alkalmazna (lásd e tekintetben a Bíróság 322/81. sz., Michelin kontra Bizottság ügyben 1983. november 9-én hozott ítéletének [EBHT 1983., 3461. o.] a 20. pontját).

- 439 Mivel az ADM azt állítja, hogy nem állt módjában észrevételeket tenni az FBI-jelentés és a Cerestar 1999. március 18-i nyilatkozatának bizonyítékként való felhasználásáról, emlékeztetni kell arra, hogy a Bizottság ezen iratokat a kifogásközléshez mellékelte, és így a felek kifejthették az erre vonatkozó álláspontjukat, ideértve azok bizonyítékként való felhasználását.
- 440 Végül meg kell állapítani, hogy a kartell tagjainak Bizottság általi csoportokba sorolása az iránymutatás alapján kidolgozott gyakorlatot képez. A Bizottság az ADM által jól ismert jogi háttér alapján fogadta el a Határozatot, amely beleillik az állandó határozathozatali gyakorlatába (lásd e tekintetben a Bíróság C-57/00. P. és C-61/00. sz., Freistaat Sachsen és társai kontra Bizottság egyesített ügyekben 2003. szeptember 30-án hozott ítéletének [EBHT 2003., I-9975. o.] 77. pontját).
- 441 Következésképpen a védelemhez való jog megsértésére vonatkozó jogalapot el kell utasítani.

A korlátlan felülvizsgálati jogkör gyakorlásáról

- 442 Az ADM által hivatkozott valamennyi jogalap elemzésére tekintettel megállapítható, hogy kizárólag az ADM arra vonatkozó kifogásai megalapozottak, amelyek szerint a Bizottság elmulasztotta bizonyos, az ADM-mel szemben általa felhozott tényezőket-

nek a kifogásközlésben való feltüntetését. Ennélfogva a fenti 424. pontban elismerésre került, hogy az ADM helytállóan hivatkozik arra, hogy a gyártási kapacitások befagyasztására, korlátozására és lezárására vonatkozó kifogás nem került említésre a kifogásközlésben, és így az nem róható fel az ADM-mel szemben. Továbbá a fenti 428.pontban elismerésre került, hogy az ADM helytállóan hivatkozik arra, hogy az érintett piac egyes nemzeti szegmenseiben az áremeléseket vezető gyártó kijelölésére vonatkozó kifogás nem került említésre a kifogásközlésben, és így az nem róható fel az ADM-mel szemben.

443 Tekintettel a jogellenesség megállapítására, az Elsőfokú Bíróság feladata az, hogy a Határozat megváltoztatásának szükségességéről határozzon. Az Elsőfokú Bíróság e tekintetben úgy véli, hogy figyelembe kell venni, hogy az a kartell, amelyik lényegében az árak meghatározására, az értékesítési kvóták rögzítésére és a kartell hatékonyságának biztosítása céljából a kartell tagjai által szervezett kompenzációs rendszerre irányult, a közösségi versenyjogi szabályok különösen súlyos megsértését képezi. A kartell egyetlen, folyamatos jogsértést jelentett.

444 Az Elsőfokú Bíróság ezt követően megállapítja, hogy a Határozat preambulumbekzdéseiből kitűnik, különösen a jogsértésnek a jogsértés természetéből és a citromsav piacára gyakorolt tényleges hatásaiból fakadó súlya mérlegelését illetően, hogy az a két kifogás, amelyeket Bizottság elmulasztott megemlíteni a kifogásközlésben, alárendelt jellegű volt az árak meghatározására vonatkozó megállapodásokkal, az értékesítési kvóták rögzítésével, és a kartell tagjai által szervezett kompenzációs rendszerrel szemben.

445 Ezért az Elsőfokú Bíróság korlátlan felülvizsgálati jogkörében úgy ítéli meg, hogy – a Bizottság által a kifogásközlésben elkövetett mulasztások ellenére – a Bizottság által meghatározott bírság összege megváltoztatásának nincs helye.

A költségekről

- ⁴⁴⁶ Az eljárási szabályzat 87. cikkének 2. §-a alapján az Elsőfokú Bíróság a pervesztes felet kötelezi a költségek viselésére, ha a pernyertes fél ezt kérte.
- ⁴⁴⁷ Jelen ügyben a Bizottság kizárólag az ADM-nek a Határozatban felrótt két kifogás (lásd a fenti 425. és a 429. pontot) – amelyek a Bizottság által felhozott többi kifogással szemben alárendelt jellegűek voltak – a kifogásközlésben való feltüntetésének elmulasztása tekintetében lett pervesztes. Az ADM az általa felhozott valamennyi többi kifogás tekintetében pervesztes lett.
- ⁴⁴⁸ Ebben a helyzetben a körülmények gondos mérlegelése alapján az Elsőfokú Bíróság úgy döntött, hogy a Bizottság viseli az ADM költségeinek egytizedét, és az ADM viseli a saját költségeinek fennmaradó részét, valamint a Bizottság költségeit.

A fenti indokok alapján

AZ ELSŐFOKÚ BÍRÓSÁG (harmadik tanács)

A következőképpen határozott:

- 1) Az Elsőfokú Bíróság az EK-Szerződés 81. cikkének és az EGT-Megállapodás 53. cikkének alkalmazására vonatkozó eljárásban (COMP/E 1/36.604**

citromsav-ügy) 2001. december 5-én hozott 2002/742/EK bizottsági határozat 1. cikkét megsemmisíti, amennyiben e cikk – a (158) preambulumbekezdéssel együttes olvasatban – megállapítja, hogy az Archer Daniels Midland Co. a citromsavgyártási kapacitásait befagyasztotta, korlátozta, és lezárta.

- 2) **Az Elsőfokú Bíróság a 2002/742 határozat 1. cikkét megsemmisíti, amennyiben e cikk – a (158) preambulumbekezdéssel együttes olvasatban – megállapítja, hogy az Archer Daniels Midland Co. kijelölte az érintett piac egyes nemzeti szegmenseiben az áremeléseket vezető gyártót.**
- 3) **A kereseti kérelmet ezt meghaladóan elutasítja.**
- 4) **A Bizottságot kötelezi az Archer Daniels Midland Co. költségei egytizedének viselésére.**
- 5) **Az Archer Daniels Midland Co.-t kötelezi saját költségei fennmaradó részének, valamint a Bizottság költségeinek viselésére.**

Azizi

Jaeger

Dehousse

Kihirdetve Luxembourgban, a 2006. szeptember 27-i nyilvános ülésen.

E. Coulon

hivatalvezető

J. Azizi

elnök

Tartalomjegyzék

A jogvita alapjául szolgáló tényállás	II - 3643
Az eljárás és a felek kérelmei	II - 3650
Indokolás	II - 3652
I – Az iránymutatás alkalmazhatóságáról	II - 3652
A – A felek érvei	II - 3652
B – Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3655
II – A másik államokban kiszabott bírságok következményéről	II - 3659
A – A felek érvei	II - 3659
B – Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3661
III – A jogsértés súlyáról	II - 3664
A – Bevezetés	II - 3664
B – Az érintett termék eladásából származó forgalom figyelembevételének hiányáról	II - 3666
1. A felek érvei	II - 3666
2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3671
a) Az arányosság elvének megsértéséről	II - 3671
b) Az iránymutatás megsértéséről	II - 3675
c) Az indokolási kötelezettség megsértéséről	II - 3677
C – A kiindulási összeg tekintetében történt szorzó alkalmazásáról	II - 3678
1. A felek érvei	II - 3678
2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3680
a) Az arányosság elvének megsértéséről	II - 3680
b) Az egyenlő bánásmód elvének a megsértéséről	II - 3682
c) Az indokolási kötelezettség megsértéséről	II - 3683

D –	A kartellpiacra gyakorolt tényleges hatásának értékelése során vétett hibákról	II - 3684
	1. Bevezetés	II - 3684
	2. Arról, hogy a Bizottság helytelen megközelítést alkalmazott annak bizonyítására, hogy a kartellnek közvetlen hatása volt a piacra	II - 3685
	a) A felek érvei	II - 3685
	b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3687
	A Bizottság elemzésének összefoglalása	II - 3688
	Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3689
	3. A citromsav ára alakulásának értékeléséről	II - 3693
	a) A felek érvei	II - 3693
	b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3695
	4. Az érintett piac meghatározásáról	II - 3699
	a) A felek érvei	II - 3699
	b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3701
IV –	A jogsértés időtartamáról	II - 3702
V –	A súlyosító körülményekről	II - 3704
A –	Bevezetés	II - 3704
B –	Az ADM-nek a kartell irányítójaként való minősítéséről	II - 3705
	1. Bevezetés	II - 3705
	2. A Bizottság által az ADM irányító szerepének megítélésével kapcsolatosan elkövetett állítólagos hibákról	II - 3706
	a) Az ADM által 1991 januárjában szervezett kétoldalú találkozóról	II - 3706
	A felek érvei	II - 3706
	Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3707
		II - 3775

b)	Az ADM korábbi képviselője által az FBI előtt tett nyilatkozatról	II - 3709
	Tényállás és a Határozat szövegezése	II - 3709
	A felek érvei	II - 3712
	Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3718
	– Bevezetés	II - 3718
	– Arról, hogy a Bizottság megsértette a közösségi jog által biztosított eljárási garanciákat	II - 3718
	– Arról, hogy a Bizottság nem megfelelően mérlegelte az FBI-jelentés tartalmát	II - 3721
c)	A Cerestar nyilatkozatáról	II - 3723
	A felek érvei	II - 3723
	Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3725
3.	Az ADM-nek a kartell keretében való vezetőként történő minősítéséről	II - 3727
	a) A felek érvei	II - 3727
	b) Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3728
C –	Az egyenlő bánásmód megsértéséről, mivel a Bizottság az ADM-mel szemben ugyanazt a növelési mértéket alkalmazta, mint a HLR-rel szemben	II - 3729
	1. A felek érvei	II - 3729
	2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3730
D –	Az egyenlő bánásmód és az arányosság elvének megsértéséről, mivel a Bizottság az ADM-mel szemben alkalmazott növelési mértékkel eltért a határozathozatali gyakorlatától	II - 3731
	1. A felek érvei	II - 3731
	2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3732
E –	Az indokolási kötelezettségnek a súlyosító körülmények mérlegelése során való megsértéséről	II - 3733

VI – Az enyhítő körülményekről	II - 3735
A – Bevezető megjegyzés	II - 3735
B – A kartellben való részvételnek a hatáskörrel rendelkező hatóságok beavatkozásával egy időben való megszüntetéséről	II - 3735
1. A felek érvei	II - 3735
2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3736
C – A kártérítések figyelembevételének hiányáról	II - 3741
1. A felek érvei	II - 3741
2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3742
D – Arról, hogy az ADM magatartási kódexet fogadott el	II - 3744
1. A felek érvei	II - 3744
2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3744
VII – Az ADM-nek a közigazgatási eljárás során tanúsított együttműködéséről	II - 3745
A – Bevezetés	II - 3745
B – Arról, hogy az ADM szolgáltatott elsőként a kartell létezését bizonyító meghatározó elemeket	II - 3747
1. A felek érvei	II - 3747
2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3749
C – A bizalomvédelem elvének a megsértéséről	II - 3751
1. A felek érvei	II - 3751
2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3752
D – Arról, hogy a Bizottság megsértette az egyenlő bánásmód elvét annyiban, amennyiben eltérő bánásmódot alkalmazott az ADM-mel és a Cerestarral szemben	II - 3755
1. A felek érvei	II - 3755
2. Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3757
	II - 3777

E –	Az egyenlő bánásmód és az arányosság elvének megsértéséről, mivel a Bizottság a bírság csökkentését 50%-ra korlátozta	II - 3759
1.	A felek érvei	II - 3759
2.	Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3760
VIII –	A közigazgatási eljárást érintő hibákról	II - 3761
A –	A feleknek felrótt jogsértés terjedelmét illetően	II - 3761
1.	A felek érvei	II - 3761
2.	Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3763
a)	Bevezetés	II - 3763
b)	A citromsav gyártási kapacitásainak befagyasztására, korlátozása és lezárására vonatkozó kifogást illetően	II - 3765
c)	Az érintett piac egyes nemzeti szegmenseiben az áremeléseket vezető gyártó kijelölésére vonatkozó kifogást illetően	II - 3766
B –	Az elrettentési tényező alkalmazásáról és az ADM-nek a kartell irányítójaként való minősítéséről	II - 3767
1.	A felek érvei	II - 3767
2.	Az Elsőfokú Bíróság álláspontja	II - 3768
	A korlátlan felülvizsgálati jogkör gyakorlásáról	II - 3770
	A költségekről	II - 3772